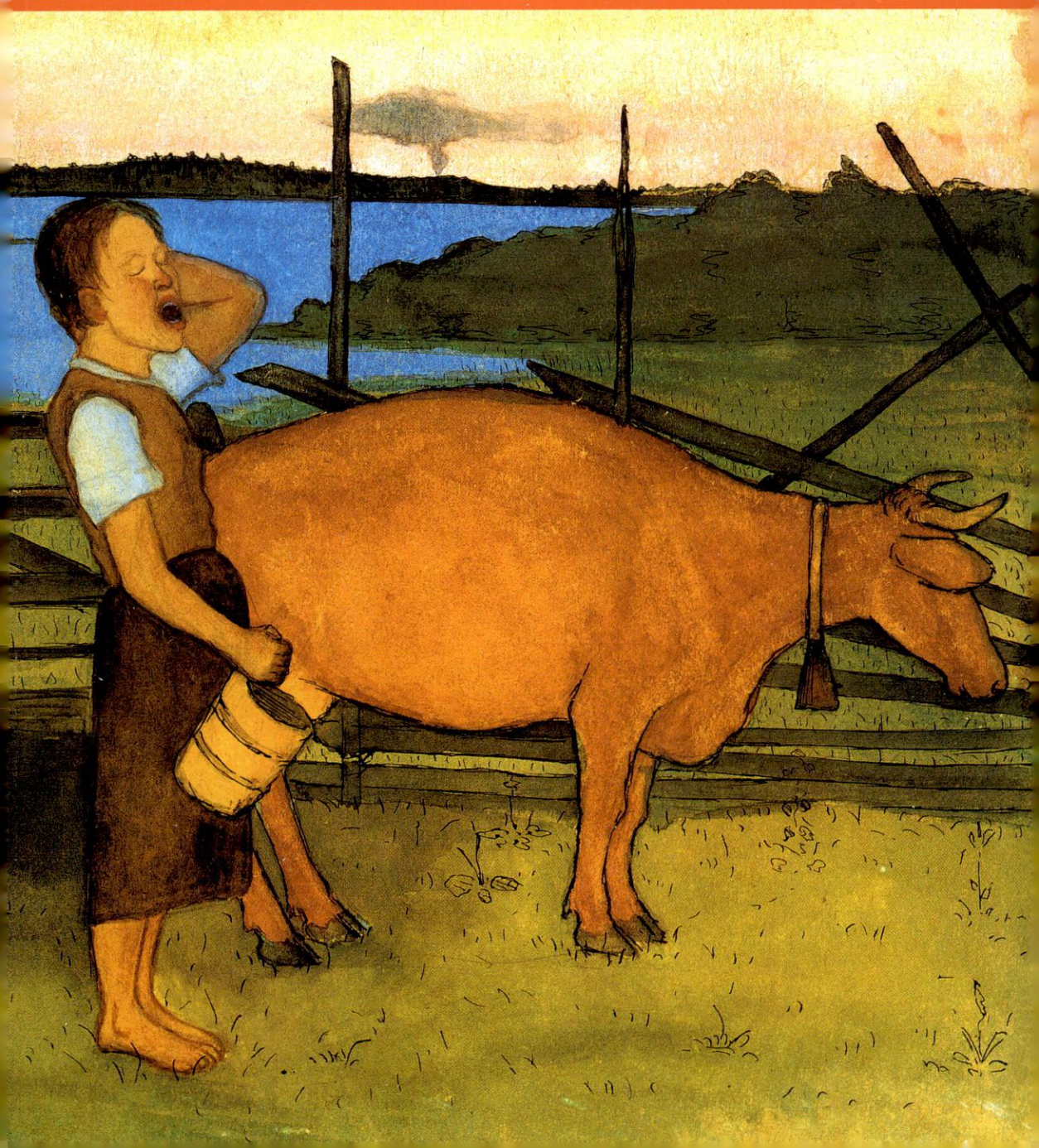

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 1998

Katsauksen laatinut työryhmä:

Aakkula, Jyrki	(luku 5)
Ahlstedt, Jaana	(taitto)
Ala-Orvola, Leena	(luku 1.1, 1.2, 2.5, 4.3, toimitus)
Hirvonen, Ahti	(luku 6.1)
Knaapinen, Petri	(luku 2.4)
Laurila, Ilkka P.	(yhteenvedo, toimitus)
Marttila, Juha	(luku 1.3, 3, toimitus)
Peltola, Jukka	(luku 5)
Puurunen, Maija	(luku 2.4, 6.2)
Rantamäki-Lahtinen, Leena	(luku 1.1)
Riepponen, Leena	(luku 6.2, 6.3)
Rytsä, Taneli	(luku 4.1, 4.2)
Ukkonen, Riitta	(luku 2.1, 2.2, 2.3, 2.5)
Vehkasalo, Ville	(luku 5)

Kannen suunnittelu: Ben Rydman

Kansikuva: Hugo Simberg, Aamulypsy (peilikuva)

Teoksen omistaa Suomen taiteen museo Ateneum, kuvannut J. Tuominen.

Hugo Simberg (1873-1917) kuuluu Suomen taiteen kultakauden kuvataiteilijoihin. Simberg käytti maalauksissaan symbolisteille ominaisia tehostettuja puhtaita väripintoja. Simbergin monien kansanihmisten mallit löytyvät lapsuuden kesien maalaisympäristöstä. Akvarelli *Aamulypsy*, jossa karjapiika haukottelee kiulu kädessään lehmän vierellä taustanaan sininen salmi ja punertava taivas, on maalattu Niemenlautassa Viipurin lähistöllä vuonna 1895.

JULKAISUJA 91

**Suomen maatalous
ja
maaseutuelinkeinot
1998**

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
AGRICULTURAL ECONOMICS RESEARCH INSTITUTE, FINLAND
RESEARCH PUBLICATIONS 91

ISBN 951-687-039-2
ISSN 0788-5393

Esipuhe

Tutkimuslaitos on vuodesta 1986 lähtien julkaissut vuosittain katsauksen Suomen maatalouselinkeinon tilaan ja asemaan kansantaloudessa sekä tärkeimpiin maatalouspoliittisiin tapahtumiin ja toimenpiteisiin. ”Suomen maatalous”-nimellä ilmestynyt julkaisu, johon liittyy laaja tilasto-osa, on ollut laajasti käytetty tietolähde Suomen maataloudesta myös ulkomailla.

Vuotta 1998 koskeva julkaisu ilmestyy nyt monilta osin uudistettuna. Maatalouden toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ovat tehneet aiheelliseksi laajentaa näkökulmaa perusmaataloudesta myös muihin maaseudun aktiviteetteihin, joiden merkitys maatalouden rinnalla maaseudun elinvoiman ylläpitäjänä on koko ajan lisääntymässä. Katsauksen painopiste on silti maatalouselinkeinossa. Myös julkaisun toimitustapa on uudistettu. Varsinaisen katsauksen ovat laatineet laitoksen tutkijat kukin parhaalta osaamisalueeltaan. Katsauksen lisäksi julkaisuun on sisällytetty syventäviä erikoisteemoja aiheista, jotka päättyneenä vuonna ovat maaseutuelinkeinojen kannalta olleet erityisen merkittäviä ja joista on saatu uutta tutkimuksellista tietoa. Tällä kerralla tarkastellaan mm. satovahinkoja, Suomen maatalouden näkymiä EU:ssa sekä pienyrittysten markkinointikysymyksiä. Julkaisuun sisältyy tilasto-osa.

Myös ulkoasultaan uudistetun julkaisun nimeksi on valittu ”Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot”, millä nimellä se tullaan laatimaan myös tulevina vuosina. Tutkimuslaitos toivoo julkaisun täyttävän tehtävänsä suomalaisen maatalouden ja maaseudun tuoreimpia tapahtumia valaisevana tietolähteenä.

Julkaisu ilmestyy myös englanniksi.

Helsingissä helmikuussa 1999

Jouko Sirén
ylijohtaja

Sisällysluettelo

Yhteenveto	5
1. Maatalouden toimintaympäristö	11
1.1. Maaseudun yrittäjyys	11
1.2. Suomalainen maatila	18
1.3. Maatalous kansantaloudessa	22
2. Markkinakatsaus	25
2.1. Markkinajärjestelmä	25
2.2. Peltokasvintuotanto	28
2.3. Kotieläintuotanto	34
2.4. Puutarhatuotanto	39
2.5. Kulutus ja ulkomaankauppa	43
3. Maatalouden tuki	48
3.1. EU:n yhteiset tukimuodot	50
3.2. Kansallinen tuki	53
4. Alue- ja rakennepolitiikka	57
4.1. Maatalouden rakenteen kehittäminen	57
4.2. Tuetut investoinnit	59
4.3. Maaseudun kehittäminen	62
5. Maatalous- ja ympäristö	65
5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset	65
5.2. Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999	66
5.3. Maatalouden ympäristöpolitiikan kehitysnäkymät	70
6. Tulo- ja kannattavuuskehitys	74
6.1. Maataloustulo	74
6.2. Yritysten tulot ja kannattavuus	75
6.3. Tuotantokustannukset	79
Liitetaulukot	84

Erityisteemat

Elintarvikeyrittäjyys tuo elinvoimaa maaseudulle ja vaihtoehtoja kuluttajan ostoskoriin	15
Katovuoden 1998 vaikutukset maatalouteen	31
Agenda 2000 ja Suomen maatalous	55
Optioilla tarkkuutta kannattavuuden arviointiin kotieläinrakennusinvestoinneissa	60
Luonnonmukainen maataloustuotanto Suomessa	71
Viljelijöiden väheneminen vaikuttaa maatalousyrittäjien eläkejärjestelmään	81

YHTEENVETO

Agenda 2000 ja kato hallitsivat maatalouskeskustelua

Vuoden 2000 alusta harjoitettavaa maatalouspolitiikkaa valmistellaan monenlaisten rajoitteiden alaisena. Maataloustuotteiden maailmankauppaa koskevat sopimukset, uusiin kauppaneuvotteluihin valmistautuminen, EU:n budjettirajoite sekä EU:n laajeneminen johtavat siihen, että maataloustuotteiden hintatasoa EU:n sisällä on alennettava, tuotantoa tulee rajoittaa ja tukien ei saa antaa kasvaa ainakaan pysyvästi. Maatalousbudjetin laatimista hankaloittaa se, että uusissa jäsenmaissa on potentiaalia maataloustuotannon kasvattamiseen, jos taloudelliset edellytykset sille kääntyvät suosiollisiksi. Kohtalaisen vauraille Suomelle muutospainee tietävät nettomaksajan asemaa ja sitä, että maataloustuotannon jatkoedellytykset ovat ratkaisevassa määrin kiinni siitä, millaisia maataloutta koskevia erityisjärjestelyjä muut EU-maat Suomelle hyväksyvät.

EU:n komission vuonna 1997 julkistama ehdotus unionin budjetiksi, maatalous- ja rakenneuudistukseksi sekä laajenemissuunnitelmaksi täsmentyi asetusehdotuksilla maaliskuussa 1998. Kahdeksan kuukauden valmistelun aikana esitys oli huonontunut Suomen kannalta lähinnä siten, että komissio oli kasvattanut maidon hinnan leikkausta 10 %:sta 15 %:iin, säilyttänyt maissisäilörehun tuen ja muuttanut eläinpalkkioiden maksuperusteita. Kesäkuun huippukokous asetti Agenda 2000:sta sopimiselle aikataulun, jonka mukaan ratkaisut tehdään maaliskuun 1999 huippukouksessa. Eri maiden kannat ovat kuitenkin lähentyneet toisiaan niin hitaasti, että ajoittain on näyttänyt siltä, että Agenda 2000 –ratkaisut venyvät Suomen puheenjohtajakaudelle vuoden 1999 jälkipuoliskolle. Ratkaisuun pääseminen vaikeutui edelleen, kun lokakuussa komissio esitti

kertomuksen omien varojen järjestelmän toiminnasta. Kertomuksessa käsitellään jäsenmaiden maksutasapainoa ja nettomaksajaongelmaa sekä tuodaan esille eri vaihtoehtoja rahoituksen järjestämiseksi. EU:n nettorahoittajien vaatimus maksujensa pienentämiseen kytkeytyi siten maatalousuudistukseen.

Helmikuussa 1999 Agenda 2000 –uudistusta ratkotaan Saksan puheenjohtajalla, ja tavoitteen mukaisesti lopulliset ratkaisut tehdään maaliskuun lopussa. Vuoden 1999 merkitystä korostaa se, että myös kansallisen tuen jatkosta on sovittava.

Suomen maataloutta kohtasi vuosikymmenen pahin kato. Arvioiden mukaan 442 000 hehtaaria kärsi satovahingoista. Jatkuvat sateet aiheuttivat viljojen kellastumista ja jyväkoko jäi pieneksi. Lisäksi taudit ja homeet vaivasivat kasvustoa. Peltokasvintuotannon määrä- ja laatutappiot alensivat myyntituloja, vaikeuttivat kotieläinten ruokintaa, kasvattivat ostorehun tarvetta ja lisäsivät maatiloilla tehtävää työtä. Suurimmat menetykset koettiin viljanviljelyssä, öljykasvien, perunan ja kuivan heinän tuotannossa. Kotieläintuotannossa kadon vaikutukset näkyvät enimmäkseen kasvaneina tuotantokustannuksina. Ostorehulla korvataan saamatta jäänyttä kotoista rehua, jonka tuottamiseen uhratut kustannukset valuiivat hukkaan.

Kadon aiheuttamat taloudelliset menetykset on arvioitu noin 1,7 mrd. mk:n suuruisiksi, josta satovahinkolain perusteella korvataan noin 320 milj. mk vuoden 1999 alkupuolella. Tämän lisäksi satovahinkojen vuoksi korkotukilainakiintiötä on lisätty 200 milj. mk:lla ja vehnän lisähintoja on muutettu pinta-alatueksi noin 60 milj. mk:lla.

Vuonna 1998 yrittäjien omalle työpanokselle ja pääomalle saatavaa korvausta osoittava maataloustulo oli 5,3 mrd. mk, mikä oli 0,9 mrd. mk eli 14 % vähemmän

Maataloustulo vuosina 1992-1998, indeksi 1992-1994:100.

	1992-94 keskiarvo	1995	1996	1997	1998 (ennuste)	Muutos 1998/97, %
Kokonaislaskelma	100	96	84	81	69	-14
Tuotantosuunnittain						
Maitotilat	100	96	98	96	88	-9
Sikatilat	100	94	103	103	67	-35
Viljatilat	100	72	99	81	47	-42

Lähteet: MTTL:n kokonaislaskelma ja kannattavuustutkimus.

kuin vuonna 1997. Kustannukset pysyivät edellisen vuoden tasolla, mutta kokonaisuotto väheni edellisestä vuodesta 4 %:lla. Katovuoden vaikutukset näkyvät etenkin kasvinviljelytuotossa, mikä aleni 17 %. Aleneminen johtui lähinnä viljojen myyntimäärien ja hintojen laskusta. Kotieläin tuoton 2 %:n aleneminen johtui pääasiassa sianlihan hinnan 10 %:n laskusta, joka kuitenkin korvautui osin tuotantomäärän kasvulla. Siipikarjatuotto kasvoi lähes 20 % sekä kasvaneiden tuotantomäärien että kohonneiden hintojen johdosta. Kananmunien hinta nousi 6 % vuodesta 1997, mutta alentuneen tuotannon takia tuotto pysyi ennallaan. Puutarhatalouden tuotto pieneni 3 % lähinnä tukien alenemisen johdosta. Vuosien 1992-94 keskiarvoon nähden maataloustulo on pienentynyt 31 %.

Maitotiloilla maataloustulon arvioidaan alentuneen keskimäärin 9 % vuodesta 1997, sikatiloilla ja viljatiltoilla selvästi enemmän. Ennusteen mukaan vuoden 1998 maataloustulo oli maitotiloilla 12 %, sikatiloilla 33 % ja viljatiltoilla 53 % alempi kuin EU-jäsenyyttä edeltävänä kolmena vuotena keskimäärin.

Maaseutuelinkeinot työllistävät lähes 10 % työvoimasta

Maaseudun määritelmästä riippuen 23 % (1,2 milj.) -32 % (1,6 milj.) suomalaisista

asuu maaseudulla. Pitkän aikavälin kehityssuunta on, että maataloudesta päätoimentulonsa saavien yrittäjien määrä vähenee. Samalla viljelijäperheiden tulo rakenne monipuolistuu, sillä yhä useammasta viljelijäkotaloudesta käydään palkkatyössä tilan ulkopuolella tai hankitaan tuloja muista perusmaatalouden ulkopuolisista tulonlähteistä. Maatilatalouden tulo- ja verotilaston mukaan viljelijäpuolisoiden yhteenlasketuista veronalaisista tuloista noin puolet on maatilatalouden tuloja.

Vuosien 1996 ja 1997 tietoihin pohjautuen maaseudulla on noin 142 000 yritystä. Maatilatalous on ylivoimaisesti tärkein maaseutuelinkeino. Vain maatilataloutta harjoittavia maatiloja arvioidaan olevan noin 65 000 ja monitoimitiloja noin 23 000. Maatilaan liittymättömiä maaseutu yrityksiä arvioidaan olevan noin 53 000. Vuonna 1997 maaseutuelinkeinot työllistivät vajaan 10 % (211 000 työllistä) työllisestä työvoimasta. Maatalous työllisti noin 6 % (130 000 työllistä) ja maaseudun muut pienyritykset vajaan 4 % (81 000 työllistä). Työvoimalukuja tarkasteltaessa on huomattava, että osa maatalouden työllisistä työllistyy maatilalla harjoitettavan pienyritystoiminnan kautta ja osa maaseudun yritystoiminnasta tapahtuu maatiltoilla.

Vuonna 1997 maatalouden osuus bruttokansantuotteesta oli 1,3 %, ja vuonna 1998 osuus aleni lähelle yhtä prosenttia. Maatalouden osuus koko kansantalouden

investoinneista oli 3,3 % vuonna 1997 osoittaen maatalouden pääomavaltaisuutta. Elintarvikeketjun merkitys kansantaloudessa on kuitenkin huomattavasti suurempi kuin mitä pelkkä maatalouden BKT-osuus osoittaa. Suuri osa maatalouteen liittyvistä tuotantopanos-, keräily- ja jalostussektoreista on voimakkaasti sidoksissa kotimaisen maatalouden laajuuteen ja toimintaan. Esimerkiksi elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo vuonna 1997 oli noin 49 mrd. mk. Jalostusarvo, 11,2 mrd. mk, oli selvästi maataloutta suurempi. Kulutuksen painopiste siirtyy jatkuvasti yhä pidemmälle jalostettuihin elintarvikkeisiin, joten raaka-aineen osuus ruuan hinnassa pienenee.

Vuonna 1998 Suomen elintarvikeviennin arvo oli noin 5 mrd. mk, mikä on noin 15 % vähemmän kuin edellisellä vuonna. Vähennys johtui Aasian ja Venäjän talouskriiseistä sekä sianlihan markkinoiden ylitarjonnalla. Suurin vähennys oli Venäjän viennistä, jonka arvo oli vain 1,2 mrd. mk, kun vuonna 1997 arvo oli 2 mrd. mk. Elintarviketuonti jatkoi kasvuaan.

Aktiivitulojen määrä väheni 3,9 %

Vuonna 1998 viljelyksessä oli 2,17 milj. ha peltoa, johon sisältyi 0,17 milj. ha kesantoa. EU:n peltoalasta Suomessa on 1,7 %. Viljelykasvien pinta-alasta leipäviljan eli vehnän ja rukiin osuus oli 9 %, kauran ja ohran 48 % öljykasvien 3 %, perunan 2 % ja sokerijuurikkaan 2 % sekä nurmirehukasvien 34 %. Tukea saaneita maatiloja oli 85 000, missä on vähennystä edellisestä vuodesta 3,9 %. Vuodesta 1995 maatilojen määrä on vähentynyt 11 %. Vaikka tilojen keskipeltoala kasvaakin pienten tilojen jäädessä pois tuotannosta, tuotantorakenne paranee vain hitaasti, sillä suurten tilojen lukumäärä lisääntyy hyvin hitaasti. Suomessa on 1,2 % EU:n maatioista. Vuonna 1998 lisäpellon mediaanihinta oli 17 800 mk/ha. Hinta vaihteli Etelä- ja Länsi-Suomen 25 200 markasta Kainuun ja Lapin 3 700 markkaan.

Maataloustuotanto perustuu perheviljelmiin. Vuonna 1996 aktiivituloista 87 % oli yksityishenkilöiden ja 12 % perikuntien ja perheyhtiöiden omistuksessa. Viljelijöiden keski-ikä oli 46 vuotta. Päätuotantosuunnan mukaan jaoteltuna aktiivituloista 32 % oli lypsykarjatiloja, 8 % liharakka- tai muita nautakarjatiloja, 6 % sikataloustopa- ja 2 % siipikarjatiloja. Tiloista 31 % harjoitti päätuotantosuuntanaan viljanviljelyä ja 15 % muuta kasvinviljelyä. Taloudellisessa mielessä maidontuotanto on tärkein tuotantosuunta.

Tuotanto keskittyy entistä harvemmille tiloille: vuodesta 1991 maitoa meijeriin toimittavia tilojen määrä on vähentynyt 40 000 tilasta vuoden 1998 alun 27 220 tilaan ja vuoden 1998 lopun 25 430 tilaan. Meijeriin toimitettu maitomäärä on kuitenkin säilynyt ennallaan noin 2,3 mrd. litrassa vuodessa. Verrattuna tärkeimpiin kilpailijamaihin EU:ssa, suomalaisten kotieläintilojen keskimääräinen yksikkökoko on edelleen pieni. Vuonna 1997 lypsykarjatilalla oli keskimäärin 13,5 lehmää, nautakarjatilalla 10,2 lihanautaa tai 12,5 emolehmää, lihasika- ja emakkotilalla 151 lihasikaa tai 46 emakkoa ja siipikarjatilalla 2 600 kanaa tai 21 000 broileria.

Keski-Suomessa maitokiintiö maksoi keskimäärin 1,43 mk/l

EU:n markkinavuoden 1998/1999 hintapaketissa hyväksyttiin useita eri jäsenvaltioiden yksityiskohtaisia markkinajärjestelmien toimintaan liittyviä vaatimuksia. Suomen vaatimuksesta rehuherneen ja viljan sekakasvustolle alettiin maksaa valkuaiskasvien tukea, mikäli herne on vallitsevana kasvustossa. Hintapaketin yhteydessä tehtyyn kokonaiskompromissiin liittyi myös Suomelle myönnetty poikkeus kesantoalan ilmoittamisesta tukihakemuksen jätön jälkeen, mikä liittyi kasvukauden poikkeuksellisiin sääolosuhteisiin ja siten epäonnistuneisiin kylvöihin. Suomessa tuotettavien maataloustuotteiden hinnat

olivat markkinavuonna 1998/1999 samat kuin vuotta aiemmin. Kesantovelvoite oli 5 %.

Kiintiövuonna 1997/1998 Suomen maitokiintiö oli 2 398 milj. kiloa (2,0 % koko EU:n kiintiöstä), kun kiintiön palautettiin maidontuotannosta väliaikaisesti poistuneiden tuottajien kiintiöitä. Suomessa maitokiintiöiden kauppaa säädellään ns. sekajärjestelmällä, jonka mukaan maitokiintiöitä voidaan ostaa kolmea eri tapaa käyttäen. Vuonna 1998 hallinnollisen kaupan kautta kiintiöitä siirtyi tuottajille noin 30 milj. litraa. Hallinnollisessa kaupassa etusijalla olivat pääasiassa investoivat tuottajat. Hallinnollisessa kaupassa maitokiintiön hinta on 0,65 mk/l (+ alv). Tuottajien välisissä kaupoissa noin 10 milj. kiintiölitraa vaihtoi omistajaa. Etelä-Suomessa kiintiölitra maksoi keskimäärin 1,01 mk/l ja Pohjois-Suomessa keskimäärin 1,06 mk/l. Korkeinta hintaa maksettiin Keski-Suomessa, keskimäärin 1,43 mk/l. Lisäksi kiintiöitä siirtyy kokonaisten tilojen kauppojen yhteydessä.

Viljan hehtaarisadot tonnin tavanomaista alemmat

Viljan kokonaissato oli 2 780 milj. kiloa, mikä on edellisvuotta yli 1 030 milj. kiloa (27 %) heikompi. Viljojen keskimääräinen hehtaarisato oli lähes 1 000 kg tavanomaista alhaisempi ja laatu oli huono. Runsaiden sateiden vuoksi viljasato jäi korjaamatta noin 48 000 hehtaarilta. Määrä- ja laatu-tappioiden takia satovuonna 1998/99 kotimainen tuotanto kattaa vain 40 % leipävehnän ja 15 % rukiin kysynnästä. Rehuviljasato pieneni edellisestä vuodesta lähes 30 %. Säilörehun keskisato oli normaali. Sen sijaan kuivaheinäsato jäi normaalia selvästi heikommaksi. Perunan kokonaissato oli 22 % pienempi kuin edellisena vuonna.

Vuonna 1998 ohran markkinahinta oli lähes koko vuoden 2-3 % alle interventiohinnan. Rukiin ja vehnän markkinahinnat ovat olleet interventiohintaa korkeammal-

la tasolla. Rukiin hinta pysytteli vuoden 1997 tasolla, mutta vehnän hinta aleni keskimäärin 3 %. Kaura ei kuulu intervention piiriin, ja sen markkinahinta on selvästi alle interventiohinnan. Kauran markkinahinta aleni edellisvuodesta viljoista eniten, noin 5 %. Suomessa vehnän ja rukiin markkinahinnat olivat vuonna 1997 hieman EU:n keskihintatasoa korkeammat. Rehuviljojen hinnat olivat sitä vastoin yhteisön keskihintoja alemmat.

Maidon maakiintiö täyttyi

Maidontuotanto pysytteli vuonna 1998 lähes edellisen vuoden tasolla. Maitoa tuotettiin yhteensä 2 300 milj. litraa. Maidontuotantoa ohjaava maakiintiö alittui kiintiökaudella 1997/1998 vain 0,1 %:lla. Vuoden 1997 korjatun rehun laatu oli hyvä, mikä vaikutti osaltaan maidon keskituotoksia nostavasti. Keskituotos oli 6 300 litraa/lehmä eli 100 litraa (1,6 %) enemmän kuin edellisena vuonna.

Naudanlihaa tuotettiin 93 milj. kiloa, mikä on 6 % vähemmän kuin edellisena vuonna. Kulutus oli 99 milj. kg. Naudanlihasta noin 90 % tuotetaan maidontuotannon yhteydessä. Erikoistuneen naudanlihantuotannon lisääntymisen esteenä on alan heikko kannattavuus. Sianlihantuotanto kasvoi lisääntyneiden investointien vuoksi lähes 5 % edellisestä vuodesta. Sianlihaa tuotettiin vuonna 1998 noin 186 milj. kiloa. Tuotanto on lähes kulutuksen tasolla. EU:ssa vallinneesta vaikeasta markkinatilanteesta johtuen myös Suomen sianlihantuotanto ajautui vaikeuksiin. Joulun alla tanskalaista kinkkua myytiin kuluttajille erittäin alhaisella hinnalla, jopa 7,90 mk/kg. Siipikarjanlihaa tuotettiin 61 milj. kiloa, mikä on 16 % enemmän kuin edellisena vuonna. Lampaanlihaa tuotettiin noin 1,1 milj. kiloa vuonna 1998, kun kulutus oli noin 1,9 milj. kiloa. Kananmunien tuotanto vähentyi edellisestä vuodesta noin 7 %. Kananmunia tuotettiin 63 milj. kiloa, kun kulutus oli 53 milj. kiloa.

Maidon tuottajahinta oli hieman EU:n keskihintaa korkeampi, 1,96 mk/l meijerin jälkitili mukaan lukien. Edellisestä vuodesta hinta aleni 2,5 %. Naudanlihan tuottajahinta seurasi EU:n keskihintatasoa ja oli keskimäärin 14 mk/kg, mikä on 4 % edellisvuotta korkeampi. Vuoden lopulla hinta kääntyi laskuun. Sianlihan markkinakriisi ei ulottunut Suomeen täydellä voimallaan, vaan sianliha tuottajahinta oli EU:n keskihintaa korkeampi, keskimäärin 8 mk/kg. Loppuvuonna sianlihan hinta oli jo alle 7 markan kilolta. Siipikarjanlihasta tuottaja sai keskimäärin 6,70 mk/kg. Nousua edellisestä vuodesta oli 2-3 %, mihin on vaikuttanut kysynnän kasvu yhdistettynä tasapainoiseen sopimustuotantomalliin. Lampaanlihan tuottajahinta nousi hieman edellisestä vuodesta, mutta se on edelleen selvästi EU:n keskihintaa alempi. Tuottajahinta oli keskimäärin 10 mk/kg. Kananmunien tuottajahinta oli noin 4 mk/kg, kunnes loppuvuodesta hinta aleni noin 3,50 markkaan kilolta.

Elintarvikkeiden hinnat keskimäärin ennallaan

Maidon ja lihan kuluttajahinnat alenivat vuonna 1998. Maidon hinnan 3 %:n aleneminen johtui lähinnä meijereiden välisestä kireästä kilpailusta. Lihan halpeneminen puolestaan johtui lähinnä sianlihan tuotannon ja kulutuksen epäsuhdasta, jota kärjisti EU-alueen ulkopuolelle tapahtuvan viennin ongelmat. Kala- ja kalatuotteiden hinnat nousivat 9 %, ruokaleipien sekä rasvojen ja öljyjen 3 % ja hedelmien, marjojen sekä vihannesten 4 %. Poikkeuksellisen huonosta perunasadosta johtuen perunan hinta nousi peräti 45 %. Kananmunien kuluttajahinta pysyi ennallaan.

Vuonna 1998 elintarvikkeet halpenivat keskimäärin puoli prosenttia. EU-jäsenyyttä edeltävään aikaan, syyskuuhun 1994, nähden ruoka on halventunut 8 %. Kun otetaan huomioon yleisen hintatason kehitys, elintarvikkeiden reaalihinnat olivat joulukuussa 1998 keskimäärin 12 % alemmat kuin syyskuussa 1994.

Juomien hinnat pysyivät vuonna 1998 keskimäärin ennallaan. Syyskuuhun 1994 nähden juomien hintataso on noussut 3 %, mutta reaalihinta on säilynyt ennallaan.

Vuonna 1998 lihan kulutus kasvoi 5 %. Kasvu selittyy sianlihan ja siipikarjanlihan kulutuksen kasvulla. Lihaa kulutettiin keskimäärin 66 kg henkilöä kohden, mikä on lähes 10 kg enemmän kuin ennen EU-jäsenyyttä. Nestemäisten maitotuotteiden kulutus aleni samalla noin 2 %:n vuosivauhdilla, mikä on ollut trendi koko 1990-luvun. Tuoteryhmien sisällä kulutus siirtyi edelleen entistä vähärasvaisempiin tuotteisiin. Ravintorasvojen kulutuksen vähentyminen ja juustojen kulutuksen kasvu jatkuivat. Vuonna 1995 nopeasti alentunut kananmunan kuluttajahinta nosti kulutuksen runsaasta 10 kilosta lähes 12 kiloon henkilöä kohden, mutta vaikutus ei jäänyt pysyväksi, sillä kananmunien kulutus oli vuonna 1998 runsaan 10 kilon tasolla.

Investoinnit lisääntyivät

EU-osarahoitteinen investointituki kohdistettiin vuonna 1998 navetoiden uudisrakennus- ja laajennusinvestointeihin C-tukialueelle, yhden tilan tai tilojen yhteenliittymän toteuttamiin suurten lypsykarjanavetoiden uudisrakentamiseen tai laajentamiseen A- ja B-tukialueilla, lampola-investointeihin C-tukialueella sekä nuorten viljelijöiden lisätukeen näiden investointien yhteydessä. Investointituen ohella nuorille viljelijöille myönnettiin käynnistystukea ensimmäisen maatilaa tai vuokratilan maatalousirtaimiston hankintaan. Vuoden 1998 kansallinen investointituki koostui siirtymäkauden tuesta, EU-liittymissopimuksen artiklan 141 mukaisesta, ns. vakavien vaikeuksien tuesta sekä muusta kansallisesta investointituesta.

Vuonna 1998 avustusten ja korkotuen kokonaismäärä oli noin 1 900 milj. mk eli 8 % enemmän kuin edellisenä vuonna.

Avustusta myönnettiin 14 300 investointiin yhteensä 670 milj. mk ja korkotukea 7 600 investointiin yhteensä 1 220 milj. mk. Yhteensä tuettiin noin 18 000 investointia, mikä on 3 000 enemmän kuin vuonna 1997.

Elintarviketurvallisuuden tärkeys korostumassa

Vuonna 1998 ympäristöasiat säilyivät tärkeänä puheenaiheena maatalous- ja elintarvikesektorilla. Valtioneuvosto päätti maaliskuussa maatalouden vesiensuojelun uusista tavoitteista, joiden mukaan vuoteen 2005 mennessä puolitetaan maatalouden fosfori- ja typpihuuhtoumat vuoteen 1993 verrattuna. Vesiensuojelun tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeässä asemassa on vuonna 1998 voimaan astunut nitraattidirektiivi, joka asettaa ravinteiden käytölle enimmäisrajat ja rajoittaa karjanlannan syyslevitystä. Nitraattidirektiivin merkitys on kuitenkin käytännössä vähäinen, sillä maatalouden ympäristöohjelman 1995-1999 säädökset rajoittavat lannoitteiden käyttöä nitraattidirektiiviä tiukemmin.

Myös kotieläinten terveystekijät ja tuotanto-olot olivat paljon esillä mm. eläinoikeusaktivistien toimien ansiosta. Samoin lisääntyi keskustelu elintarvike- ja tuotantoturvallisuudesta. Suomessa eläinten taudinaiheuttajien antibioottiresistenssi ei näytä olevan samassa määrin ongelma kuin muualla Euroopassa tai USA:ssa. Keskustelu on jo johtanut antibioottien käyttöä säätelevien määräysten kiristämiseen EU:ssa. BSE eli hullun lehmän tauti sai viime vuonna edellisvuosia vähemmän huomiota, vaikka tautiin sairastuneita nautoja löytyi yhä lisää Keski- ja Etelä-Euroopasta. Ehec-bakteeri aiheutti Suomessa hetkellisen epide-

mian. Salmonellan osalta Suomen tilanne on pysynyt hyvänä. Geenitekniikan kehittyminen on nostanut esiin huolen geenimanipulaation hallitsemattomista sivuvaikutuksista.

Maatalouden ympäristöohjelma ympäristötuen perus- ja erityistukineen sekä koulutus- ja kokeiluhanketukineen edustaa tähän mennessä kaikkein kattavinta maatalouden ympäristöpolitiikkaa. Ympäristöohjelman rahoittavat EU ja Suomen valtio puoliksi. Vuonna 1998 ohjelman toteuttamiseen käytettiin 1,76 mrd. mk, mikä oli 7 % enemmän kuin edellisellä vuonna. Lähes 90 % aktiivituloista ja yli 90 % viljelystä peltoalasta on ympäristöohjelman perustuen piirissä.

Ympäristöasioiden painottaminen ei koske vain maataloutta, sillä kestävä kehityksen periaatteita toteutetaan EU:ssa läpäisyperiaatteella. Kaikki elinkeinot ja yhteiskunnan osa-alueet joutuvat omalta osaltaan ottamaan huomioon ympäristönäkökohdat, mutta maatalouden ja ympäristön läheinen toiminnallinen yhteys korostaa maatalouden merkitystä ympäristön ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttäjänä, kehittäjänä ja säilyttäjänä. Maatalouden vuonna 1999 päättyvä ympäristöohjelma saanee tavoitteiltaan ja kattavuudeltaan samansisältöisen ohjelman jatkokseen ohjelmakaudelle 2000-2006. Yksi keskeisistä maatalouden ympäristöpolitiikan välineistä tulee olemaan maaseudun kehittämisasetus, jonka piiriin kuuluu mm. kestävä metsänhoito, vähäisin tuotantopanoksin toimivien viljelyjärjestelmien ylläpito ja kehittäminen, merkittävien luonnonarvojen lisääminen sekä ympäristövaatimusten mukaisen kestävä maatalouden säilyttäminen.

1. MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

1.1. Maaseudun yrittäjyys

Suomi on EU:n maaseutuvaltaisimaa. Maaseutu halutaan säilyttää asuttuna siitä huolimatta, että maatilojen määrä vähenee ja maa- ja metsätalous työllistää yhä harvempia. Siksi maaseutupolitiikan avulla pyritään maa- ja metsätalouden toimintaedellytysten parantamisen ohella edistämään muun elinkeinotoiminnan kuten pienyritysten syntymistä haja-asutusalueille. Myös viljelijäperheiden tulorakenne monipuolistuu, sillä yhä useampi viljelijäkoti-talous hankkii tuloja maatilatalouden ulkopuolisista tulonlähteistä. Maatilatalouden tulo- ja verotilaston mukaan viljelijäpuolisoiden yhteenlasketuista veronalaisista tuloista vain noin puolet on maatilatalouden tuloja.

Maaseutu voidaan rajata monella eri tavalla tarkastelunäkökulmasta riippuen. Niin sanotun maaseudun suppean määritelmän mukaan maamme asukkaista 23 % asuu maaseudulla. Tällöin maaseutu määritellään alueeksi, johon sisältyvät haja-asutus-

alueet ja alle 500 asukkaan taajamat. Seuraavassa tarkasteltaessa maaseutuelinkeinoja maaseutu on määritelty alueellisesti postinumeroalueittain. Alue kuuluu maaseutuun, jos sen väestötiheys on alle 50 henkilöä/km². Tämän määritelmän rajaamalla maaseutualueella asuu 1,6 milj. asukasta eli 32 % suomalaisista.

Maaseutuelinkeinoja harjoittavat yritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perustuotantotilat, maaseutuyritykset ja monitoimitilat. Perustuotantotiloilla harjoitetaan tavanomaista maatilataloutta eli maataloutta, metsätaloutta ja niiden rinnalla mahdollisesti pienimuotoista erikoismaataloutta. Erikoismaataloutta on esimerkiksi puutarhaviljely, turkistarhaus ja kalanviljely sekä alkutuotannon yhteydessä harjoitettava pienimuotoinen tuotteiden jatkojalostus. Maaseutuyrityksiksi kutsutaan maaseudulla sijaitsevia pienyrityksiä. Monitoimitiloilla harjoitetaan sekä perinteistä maatilataloutta että pienyritystoimintaa.

Pienyrityksellä tarkoitetaan yritystä, jonka liikevaihto on vähintään 49 000 mk,

Maaseudun yritysten jakautuminen perustuotantotiloihin, maaseutuyrityksiin ja monitoimitiloihin¹⁾.

	Perus- maatilat	Maaseutu- yritykset	Monitoimitilat		Yhteensä
			Evl:n alainen pienyritys	Kaikki monitoimitilat (arvio)	
Koko maa	81 100	53 400	7 700		142 200
Ahvenanmaa	700	600	80		1 400
Etelä-Suomi	36 300	21 300	3 100		60 700
Sisä-Suomi	17 600	12 900	1 700		32 200
Pohjanmaa	16 400	8 900	2 000		27 300
Pohjois-Suomi	10 200	9 700	800		20 700
Koko maa, arvio	65 100	53 400		23 000	142 200

¹⁾ Maatilojen aineistossa on vuonna 1997 tukea hakeneet tilat ja maaseutuyritysten aineisto pohjautuu vuoden 1996 yritys- ja toimipaikkarekisteriin.

Lähteet: TIKE, Tilastokeskus, MTL.

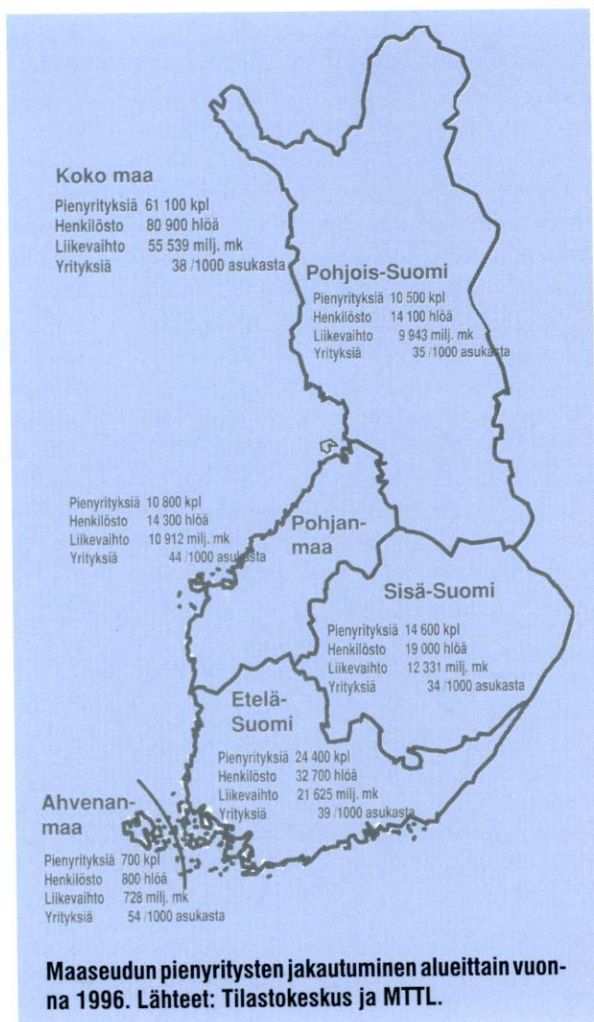
mutta jonka henkilöstömäärä on alle 20 henkilöä. Tätä luokitusta sovellettaessa maataloilla tapahtuvaan pienyritystoimintaa luetaan mukaan sekä maatalon tuotteiden jatkojalostus että maataloustuotannosta riippumaton yritystoiminta. Jos pienyritystoimintaa kuitenkin verotetaan maatalouden tuloverolain (mvl) mukaan, sitä koskevat tiedot eivät sisälly Tilastokeskuksen Yritys- ja toimipaikkarekisteriin, joka sisältää tiedot vain elinkeinoverolain (evl) alaisesta toiminnasta. Yhteensä mvl:n ja evl:n alaista yritystoimintaa harjoittavia monitoimitiloja arvioidaan olevan kolme kertaa Yritys- ja toimipaikkarekisteriin sisältyvien maataloilla toimivien pienyritysten verran.

Maatilatalous on ylivoimaisesti tärkein maaseutuelinkeino. Vaikka maataloustuotannon määrän arvioidaan säilyvän lähivuosina lähes ennallaan, tuottavuus kasvaa ja samalla tilamäärä supistuu ja maatalouden parissa työskentelevät ihmiset vähenevät. Vuosina 1990-1997 aktiivitulojen eli tilojen, joilla on viljelyksessä vähintään yksi peltohehtaari ja joilla harjoitetaan maatilataloutta, lukumäärä on vähentynyt noin 129 100 tilasta 90 200 tilaan eli 30 %. Vuonna 1998 tukea hakeneita tiloja oli 85 000, mikä on 11 % vähemmän kuin vuonna 1995. Vuonna 1980 maatalouden osuus työllisestä työvoimasta oli 11 % eli 251 000 henkilöä. Vuonna 1998 vastaava määrä oli 120 000 työllistä ja osuus työllisestä työvoimasta oli 5 %. Suomalaisen maatalouden pääpiirteet ja rakenne esitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 1.2 ja maatalouden kansantaloudellinen merkitys luvussa 1.3.

Vuonna 1996 Yritys- ja toimipaikkarekisteriin rekisteröidyistä pienyrityksistä noin 31 % eli 61 000 sijaitsi maaseudulla. Nii-

den yhteenlaskettu liikevaihto oli 55,5 mrd. mk ja niiden henkilöstö (yrittäjät + työntekijät) oli noin 81 000 henkilöä. Maaseudulla sijaitsevat yritykset ovat suhteellisen pieniä, keskimäärin yrityksissä työskentelee 1,4 henkilöä. Taajamissa toimivat vastaavankokoiset yritykset työllistävät keskimäärin 1,9 henkilöä. Väkilukuun suhteutettuna yrityksiä on eniten Pohjanmaalla (Vaasan rannikkoseutu), Ahvenanmaalla ja Uudellamaalla.

Keskimäärin joka kymmenennellä vuonna 1997 tukea hakeneella maatilalla oli pienyritys. Kaikkiaan tällaisia monitoimitiloja oli 7 700. Maataloilla toimivien pienyritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli

3,4 mrd. mk ja ne työllistivät 5 100 henkilöä. Maatilan yhteydessä sijaitsevat yritykset ovat keskimäärin pienempiä kuin muut maaseudun pienyritykset. Vaikka maatilojen yhteydessä sijaitsevia yrityksiä oli 13 % kaikista maaseudulla sijaitsevista pienyrityksistä, niiden liikevaihto ja henkilöstön määrä olivat vain 6 % kaikkien yritysten liikevaihdosta ja henkilöstöstä. Maatilla sijaitseva yritys työllisti keskimäärin 0,7 henkilöä.

Väkilukuun suhteutettuna eniten monitoimitiloja oli Etelä-Pohjanmaalla, Pohjanmaalla ja Varsinais-Suomessa.

Maaseudun pienyritysten yleisimpiä yksilöityjä toimialoja ovat maantieliikenteen kuljetukset (mm. taksi, rekkakuljetukset) ja rakentaminen, kummakin toimialan osuus kaikista yrityksistä on 15 %. Maantieliikenteen kuljetukset ja kauppa myös työllistävät eniten ihmisiä. Kolmanneksi yleisin toimiala on vähittäiskauppa, noin 11 % yrityksistä. Noin 20 % kaikkien yritysten yhteenlasketusta liikevaihdosta tulee vähittäiskauppayrityksiltä. Maa-, metsä- ja kalatalouteen liittyviä yrityksiä on 9 %. Maatilojen tuotteita jalostavat yritykset on luokiteltu omaksi ryhmäkseen. Näitä elintarvikkeiden valmistusta, vaatteiden valmistusta ja turkistuotteiden muokkausta, sekä huonekalujen ja muiden puutuotteiden valmistusta harjoittavia yrityksiä oli 7 % kaikista yrityksistä. Erilaista liike-elämää pal-

velevaa toimintaa harjoittavia, esimerkiksi tilitoimistoja ja käännöspalveluja tarjoavia yrityksiä, oli 6 % yrityksistä. Majoitus- ja ravitsemuspalveluja tarjoavien yritysten osuus oli 5 %.

Maatilojen yhteydessä toimivista yrityksistä 24 % liittyy maa-, metsä- ja kalatalouteen. Noin 18 %:lla toimiala on rakentaminen ja 14 %:lla maantieliikenteen kuljetukset. Maatilan tuotteiden jatkojalostusta harjoittaa noin 8 % yrityksistä, ja majoitus- ja ravitsemustoimintaa harjoittaa noin 2 % yrityksistä.

Maatiloilla on runsaasti maatalouden tuloverolain alaista yritystoimintaa, joka ei sisälly edellä esitettyihin lukuihin pienyritystoiminnasta. Kannattavuuskirjanpidossa mukana olleista maatiloista noin 25 % ilmoitti vuonna 1998 harjoittavansa pienyritystoimintaa. Tästä toiminnasta lähes 80 % oli mvl:n alaista. Yleisimpiä toimialoja mvl:n alaisilla yrityksillä olivat koneurakointi, maatilamatkailu, elintarvikkeiden jatkojalostus sekä puutavaran ja puutuotteiden valmistus. Seuraavassa esitetään yleistietoja eräistä tärkeimmistä yritystoiminnaksi tai erikoismaataloudeksi luokiteltavasta toiminnasta, jota harjoitetaan sekä maatilojen yhteydessä että itsenäisenä elinkeinona.

Maaseutumatkailupalveluja tarjoaa noin 2 000 yritystä. Maaseutumatkailun teemaryhmän kokoamien tietojen mukaan maa-

Maatilojen yhteydessä toimivat pienyritykset vuonna 1996.

	Pienyrityksiä, kpl	Henkilöstö, henkilöä	Liikevaihto, milj. mk	Monitoimitilojen osuus tiloista, %
Koko maa	7 700	5 100	3 425	10
Etelä-Suomi	3 100	2 200	1 335	10
Sisä-Suomi	1 700	1 000	695	10
Pohjanmaa	2 000	1 400	1 004	12
Pohjois-Suomi	800	500	364	9
Ahvenanmaa	80	40	28	10

Lähteet: Tilastokeskus, TIKE ja MTTL.

Maaseudun pienyritykset toimialoittain.

Toimiala	Yritykset ilman maatilayhteyttä			Maatilan yhteydessä olevat yritykset		
	Yrityksiä, kpl	Liikevaihto/ yritys 1000 mk	Henkilöstö, hlöä/ yritys	Yrityksiä, kpl	Liikevaihto/ yritys 1000 mk	Henkilöstö, hlöä/ yritys
Kaikki	53 400	977	1,42	7 700	446	0,66
Maantielikenteen kuljetus	8 300	372	0,74	1 110	810	1,61
Rakentaminen	8 000	66	0,11	1 370	86	0,12
Kauppa	6 100	661	1,11	420	574	0,95
Muu valmistus kuin maatilan tuotteiden jatkojalostus	4 400	1 337	1,99	460	498	0,52
Maa- ja metsä- ja kalatalous	3 900	1 648	3,12	1 860	283	0,42
Maatilan tuotteiden jatkojalostus ¹⁾	4 500	550	1,10	610	98	0,15
Liike-elämää palveleva toiminta	3 400	1 797	3,89	310	1 329	2,51
Majoitus ja ravitsemustoiminta	2 700	514	1,21	170	470	0,91
Mineraalien kaivu	800	14 663	11,21	260	1 254	0,92
Muut	12 400	961	1,02	1 100	479	0,42

¹⁾ TOL95-luokat: 15, 18, 20 ja 36.

Lähteet: Tilastokeskus (toimialaluokitus TOL95), TIKE ja MTTL.

seutumatkailuyrittäjistä 93 % tarjoaa majoituspalveluja, 43 % ateriapalveluja ja 62 % ohjelmapalveluja. Maaseutumatkailu antaa työtä noin 2 000 henkilötyövuotta. Maaseutumatkailun teemaryhmä on asettanut tavoitteeksi, että vuonna 2005 ala työllistäisi 5 000 henkilötyövuotta ja vuotuinen liikevaihto olisi 1,5 mrd. mk eli lähes kymmenkertainen nykyiseen verrattuna. Vaikka toiminta on monipuolistunut vuosien mitaan, ongelmana on matkailun kausiluonteisuus ja siitä johtuva majoitustilojen alhainen käyttöaste. Ympärivuotisesti toimivien maaseutumatkailuyritysten majoitustilojen käyttö rajoittuu keskimäärin 10 viikkoon vuodessa. Käyttöastetta pyritään nostamaan etenkin ulkomaanmyynnillä. Tällä hetkellä majoituspalvelujen käyttäjistä yli 80 % on suomalaisia.

Turkistarhausta harjoitetaan sekä maatilojen yhteydessä että itsenäisenä elinkeinona. Vuonna 1997 Turkiseläinten kasvattajain liiton mukaan turkistarhoja oli noin 2 200. Yritys- ja toimipaikkarekisteriin sisältyvistä 1 200 turkistarhasta 820 tarhalla toimintaa harjoitettiin itsenäisenä elinkei-

nona. Turkistarhoista neljä-viidesosaa sijaitsee Länsi-Suomen läänissä. Määrällisesti eniten kasvatetaan sinikettuja ja minkkejä. Muita tarhattavia turkiseläimiä ovat hopeakettu, suomensupi ja hilleri.

Turkistarhaus työllistää 6 000-7 000 henkilöä, välillinen työllisyysvaikutus mukaan lukien tarhaus työllistää yhteensä noin 10 000 henkilöä. Turkistuotannosta 98 % suuntautuu vientiin. Suomi on johtava ketunnahkojen tuottaja noin 60 % maailmanmarkkinaosuudella. Tärkeimmät viennit ovat Venäjä, Kiina, Italia, Kreikka ja Etelä-Korea. Turkisälalle ovat tyypillisiä jyrkät suhdannevaihtelut. 1990-luvun alun jälkeen tarhauksessa on vallinnut korkea-suhdanne, ja vientitulot ovat olleet noin 1,5 mrd. mk vuodessa. Venäjän talouskriisi vaikuttaa kuitenkin voimakkaasti vientituloihin, ja myyntikaudella 1998/1999 tulojen odotetaan vähenevän huomattavasti edellisvuosiin verrattuna.

Vuonna 1997 ammattikalastajia oli 4 100, joista kaksi kolmasosaa oli osa-aikaisia. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen mukaan ammattikalastuksen saalis oli noin

Elintarvikeyrityksien tuo elinvoimaa maaseudulle ja vaihtoehtoja kuluttajan ostoskoriin

Sari Forsman

Pienimuotoisen elintarvikeyrityksien merkitys maaseutuelinkeinona on kasvanut erityisesti kuluvalla vuosikymmenellä. Maaseudulle on perustettu lukuisia pieniä yrityksiä, jotka jalostavat ja markkinoivat tuotteitaan pääasiassa paikallisille markkinoille. Merkittävä osa näistä yrityksistä toimii maatilojen yhteydessä perustuen tilalla tuotetun raaka-aineen jalostukseen. Maatilayrittäjille pienimuotoinen elintarvikejalostus tarjoaa vaihtoehtoisen tulonlähteen. Tilan jalostusastetta nostamalla pyritään saamaan omalle raaka-aineelle parempaa hintaa ja sitä kautta parantamaan koko maatilayrityksen taloudellista tulosta. Monissa maatilayrityksissä jalostusasteen nostolla varauduttiin Suomen EU-jäsenyyteen ja sen myötä tuottajahintojen laskuun. Perusmaatalouden harjoittamisen ei tällöin enää yksin katsottu turvaavan toimeentuloa muuttuvassa markkinaympäristössä.

Tyypillistä maatilayrityksien yhteydessä harjoitettavaa elintarvikejalostusta on lihanjalostus (tuoreen lihan myynti, palvituotteet, makkarat), leipomo- ja myllytuotteiden valmistus, maidonjalostus (juustot), perunan, vihannesten sekä marjojen ja hedelmien (hillot, mehut, viinit) jalostus. Vuotuinen liikevaihto on useimmiten alle puoli miljoonaa markkaa. Yritystoiminta työllistää tyypillisesti 1-2 henkilöä. Monet yrityksistä ovat pystyneet työllistämään myös tilan ulkopuolista väkeä, etenkin silloin kun jatkojalostuksesta on muodostunut yrittäjäperheen pääasiallinen tulonlähde ja elinkeino.

Tuotteiden erilaistaminen kilpailutekijänä

Elintarvikejalostuksen perustana ja vahvuutena maaseutuyrityksissä on tuotteiden ja palveluiden erilaistaminen. Erilaistaminen on oikeastaan ainoa tapa saada jalansijaa markkinoilta, joille on tyypillistä sekä elintarviketeollisuuden että vähittäiskaupan voimakas keskittyminen ja kilpailu markkinaosuuksista alhaisilla hinnoilla. Erilaistamisen tarkoituksena on erottautua kilpailevista tuotteista ja luoda lisäarvoa, josta asiakkaat ovat valmiita maksamaan massatuotteita korkeampaa hintaa. Kiinnostus elintarvikeyrityksien käynnistämiseen ja toimivien yritysten usko toiminnan jatkuvuuteen kertovat siitä, että erilaistetuille tuotteille on kysyntää. Kysyntää on luonut suurten yritysten keskittyminen volyymituotteisiin ja toisaalta kuluttajien erilaistuvat tarpeet sekä pyrkimys alueellisten makutottumuksien säilyttämiseen.

Tuotteiden korkea erilaistamisaste ei automaattisesti merkitse mahdollisuutta hinnan asettamiseen toimialan keskimääräistä hintaa korkeammalle tasolle. Erilaistaminen pitää pystyä markkinoimaan asiakkaille. Tämä edellyttää potentiaalisten asiakkaiden – oman kohderyhmän – tunnistamista, johon monissa yrityksissä ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Erilaistamisen onnistunut hyödyntäminen pohjautuu pitkälti siihen, että pystytään täyttämään selkeästi rajatun kohderyhmän tarpeita tai täyttämään markkina-aukko, jota muut yritykset eivät ole havainneet. Asiakaslähtöinen ajattelu on avaintekijä pienimuotoisessa elintarvikeyrityksessäkin.

Elintarvikemarkkinoilla toimii paljon pieniä maaseutuyrityksiä, jotka ovat onnistuneet erilaistamaan tuotteensa siten, että se on tehnyt mahdolliseksi myös korkeamman hinnan asettamisen. Näissä yrityksissä ollaan tyytyväisiä tuotteiden hintatasoon ja myös yritystoiminnan kannattavuuteen. Tyypillistä näille yrityksille on, että niiden tuotteet mielletään usein herkku- tai gourmet-tuotteiksi, ainutlaatuisiksi tuotteiksi tai luomutuotteiksi. Myös tuotteen tai siihen käytetyn raaka-aineen alkuperää korostetaan voimakkaasti. Muun muassa näiden ominaisuuksien esille tuominen näyttää vähentävän kilpailukykyisten hintojen merkitystä kilpailutekijänä ja muiden toimialan yritysten hintatason merkitystä hinnoitteluun vaikuttavana tekijänä sekä edesauttavan tuotteiden markkinointia laajemmalle markkina-alueelle. Onnistunutta asemointia markkinoille selittänee myös yritystoiminnan eri osa-alueilta saatu koulutus.

Esimerkkejä tyypillisistä markkinointikanaviin liittyvistä kilpailutekijöistä, hyödyistä ja ongelmista.

Markkinointikanava	Kilpailutekijöitä	Kanavan käyttöön liittyviä hyötyjä ja ongelmia
Suoramyynti	Paikalliset erikoistuotteet Perinne- ja maalaistuotteet Tilalla tuotettu raaka-aine Tuotteen erilainen raaka-ainekoostumus Perinteiset reseptit Ainutlaatuiset tuotteet Tuoreus	+ Suora asiakaskontakti + Hintakilpailukyky parempi muihin kanaviin verrattuna – Liian kaukana asiakkaista – Pienet myyntimäärät
Vähittäiskaupat	Erikois- ja gourmet-tuotteet Vaihtelun tarjonta asiakkaille Tuotteen erilainen raaka-ainekoostumus Lisäaineettomuus Erilainen valmistustapa Ei-teollinen imago	+ Tuotteet paremmin kuluttajien ulottuville + Markkina-alueen laajentaminen – Liian pienet tuotantomäärät – Kaupan keskittyneisyys heikentää neuvotteluvoimaa – Erilaistamisen markkinointi suoramyyntiä vaikeampaa
Suurkeittiöt	Joustavuus Asiakaskohtainen palvelu Asiakkaalle yksilöity tuote Tuoreus Paikallisuus	+ Palvelun merkitys erilaistamiskeinona + Vuorovaikutus asiakkaan kanssa – Yritykset eivät aktiivisesti esillä – Palvelutekijöitä ei korosteta riittävästi markkinoinnissa – Erityyppisten suurkeittiöiden osto-organisaatioita ei tunneta
Tukkuliikkeet	Kilpailukykyinen hinta	+ Markkina-alueen laajentaminen + Liikevaihdon kasvattaminen – Hinnan merkitys korostuu – Liian pienet tuotantomäärät

Suoramyyntistä lähemmäksi asiakkaita

Elintarvikealan maaseutuyritysten yleisemmin käytetyt markkinointikanavat ovat suoramyynti, vähittäiskaupat, suurkeittiöt ja tukkuliikkeet. Etenkin maatilayrityksissä suoramyynti muodostaa usein jakelun perusrungon. Suoramyyntiin ongelma on kuitenkin se, että siinä tuotteen valmistaja ja potentiaalinen asiakas eivät välttämättä koskaan kohtaa. Yrityksen syrjäinen sijainti, asiakaskunnan pienuus ja halu tuotanto- ja myyntimäärien kasvattamiseen ei siten suoramyyntiin puitteissa yleensä onnistu, vaan on etsittävä vaihtoehtoisia ja täydentäviä markkinointikanavia. Markkinointikanaviin pääsyn useat pienyritykset kokevat kuitenkin vaikeaksi. Markkinointia eri kanaviin edesauttaa tuotteiden erilaistamiskeinojen ja kilpailutekijöiden sovittaminen markkinointikanavan mukaan.

Kannattaako pienimuotoinen elintarvikejalostus?

Yrittäjien omien arvioiden mukaan yritystoiminta on useimmiten kohtuullisen kannattavaa. Myönteisempiä kannattavuusnäkemykset ovat muuta toimialoja useammin lihanjalostus- ja maidonjalostusyrityksissä. Jos yritystoiminnan kannattavuutta mitattaisiin objektiivisilla tunnusluvuilla, kannattavuusarviot olisivat todennäköisesti heikompia. Keskeinen syy tähän on se, että kannattavuutta arvioidessaan monet yrittäjät eivät ota huomioon omaa työpalkkaa. Kannattavuuden luotettavaa selvittämistä vaikeuttaa se, että usein yritystoiminta kuuluu maatalouden verotuksen piiriin, eikä tulos- ja tasetietoja ole tällöin saatavissa pelkän yritystoiminnan osalta.

Yrittäjien mukaan yhteistyö muiden yritysten kanssa on yksi keskeinen tekijä, jolla kannattavuutta voitaisiin parantaa. Silti yhteistyötä harjoitetaan elintarvikealan maaseutuyrityksissä vielä varsin vähän. Yhteistyön merkitys kustannusten alentamiseksi, tuotantomäärien lisäämiseksi ja markkinoinnin vahvistamiseksi tulee kuitenkin kasvamaan lähitulevaisuudessa. Pienten maaseudulla toimivien elintarvikeyritysten lukumäärä kasvaa jatkuvasti, ja tällöin olisi tärkeää että pienet yritykset yhdistäisivät voimavarojaan neuvotteluvoimansa ja taloudellisten toimintaedellytystensä parantamiseksi.

Markkinoiden ehdoilla toimiminen vaatii yrittäjältä paljon osaamista, paljon töitä, uskoa itseensä ja tuotteisiinsa. Elintarvikealan maaseutuyrityksissä kuitenkin uskotaan toiminnan jatkuvuuteen ja usein myös liikevaihdon kasvuun lähivuosien aikana. On selvää, että pienimuotoisen elintarvikejalostuksen vahvistuminen vie aikaa. Yrittäjien aktiivisuus ja jatkuva oman osaamisen kehittäminen sekä lukuisat elintarvikeyrityksyyteen liittyvät kehittämis- ja tutkimushankkeet ovat kuitenkin osoittaneet, että pienyritysten on mahdollisuus saada jalansijaa markkinoilta. Pienimuotoinen elintarvikejalostus on siten yksi tapa tukea tilalla harjoitettavaa perusmaataloutta ja kehittämään tilan toimintaa.

120 milj. kg, ja saaliin arvo oli 190 milj. mk. Saaliista vain 4 % tulee sisävesikalastuksesta, mutta saaliin arvosta sen osuus on noin 20 %. Merialueen kalansaaliin arvosta yli puolet on silakkaa; siian, turskan ja lohen osuudet ovat noin 10 %. Tärkeimmät sisävesikalat ovat muikku, jonka osuus saaliin arvosta oli lähes 70 %, ja siika, jonka osuus oli 16 %. Vuonna 1997 meri- ja sisävesialueella toimi 670 kalanviljelylaitosta, joista 287 oli ruokakalalaitoksia. Ruokakalaa viljeltiin 16 milj. kg, mikä oli lähes kokonaan kirjolohta. Viljellyn ruokakalan arvo oli 220 milj. mk. Ihmisravinnoksi kelpaavaa kalaa ja kalatuotteita, lähinnä silakkaa, kirjolohta ja mätää, vietiin maasta 18 milj. kg (103 milj. mk). Kalaa ja kalatuotteita tuotiin 38 milj. kg (527 milj. mk).

Poronhoito antaa toimeentulon noin 700 ruokakunnalle Lapissa. Sen lisäksi se on merkittävä sivuammatti noin 1 500 taloudelle. Poronomistajia oli poronhoitovuonna 1997/98 noin 6 700. Poroja oli vuoden 1997/98 poroerotuksissa 198 300, joista teurastettiin 89 000. Lihantuotanto oli noin 2,4 milj. kg, ja sen arvo on noin 70 milj. mk. Poronlihaa viedään lähinnä Ruotsiin ja Norjaan.

Metsämarjojen ja sienten keruu antaa lisätuloja etenkin Pohjois- ja Itä-Suomen asukkaille. Vuonna 1997 metsämarjojen, lähinnä mustikan, puolukan ja suomuuraimen, kauppantulomäärä oli 11 milj. kg ja sienten 0,6 milj. kg. Marjojen poimintatulot olivat 62 milj. mk. ja sienten 7 milj. mk.

Mehiläisenhoito antaa lisäansioita noin 4 000 kotitaloudelle, ammattimaisia mehiläishoitajia on noin 100. Merkittävä lisätulojen lähde mehiläisenhoito on noin 600 kotitaloudelle. Mehiläisyhdyskuntia oli noin 42 000. Kotimaisen hunajantuotanto sato-vaihtelut ovat suuria. Eniten satoon vaikuttaa kesän sää. Kymmenvuotisjaksoon 1989-1998 mahtuu sekä ennätyssto 2,4 milj. kg vuonna 1989 että katovuosi 1998, jolloin hunajasato jäi 0,8 milj. kiloon. Vu-

den 1998 hunajasadon arvonlisäverollinen tuottajahinta oli noin 21 milj. mk. Suomessa kulutetusta hunajasta 60-70 % on kotimaista. Hunajasadon lisäksi mehiläiset tekevät arvokasta pölytystyötä. Onnistunut mehiläispölytys lisää marja-, hedelmä- ja siemensatoa noin 20 %.

1.2. Suomalainen maatalo

Suomi sijaitsee 60. ja 70. leveysasteen välillä. Etelä-pohjoissuunnassa Suomi on lähes 1 100 km pitkä, joten ilmasto-olosuhteiden alueelliset erot ovat huomattavia. Terminen kasvukausi eli ajanjakso, jona vuorokauden keskilämpötila on yli +5 °C, vaihtelee etelän vajaasta 6 kuukaudesta pohjoisen 2-3 kuukauteen. Etelä-Suomessa kasvukausi alkaa huhtikuun loppupuolella ja jatkuu lokakuun puoleen väliin. Tehoisan lämpötilan summa vaihtelee välillä 500-1 300 °Cvrk. Kesäkuukausien keskimääräinen sadesumma on 180-220 mm.

Kesä 1998 oli lämpöoloiltaan tavanomainen mutta poikkeuksellisen sateinen. Ilmatieteen laitoksen mukaan kesän sadesumat vaihtelivat 250 millimetristä lähes 400 millimetriin. Kosteaa säää takia lämpöhuiput puuttuivat ja keskilämpötila jäi hie-man pitkän ajan keskiarvon alapuolelle. Hellepäiviä tai hallaa ei juuri esiintynyt.

Keski-Euroopassa kasvukausi on 260 ja Etelä-Euroopassa yli 300 vuorokautta, joten siellä viljeltävät lajikkeet eivät ehdi tuottaa satoa Suomen alle 170 vuorokauden pituisena kasvukautena. Siksi viljelykasveista onkin jalostettu suomalaisiin olosuhteisiin sopivia lajikkeita, jotka käyttävät hyväkseen mahdollisimman tehokkaasti lyhyen ja viileän mutta valoisaa kasvukauden ja kestävät mahdollisimman hyvin hallaa. Lyhyen kasvukauden takia Suomessa viljeltävät lajikkeet eivät ole yhtä satoisia kuin Keski- ja Etelä-Euroopassa viljeltävät lajikkeet. Lajikkeiden satoisuuteen vaikuttaa myös se, että ankara talvi rajoittaa syysviljojen viljelyä Suomessa.

Valoisuuserot tasoittavat hieman kasvuolosuhteita maan eri osien välillä, sillä maan keski- ja pohjoisosissa kesävuorokausien valoisa aika on pidempi kuin etelässä. Ilmasto-olot vaikuttavat kuitenkin merkittävästi kasvinviljelyn sijoittumiseen. Leipäviljan ja öljykasvien viljely rajoittuu eteläiseen Suomeen. Rehuviljaa, nurmirehukasveja ja perunaa voidaan sen sijaan viljellä koko maassa aivan pohjoisinta osaa lukuun ottamatta.

Suomen pinta-ala on 338 100 km², josta 27 500 km² (8 %) on maatalousmaata ja 230 000 km² (68 %) metsä- ja muuta puustoaluetta, 9 600 km² (3 %) rakennettua maata sekä 37 000 km² (11 %) avomaakosteikkoa ja muuta avomaata. Sisämaan vesistöt kattavat Suomen pinta-alasta 33 600 km² (10 %). Maapinta-alasta pelton ja puutarhan osuus on 8,3 %. Suomi on EU:n metsävaltaisain maa; sovellettaessa

maailmanlaajuisia metsävarojen arvioinnin kriteerejä Suomen maapinta-alasta 71 % on metsämaata. Toiseksi metsäisimmässä maassa Ruotsissa metsämaan kokonaisala on hieman suurempi kuin Suomessa, mutta osuus maapinta-alasta on pienempi eli 66 %. EU:n maapinta-alasta metsämaa kattaa 36 %. Suomen ja Ruotsin talousmetsät muodostavat yhteensä yli 40 % EU:n talousmetsistä.

Vuonna 1998 Suomessa oli viljelyksessä 2,17 milj. ha peltoa, johon sisältyi 0,17 milj. ha kesantoa. Viljelykasvien pinta-alasta leipäviljan eli vehnän ja rukiin osuus oli 9 %, kauran ja ohran 48 % öljykasvien 3 %, perunan 2 % ja sokerijuuriikkaan 2 % sekä nurmirehukasvien 34 %. Vuonna 1997 Suomessa oli 159 581 yli yhden peltohehtaarin maatilaa. Tilojen keskimääräinen peltoala oli 15,8 ha. Aktiivituloja eli yli yhden peltohehtaarin tiloja, joilla harjoitetaan maataloustuotantoa tai muuta yritystoimintaa, oli 90 203. Aktiivitulojen peltoala oli keskimäärin 24,0 ha. Vuodesta 1995 vuoteen

1998 maatalouden tukia hakeneiden tilojen määrä on vähentynyt 95 600 tilasta 85 000 tilaan. EU:ssa on yhteensä noin 7,3 milj. aktiivituloja ja peltoa 128 milj. ha.

Tilojen keskipeltoala kasvaa kun pieniä tiloja jää pois tuotannosta. Kasvu on kuitenkin melko hidasta eikä suurten tilojen lukumäärä ole paljoakaan lisääntynyt. Tilojen viljelyksessä oleva peltopinta-ala on kasvanut enemmän pellon vuokrauksen kuin lisäpeltokauppojen kautta. Vuonna 1997 viljelystä ja kesantopellon alasta 25 % eli 544 700 ha oli vuokrapeltoa. Maanmittauslaitoksen kiinteistöjen kauppahintarekisterin mukaan vuonna 1998 marraskuun loppuun mennessä oli tehty 703 lisäpeltokauppaa, mikä on 148 kauppaa enemmän kuin vuonna 1997 yhteensä. Lisäpeltosta maksettu mediaanihinta eli keskimääräisen kaupan hinta oli 17 800 mk/ha. Mediaanihinta vaihteli Etelä- ja Länsi-Suomen 25 200 markasta Kainuun ja Lapin 3 700 markkaan.

Maatalouden rakenne EU-maissa.

	Keski- peltoala, ha	Yli 100 ha tiloja, %	Satotaso, ry/ha	Keski lehmäluku	Keski emakkoluku
Euroopan unioni	17,5	2,9	-	23	35,5
Alankomaat	17,7	0,8	5 360	46	172,6
Belgia	18,8	1,2	5 290	31	82,5
Espanja	19,7	3,6	2 520	11	27,6
Irlanti	28,2	2,7	5 400	31	78,4
Iso-Britannia	70,1	16,7	5 190	67	89,8
Italia	5,9	0,5	5 650	19	20
Itävalta	15,4	1,3	-	8	15,1
Kreikka	4,5	0,1	4 920	7	11,3
Luxemburg	39,9	6,6	*	35	33,7
Portugali	8,7	1,2	1 690	7	6,0
Ranska	38,5	9,6	5 630	29	62,0
Ruotsi	34,4	6,3	4 220	27	33,8
Saksa	30,3	3,5	5 410	26	35,3
Suomi	21,7	0,8	3 600	12	29,8
Tanska	39,6	7,3	5 470	44	86,5

* Belgian ja Luxemburgin satotaso yhdistetty.

Lähde: Eurostat 1997.

Maatilojen kokojakauma viljelyksessä olevan peltopinta-alan mukaan vuonna 1997.

	Tilat yli 1 ha		Aktiivitalat	
	1000 kpl	%	1000 kpl	%
Koko maa	160	100	90	100
1-4,9	52	33	8	9
5-9,9	31	19	14	16
10-19,9	34	21	27	29
20-49,9	35	22	34	37
50-99,9	7	4	7	8
100-	1	1	1	1

Lähde: TIKE.

Suomessa maataloustuotanto perustuu perhevilmelmiin. Aktiivituloista 87 % on yksityishenkilöiden ja 12 % perikuntien ja perheyhtiöiden omistuksessa. Osuuskunnat, yhtymät ja osakeyhtiöt omistivat 0,4 % aktiivituloista ja valtio, kunnat ja seurakunnat 0,2 %. Vuonna 1996 yksityisten omistamilla aktiivituloilla viljelijöiden keski-ikä oli 46,4 vuotta. Päätoimiset viljelijät olivat osa-aikaviljelijöitä nuorempia; tiloilla, joilla maataloudesta saadun tulon osuus kokonaistuloista oli yli kolme neljäsosaa, viljelijöiden keski-ikä oli 45,6 vuotta ja viljelijöiden, joilla vastaava osuus oli alle neljännes, keski-ikä oli 48,0 vuotta.

Päätuotantosuunnan perusteella 32 % aktiivituloista on lypsykarjatiloja, 8 % liha- karja- tai muita nautakarjatiloja, 6 % sikatalouksia ja 2 % siipikarjatiloja. Aktiivituloista 31 % on viljatiloja ja 15 % puutarhaviljelmiä tai muita kasvinviljelytiloja.

Maidontuotanto keskittyy entistä harvemmille tiloille. Vuodesta 1991 vuoteen 1998 maitoa meijeriin toimittavien tilojen määrä on vähentynyt 40 000 tilasta 26 000 tilaan. Karjakoon kasvun ja maidon keskituotoksen lisääntymisen takia meijeriin toimitettu maitomäärä on säilynyt kuitenkin ennallaan ollen noin 2,3 milj. l vuodessa.

Verrattuna tärkeimpiin kilpailijamaihin EU:ssa suomalaisten kotieläintilojen kes-

kimääräinen yksikkökoko on edelleen suhteellisen pieni. Vuonna 1997 keskimääräisellä lypsykarjatilalla oli 13,5 lehmää, nautakarjatilalla 10,2 lihanautaa tai 12,5 emolehmää, lihasika- ja emakkotilalla 151 lihasikaa tai 46 emakkoa ja siipikarjatilalla 2 590 kanaa tai 21 300 broileria.

Ilmasto-olosuhteet vaikuttavat tuotantosuuntien alueelliseen sijoittumiseen ja pellon käyttöön siten, kasvinviljelytilat painottuvat eteläiseen Suomeen ja nautakarjatilat painottuvat maan keski-, itä- sekä pohjoisosiin. Sika- ja siipikarjatalous on keskittynyt maan länsi- ja eteläosiin. Leipäviljaa viljellään lähinnä Etelä- ja Lounais-Suomessa. Rehuviljaa voidaan viljellä koko maassa pohjoisinta Suomea lukuun ottamatta. Nautakarjatilojen, erityisesti lypsykarjatilojen alueellinen sijoittuminen näkyy pellonkäytön jakaumana selvästi. Nurmirehukasvien osuus viljelykasvien pinta-alasta on Lapin läänissä 91 %, Itä-Suomen läänissä 60 % ja Oulun läänissä 55 %, kun taas Etelä-Suomen läänissä vastaava osuus on vain 22 %. Länsi-Suomen läänissä nurmirehukasvien osuus viljelykasvien alasta on 26 %. Alue on tosin erittäin epäyhtenäinen, sillä Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa lypsykarjatiloja on runsaasti ja nurmen osuus viljelyalasta suuri, kun taas Lounais-Suomessa nautakarjatiloja on melko vähän.

Suomalaisilla maatiloilla peltoviljelyn konekapasiteetti on suhteellisen suuri tilojen keskimääräiseen viljelyksessä olevaan

Aktiivitulojen keskipeltoala ja keskimetsämaa-ala vuosina 1995-1997, ha/tila.

	Pelto ja puutarha			Metsämaa 1996
	1995	1996	1997	
Koko maa	21,7	22,9	24,0	44,4
A-alue	30,8	32,1	33,5	30,0
B-alue	22,9	24,3	25,4	37,7
C-alue	19,2	20,2	21,2	50,9

Lähde: TIKE.

peltoalaan verrattuna. Paitsi pienestä tila-koosta suuri konekapasiteetin tarve johtuu kasvukauden lyhyydestä ja viljelyolosuhteiden epävarmuudesta. Koneyhteistyötä tilojen välillä haittaa peltoviljelytoiden optimaalisen ajankohdan lyhyys ja tilojen väliset pitkät välimatkat.

Maatalouden koko pääomakannan on arvioitu olevan 77 mrd. mk. Pellon osuus siitä on noin 27 mrd. mk, jolloin pellon hintana on käytetty 11 600 mk/ha. Velkaa maatilatalouden harjoittajilla oli luottokantatilaston mukaan syksyllä 1997 noin 21 mrd. mk. Tilakohtaisesti velat jakaantuvat siten, että noin kolmannes tiloista on täysin velattomia.

Metsä on olennainen osa suomalaista maatila. Vain noin 5 %:lla aktiivituloista ei ole metsää. Suomen metsäpinta-alasta yksityiset omistavat 62 %, valtio 25 %, yhtiöt 9 % ja muut omistajaryhmät 5 %. Valtion omistus keskittyy Pohjois-Suomeen, jossa metsät ovat heikkotuottoisempia kuin etelässä, joten yksityismetsien osuus puuston kasvusta on 72 %. Vuonna 1996 aktiivituloilla oli metsämaata keskimäärin 46 ha. Maatilametsälöiden keskikoko on Etelä-Suomessa huomattavasti pienempi kuin Pohjois-Suomessa. Maanmittauslaitoksen kiinteistöjen kauppahintarekisterin mukaan vuonna 1997 tehtiin 2 528 metsämaakauppaa. Mediaanihinta vaihteli Etelä- ja Länsi-Suomen 10 900 markasta Lapin 2 600 markkaan hehtaarilta. Vuoden 1998 marraskuun loppuun mennessä oli tehty 2 345 metsämaakauppaa, joissa mediaanihinta oli 7 900 mk/ha.

1.3. Maatalous kansantaloudessa

Kansantalouden kasvu jatkui vahvana vuonna 1998. Ennakkotietojen mukaan kokonaistuotannon kasvu oli 4,9 %. Alkuvuodesta ennustettiin jopa huomattavasti voimakkaampaa kasvua, mutta syksyn häiriöt kansainvälisessä taloudessa heijastuivat myös Suomen talouteen.

Vuoden lopulla tapahtuneen käänteen myötä useimpien teollisuuden toimialojen tuotanto aleni edellisvuotta alemmalle tasolle. Sähkötekninen teollisuus jatkoi kuitenkin kasvuaan. Suomen teollisuustuotannon ja viennin rakenne onkin muuttunut nopeasti tietoliikennealan voimakkaan kasvun myötä. Myös rakennustoiminnan vilkastuminen ja kaupan alan kasvu olivat merkittäviä tekijöitä vuoden 1998 myönteisen talouskehityksen taustalla.

Maatalouden merkitys Suomen kansantaloudessa vähenee jatkuvasti; sen tuotannon kasvu on hitaampaa kuin muilla kansantalouden sektoreilla. Maatalous ostaa myös entistä enemmän tarvikkeita ja palveluita sektorin ulkopuolelta, joten yhä suurempi osuus tuotannon arvosta siirtyy maatalouden ulkopuolelle. Vuonna 1997 maatalouden osuus bruttokansantuotteesta oli 1,3 %. Vuonna 1998 maatalouden BKT-osuus pudonnee jo lähelle yhtä prosenttia maataloutta kohdanneen kadon johdosta.

Koko elintarvikeketjun merkitys kansantaloudessa on kuitenkin huomattavasti suurempi kuin mitä pelkkä maatalouden BKT-osuus osoittaa. Suuri osa maatalouteen liittyvistä tuotantopanos-, keräily- ja jalostus-sektoreista on voimakkaasti sidoksissa kotimaisen maatalouden laajuuteen ja toimintaan. Esimerkiksi elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo vuonna 1997 oli noin 49 mrd. mk. Jalostusarvo, 11,2 mrd. mk, oli selvästi maataloutta suurempi. Kulutuksen painopiste siirtyi jatkuvasti yhä pidemmälle jalostettuihin elintarvikkeisiin, joten raaka-aineen osuus ruuan hinnassa laskee. Jalostusarvolla mitattuna merkittävimmät elintarviketeollisuuden alat olivat lihanjalostus, leipomotuotteiden valmistus ja maidonjalostus.

Metsätalouden tuotanto jatkoi kasvuaan. Vuoden 1997 markkinahakkuiden määrä, 53 milj. kuutiometriä, oli kaikkien aikojen ennätys. Se kuitenkin rikottiin vuonna 1998, jolloin hakkuut kohosivat 55 milj. kuutiometriin. Yksityismetsistä puuta hakkattiin noin 49 milj. kuutiometriä. Kanto-

rahatulot olivat 9,3 mrd. mk, eli kasvua vuoteen 1997 nähden oli lähes 7 %. Metsäntutkimuslaitoksen laskelmien mukaan maatalousyrittäjät omistavat yli kolmanneksen yksityisten omistamasta metsämaasta. Maatalousyrittäjät tekevät enemmän hankintakauppoja ja myös myyvät puuta hehtaaria kohti enemmän kuin muut yksityiset metsänomistajat, joten heidän osuutensa puunmyyntituloista on suurempi kuin pinta-alaosuus. Maatilojen bruttopuunmyyntitulot olivat arviolta noin 3,6 mrd. mk vuonna 1998. Kasvaneet kantarahatulot tasoittavat hieman maataloutta kohdanneen kadon vaikutuksia maatilojen talouteen.

Maatalouden investoinnit vähenivät vuosina 1992-1995 alle puoleen siitä, mitä ne olivat 1980-luvun lopulla. Synnä tähän oli kasvanut epävarmuus tulevasta maatalouspolitiikasta ja kannattavan tuotannon edellytyksistä sekä koko kansantaloutta koetellut vaikea lama. Viime vuosina maatalouden investoinnit ovat elpyneet suurelta osin mittavan julkisen investointitukiohjelman myötävaikutuksella. Rakennus- sekä kone- ja kalustoinvestoinnit ovat vilkastuneet tuntuvasti. Vielä ollaan kuitenkin kaukana vuosikymmenen takaisen maatalouden investointiaallon tasoista.

Maatalous on pääomavaltainen elinkeino. Maatalouden osuus koko kansantalouden investoinneista oli 3,3 % vuonna 1997. Investointiaste, eli investointien osuus arvonlisäyksestä, on ollut maataloudessa koko kansantalouden keskiarvoa suurempi aina 1970-luvulta saakka. Pääomasta on näin sitoutunut maatalouteen enemmän kuin sen kansantuoteosuus on.

Maatalouden työllisen työvoiman osuus koko työvoimasta on noin 5 %, siis huomattavasti suurempi kuin maatalouden bruttokansantuoteosuus. Työn tuottavuus ei yllä muun kansantalouden keskimääräiselle tasolle. Toisaalta maatalouden työvoiman ja työpanoksen tilastointiin liittyy ongelmia. Viljelijäperheen jäsenet työskentelevät usein myös maatalouden ulkopuolella, joten tilastot voivat yliarvioida maatalouden työvoimaosuutta. Viljelijäperheen tuloista keskimäärin noin puolet on maataloudesta saatuja tuloja.

Koko kansantalouden investoinnit ovat lisääntyneet nopeasti laman aikaisista pohjaluuvuista. Yksityiset investoinnit kääntyivät nopeaan kasvuun vuonna 1995. Julkisten investointien kasvu alkoi vuotta myöhemmin. Kasvu kuitenkin hieman hiipui vuonna 1998 edelliseen vuoteen verrattuna. Viimeaikaisen investointikehityksen taustalla

Bruttokansantuote (tuottajahintaan) ja investoinnit koko kansantaloudessa ja maataloudessa.

Vuosi	Bruttokansantuote			Investoinnit		
	Yhteensä mrd. mk	Maatalous mrd. mk	%	Yhteensä mrd. mk	Maatalous mrd. mk	%
1997	538,1	7,1	1,3	104,9	3,5	3,3
1996	498,6	7,3	1,5	92,0	2,7	2,9
1995	482,0	8,1	1,7	85,1	2,2	2,6
1994	447,2	12,7	2,8	74,2	2,2	2,9
1993	421,2	11,8	2,8	71,2	2,1	2,9
1992	415,7	10,9	2,6	88,0	2,3	2,6
1991	427,8	13,1	3,1	110,1	3,8	3,4
1990	447,5	15,2	3,4	139,1	5,1	3,7

Lähde: Tilastollinen vuosikirja.

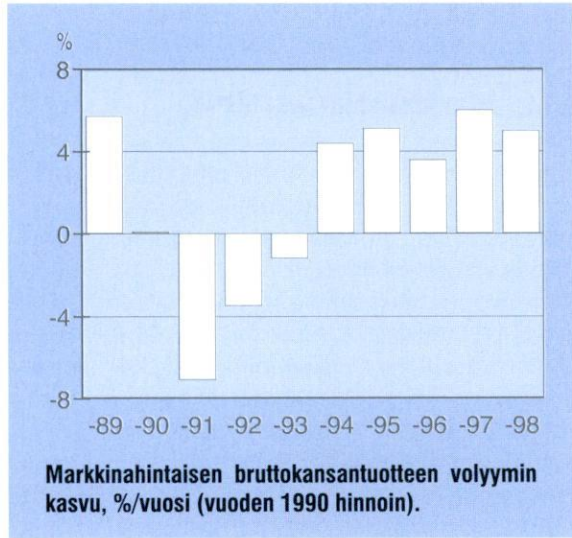
on kasvanut talonrakennustoiminta erityisesti suurissa kasvukeskuksissa. Teollisuuden investoinnit eivät kokonaisuudessaan enää lisääntyneet vuonna 1998. Erityisesti metsäteollisuudessa investoinnit sen sijaan kääntyivät laskuun.

Suomi on pieni avoin kansantalous, missä ulkomaankaupalla on perinteisesti ratkaiseva rooli. Vienti kasvoi nopeasti alkuvuodesta 1998, mutta syyskuusta alkaen vienti kääntyi edellisvuotta alemmalle tasolle. Lokakuun loppuun mennessä viennin arvo oli 10 % ja tuonnin arvo 9 % suurempi kuin vuonna 1997. Kauppataseen ylijäämää kertyi 49,2 mrd. mk, eli ylijäämä kasvaa koko vuonna edellisvuoden 52 mrd. markkaa suuremmaksi. 55 % Suomen viennistä suuntautui EU-alueelle. Saksan osuus oli tästä noin neljännes. Tuonnista EU:n osuus oli noin 60 %. Syvenevästä integraatiosta huolimatta unionin ulkopuolisen kaupan kasvu oli vuoden 1997 tapaan voimakkaampaa kuin sisämarkkinakaupan kasvu.

Viennin kasvu oli voimakkainta sähköteknisen teollisuuden tuotteissa. Paperiteollisuuden vientimäärät ja -hinnat kehittyivät myönteisesti, kunnes syksyllä kasvu taittui. Koko vuoden viennin arvo jää tästä huolimatta vuotta 1997 suuremmaksi. Sahatavaran ja paperimassan vienti puolestaan väheni hieman.

Elintarvikkeiden vienti supistui noin 15 % vuonna 1998. Samalla elintarviketuonti jatkoi kasvuaan. Elintarvikkeiden osuus oli noin 2 % Suomen kokonaisviennistä. Tuonnista elintarvikkeiden osuus oli runsaat 5 %.

Kuluttajahintojen nousu oli vain 1,2 % vuonna 1997, eikä nousuvauhti kiihtynyt kuin hieman vuonna 1998 jo pitkään jatkuneesta taloudellisesta kasvusta huolimatta. Inflaatiota ovat jarruttaneet maltilliset palkkaratkaisut, raaka-aineiden hintojen ja tuontihintojen aleneminen sekä elintarvikkeiden halpeneminen.

Korkomarkkinoiden vakaus ja alhainen korkotaso ovat omalta osaltaan rohkaisseet taloudenpitäjiä – myös maatalousyrittäjiä – investoimaan. Vakaa korkotaso on ollut edellytys kotimaisen kysynnän kasvulle. Yksityinen kulutus jatkoi edelleen vahvaa kasvuaan reaalityulojen kasvun myötä. Erityisesti kestokulutustavaroiden hankinta lisääntyi voimakkaasti. Suomen liittymisen euroalueeseen vuoden 1999 alusta todennäköisesti takaa korkojen pysymisen matalalla tasolla myös jatkossa.

Suomi liittyi Euroopan talous- ja rahoitukseen epävarman taloudellisen tilanteen vallitessa. Myönteistä on, että kotimainen yksityinen kulutus on kasvussa, inflaatio pysyy matalana ja kauppa- ja vaihtotaseet ovat vahvasti ylijäämäiset. Teollisuustuotannon kasvu on kuitenkin pysähtymässä. Samalla yhä suurena pysyvä työttömyys varjostaa tulevaisuutta. Lisäksi valtiontalouden kireys hidastaa julkisen kulutuksen kasvua ja pitää verotuksen tason kansainvälisesti erittäin korkeana tulevaisuudessaakin. Julkisen sektorin tilanne vaikuttaa myös maatalouden toimintaedellytyksiin. Suomalaisen maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys ovat jatkossakin sidoksissa EU:n ja valtion budjeteista maksettavien tukimaksujen tasoon.

2. MARKKINAKATSAUS

2.1. Markkinajärjestelmä

Yhteinen markkinajärjestelmä on keskeinen väline EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) tavoitteiden saavuttamiseksi. Markkinajärjestelmä käsittää mm. interventio toiminnan eli kansallisen varastoinnin, jolla tasataan markkinoiden tarjonnan ja kysynnän epäsuhdetta ja eriaikaisuutta. Edelleen interventiojärjestelyiden tehtävänä on sisämarkkinoille hallinnollisesti asetetun hintatason ylläpitäminen ja siten tuottajien tulotasoon vaikuttaminen. Markkinajärjestelmä koskee 19 maataloustuotetta tai tuoteryhmää, joiden hallinnolliset hinnat komissio ja jäsenmaat vuosittain päättävät. Maidon ja sokerin markkinajärjestelyihin kuuluu myös tuotantoa rajoittava kiintiöjärjestelmä, jonka mukaan hintatukea myönnetään vain tilakohtaisesti vahvistetuille tuotantomäärille.

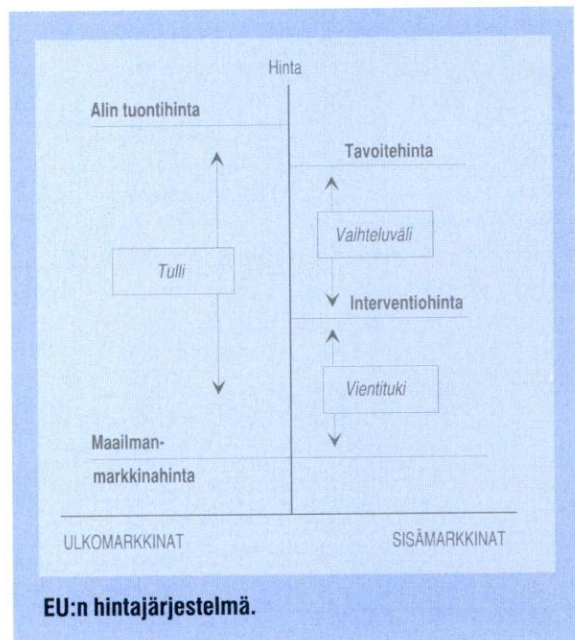
Markkinajärjestelmä koostuu hintajärjestelmästä, rajasuojasta, vientituesta ja ylimäärävarastoinnista. Yhteisön sisämarkkinoiden hintataso pidetään määrätyn tason yläpuolella julkisin interventio-osoin sekä tuontitullein, joilla yhteisön ulkopuolisten tuotteiden hinnat nostetaan sisämarkkinahintojen tasolle. Lisäksi vientiä edistetään vientituella.

Vuoden 1992 CAP-reformin myötä viljojen ja naudanlihan hallinnollisia hintoja alennettiin kohti maailmanmarkkinahintoja. Hintojen alennusta kompensoidaan suurilla tuilla, minkä myötä niiden asema on muodostunut keskeiseksi tuotekohtaisessa hinta- ja markkinajärjestelmässä. Agenda 2000:n mukaan hallinnollisten hintojen alennusta jatketaan ja laajennetaan koskemaan myös maitotuotteita. Samalla eläin- ja pinta-alaperusteisten tukien merkitys kasvaa edelleen.

Markkinajärjestelmän toiminta rahoitetaan Euroopan maatalouden ohjauksen ja takuurahaston (EMOTR) tukiosastosta.

Keskeinen tekijä EU:n hintajärjestelmässä ovat hallinnolliset hinnat. EU:n ministerineuvosto vahvistaa vuosittain komission esityksestä hallinnolliset hinnat, jotka ovat voimassa markkinavuoden eli heinäkuusta kesäkuuhun tärkeimpien maataloustuotteiden osalta (lampaanlihan markkinavuosi alkaa vuoden ensimmäisestä maanantaista). Hallinnollinen hinta ei kuitenkaan ole takuuhinta, vaan se on teoreettinen hinta, joka vaikuttaa erilaisiin vientituki- ja interventio päätöksiin. Tavoitteelliseen hintatasoon vaikuttavat mm. tuottajien tulokehitys, yleinen kustannuskehitys, markkinatilanne ja yhteisön rahoitustilanne.

Hallinnollisten hintojen nimet vaihtelevat tuotteittain, mutta pääperiaate on sama. Interventiohintaa toteutetaan viljoilla (paitsi kauralla) ja naudanlihalla. Maidolla on tavoitehinta, jonka toteutumiseksi voille ja rasvattomalle maitojauheelle asetetaan myös interventiohinnat. Kansallisilla interventio-

EU:n hintajärjestelmä.

elimillä on velvollisuus ostaa kaikki tällä hinnalla tarjottu tuotanto tietyin laatuvaatimuksin. Naudanlihan osalta interventio-ostoihin ryhdytään, mikäli markkinahinta on selvästi alle interventiohinnan. Markkinatilanteen niin vaatiessa interventio-ostot voidaan keskeyttää määräajaksi. Myös yksityistä varastointia tuetaan. Sian- ja lampaanlihan hintana on perushinta, jonka merkitys on vähäinen. Sian- ja lampaanlihan hinnat vaihtelevat melko voimakkaasti markkinoiden mukaan, eikä perushinnalla ole käytännössä vaikutusta hinnan muodostumiseen.

Maailmankaupan vapauttamiseksi ja EU:n markkinoillepääsyn helpottamiseksi GATT:n Uruguay'n kierroksella sovittiin, että yhteisön rajalla vaikuttaneet tuontituotteiden kynnys hinnat ja tuontimaksut poistetaan ja ne korvataan erilaisin tuontitullein. Sopimuksen mukaan näitä tuotteiden arvoon ja määrään perustuvia tuontitulleja tulee laskea 36 % vuosina 1995-2000 kunkin tuotteen kohdalla. Sopimuksen seurauksena hallinnollisesti asetettu alin tuontihinta periaatteessa poistui. Tuotteen tuontihinta määräytyykin siten maailmanmarkkinahinnan ja tullin perusteella. Monien tärkeiden maataloustuotteiden osalta EU voi kuitenkin korottaa tulleja GATT-sopimuksen rajoissa, mikäli maailmanmarkkinahinnat alenevat merkittävästi. Vastaavasti EU voi määrätä vientiveron, mikäli maailmanmarkkinahinnat kohoavat merkittävästi. Vientiverolla estetään sisämarkkinahinnan liiallinen kohoaminen.

Interventiovarastoja puretaan joko sisämarkkinoille tai viedään yhteisön ulkopuolelle. Viennin mahdollistamiseksi maataloustuotteille maksetaan vientitukea, sillä yhteisön sisäiset hinnat ylittävät selvästi maailmanmarkkinahinnat. GATT:n Uruguay'n kierroksella sovittiin myös, että vientitukea vähennetään 36 % jakson loppuun mennessä, samoin tuetun viennin määrää on vähennettävä 21 %. Vientituki ei ole interventiohinnan ja maailmanmarkkinahinnan välinen ero, vaan vientituen määrit-

televät markkinoita säätelevät toimet, kuten mm. GATT-sopimuksen mukaiset vientitakat ja yhteisön budjettitilanne.

Hintaratkaisu markkinavuodelle 1998/1999

Maatalousneuvosto päättää vuosittaisessa ns. hintapaketissa markkinajärjestelyistä, jotka koskevat mm. interventiohintoja ja kesantoprosenttia. Markkinavuoden 1998/1999 hintapaketti oli osa neuvostossa hyväksyttyä kokonaiskompromissiratkaisua, joka koski oliiviöljyn, tupakan ja banaanin markkinajärjestelyiden uudistamista. Hintapaketissa hyväksyttiin useita eri jäsenvaltioiden yksityiskohtaisia markkinajärjestelmien toimintaan liittyviä vaatimuksia. Suomen vaatimuksesta rehuherneen ja viljan sekakasvustolle maksetaan jatkossa valkuaiskasvien tukea, mikäli herne on valitsevana kasvustossa. Hintapaketin yhteydessä tehtyyn kokonaiskompromissiin liittyi myös Suomelle myönnetty poikkeus kesantoalan ilmoittamisesta tukihakemuk-

Hallinnolliset hinnat markkinavuodelle 1998/1999.

	euroa/1 000 kg
Viljat	
- interventiohinta	119,19
- kuukausikorotus	1,00
Sokeri	
- sokerijuurikkaan perushinta	47,67
- valkoisen sokerin interventiohinta	631,90
Maito	
- tavoitehinta	309,80
Voi	
- interventiohinta	3 282,00
Rasvaton maitojauhe	
- interventiohinta	2 055,20
Naudanliha	
- interventiohinta (R3)	3 475,00
Sianliha	
- perushinta	1 509,39
Lampaanliha	
- perushinta	5 040,70

sen jätön jälkeen, mikä liittyi kasvukauden poikkeuksellisiin sääolosuhteisiin ja siten epäonnistuneisiin kylvöihin.

Itse maataloustuotteiden hintoihin ei tullut muutoksia edelliseen markkinavuoteen verrattuna. Ainoastaan riisin interventiohintaa alennettiin 5,3 % ja hampun hehtaaritukea vähennettiin 7,5 %. Satovuoden 1999/2000 kesantovelvoite nostettiin 10 %:iin, kun satovuonna 1998/1999 kesantovelvoite oli 5 %.

Maidon kiintiöjärjestelmä

EU:n maidontuotannon kiintiöjärjestelmä otettiin käyttöön huhtikuussa 1984, jolloin maatalousministerien neuvoston päätöksellä jäsenvaltioille vahvistettiin ensimmäistä kertaa maidon tuotantomäärät viideksi vuodeksi eteenpäin. Myöhemmin kiintiöjärjestelmää jatkettiin, ja nykyinen järjestelmä on voimassa maaliskuun 2000 loppuun saakka. Näillä näkymin jatketaan kiintiöjärjestelmää vuoteen 2006 saakka.

Kiintiöjärjestelmän tarkoituksena on rajoittaa maidontuotantoa, ja siten tukea maksetaan vain vahvistetuille kiintiöille. Järjestelmän mukaan kiintiömaksua eli lisämaksua on maksettava, jos maakiintiö ylittyy. Tällöin jäsenvaltio voi päättää, tasaanko tuottajien tai meijereiden kiintiöiden ylityksiä ja alituksia. Lisämaksu on ollut vuodesta 1992 lähtien 115 % maidon tavoitehinnasta.

Kiintiövuonna 1997/1998 yhteisön kokonaiskiintiömäärä oli 117 494 milj. kiloa. Suomen meijerimaitokiintiöksi sovitettiin liittymissopimuksessa 2 342 milj. kiloa vuoden 1992 meijerimaitomäärän mukaisesti ja suoramyyntikiintiöksi 10 milj. kiloa. Tuottajilla olleet kiintiöt eli maidon viitemäärät ylittivät kuitenkin meijerimaitokiintiön, minkä vuoksi tuottajien viitemäärät sopeutettiin maakiintiöön alentamalla meijerimaidon viitemääriä 1.4.1997 alkaen 4,5 %:lla. Kiintiövuonna 1997/1998 Suomen maakiintiö oli 2 398 milj. kiloa, kun kiintiöön lisättiin ns. SLOM-kiintiöitä.

SLOM-kiintiöt ovat maidontuotannosta väliaikaisesti poistuneiden tuottajien kiintiöitä, joita voidaan palauttaa tuotantoon jäsenyys sopimuksen mukaan yhteensä 200 milj. kiloa.

Suomessa maitokiintiöiden kauppaa säädellään ns. sekajärjestelmällä, jonka mukaan maitokiintiöitä voidaan ostaa kolmea eri tapaa käyttäen. *Hallinnollisessa kaupassa* maitokiintiöitä haetaan ostettavaksi oman alueen TE-keskukselta. Hakukierroksia on kaksi vuodessa, huhti- ja lokakuu. Kiintiöitä haetaan kolmessa ostajaryhmässä, joista ensimmäiseen kuuluvat tuottajat, joilla on vapaita parsipaikkoja, toiseen ryhmään kuuluvat alle 65-vuotiaat investoijat, ja kolmas ryhmä koostuu muista tuottajista, mm. alkuperäisrotujen kasvattajista ja luomutuottajista. Maa- ja metsätalousministeriö määrittää ryhmien sisäisen etusijajärjestyksen kiintiöiden jaolle, sillä kiintiöitä ei riitä kaikille halukkaille ostajille. TE-keskus tekee lopullisen kiintiöiden jaon hakijaryhmien kesken. Hallinnollisessa kaupassa maitokiintiön hinta on 0,65 mk/l (+ alv).

Vapaata kiintiökauppaa voidaan käydä neljän kauppavyöhykkeen sisällä. Tuottajan, joka myy kiintiönsä ilman peltoa, täytyy kuitenkin myydä vähintään puolet kiintiöstä valtiolle, jolloin hintana on hallinnollinen hinta (0,65 mk/l). Loput kiintiöstä voidaan myydä vapaasti toiselle tuottajalle. Kauppavyöhykkeet muodostuvat tukialueista siten, että tukialueet A ja B muodostavat ykköskauppavyöhykkeen, C1 ja C2 kakkosvyöhykkeen ja C2 pohj., C3 ja C4 kolmosvyöhykkeen. Neljäs kauppa-alue on Ahvenanmaa.

Kolmas tapa ostaa kiintiö on kokonaisen tilan yhteydessä siirtyvät kiintiöt. Tilakaupoissa ehtona on, että 2/3 tilan pelloista myydään tai vuokrataan vähintään viideksi vuodeksi kiintiökauppojen yhteydessä.

Vuonna 1998 hallinnollisen kaupan kautta kiintiöitä siirtyi tuottajille noin 30 milj. litraa. Hallinnollisessa kaupassa etusijalla olivat investoivat tuottajat. Tuottajien välisissä kaupoissa noin 10 milj. kiintiölitraa

vaihtoi omistajaa. Vapaassa kaupassa kiintöiden hinnat olivat hallinnollista hintaa korkeammat. Etelä-Suomessa kiintölitra maksoi keskimäärin 1,01 mk/l ja Pohjois-Suomessa keskimäärin 1,06 mk/l. Korkeinta hintaa maksettiin Keski-Suomessa, keskimäärin 1,43 mk/l.

2.2. Peltokasvintuotanto

Sääolosuhteet

Vuoden alku oli hyvin leuto maan eteläosassa, mutta helmi- ja maaliskuu olivat huomattavan kylmät koko Suomessa. Lunta oli tavanomaista enemmän Itä- ja Pohjois-Suomessa ja etelässäkin kohtalaisesti, joskin alkuvuonna lunta oli niukasti Etelä- ja Länsi-Suomessa. Kevät oli viikon myöhässä etelässä ja kaksi viikkoa muualla Suomessa. Nurmien kasvu käynnistyi hyvin aurinkoisien jakson ansiosta, ja laidunkausi alkoi toukokuun loppupuolella Etelä- ja Keski-Suomessa. Syysviljat ja nurmet talvehtivat suuressa osassa maata normaalisti, Hämeessä talvituhosienet voittivat kasvu- toja ja etenkin ruis kärsi vaurioita Keski-Suomessa, Pohjanmaalla ja Kainuussa. Kevätkylvöt käynnistyivät hyvin, mutta keskeytyivät myöhemmin runsaiden sateiden vuoksi. Runsaat sateet viivästyttivät pahasti Keski- ja Pohjois-Suomen kevät- kylvöjä ja paikoitellen pelloille ei päästy lainkaan. C-tukialueen viljelijöille myönnettiin kylvöilmoitusten jättöön jatkoaikaa 30.6. saakka normaalin 15.6. sijasta. Tämän lisäksi viljojen hallintokomitean päätöksellä C-tukialueen viljelijät saivat lisätä kesantoalaansa tukihakemuksen jätön jälkeenkin. Päätös oli poikkeuksellinen, ja sen toteutuminen vaati merkittävää panostusta ja työtä niin hallinnolta kuin viljelijöiden etujärjestöiltäkin.

Kasvukauden sää alkoi aurinkoisena, mutta muuttui pian erittäin sateiseksi. Suuressa osassa maata satoi kesä-elokuussa lähes kaksi kertaa normaali sademäärä. Ke-

sän sadekertymä kohosi koko maassa 300-400 millimetriin, kun keskimääräinen kertymä on 150-200 millimetrin välillä. Lämpötilaltaan kesä oli normaali, paikoitellen keskilämpötila oli asteen pitkän ajan keskiarvon alapuolella ja yölämpötilat olivat huomattavan korkeita. Hellepäiviä, jolloin lämpötila kohosi yli 25 asteen, oli vain 1-3, kun niitä normaalisti on 10-15 päivää kesässä. Vuonna 1997 hellepäiviä oli peräti 30.

Puintikauden alku oli sateinen, ja etenkin rukiin puinnissa oli huomattavia hankaluuksia. Syyskuu oli kuitenkin pääosin poutainen ja lämmin, joten tuolloin puinti sujui kohtalaisesti, joskin monin paikoin sateen pehmittämät pellot eivät kantaneet puimureita ja sato jäi korjaamatta. Arvioiden mukaan 442 000 hehtaaria kärsi sato- vahingoista. Jatkuvat sateet aiheuttivat viljojen kellastumista ja jyväkoko jäi pieneksi. Lisäksi taudit ja homeet vaivasivat kasvustoa. Näin ollen sadon laatu oli heikko ja hehtaarisadot jäivät selvästi keski- satoja alhaisimmiksi.

Pinta-alat ja satotasot

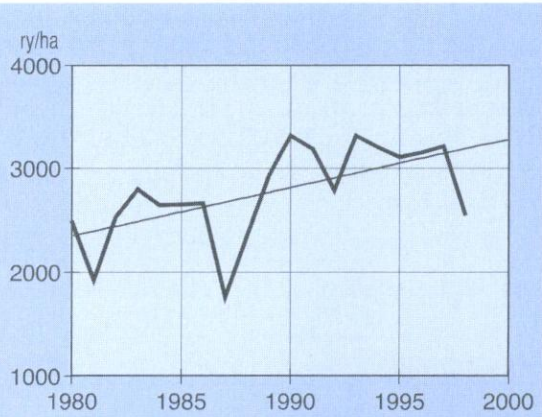
Suomen pinta-ala on 33,8 milj. ha, josta metsätalousmaata on 26,3 milj. ha (78 %), maatalousmaata 2,4 milj. ha (8 %), vesistöjä 3,4 milj. ha (10 %) ja joutomaata 1,7 milj. ha. Maatalousmaa on lähes kokonaan viljeltyä, sillä luonnonlaitumia on vain noin 100 000 ha. Luonnonlaitumien osuus maatalousmaasta on useimmissa EU-maissa huomattavasti suurempi kuin Suomessa.

Viljelypinta-ala on kasvanut EU-jäsenyyden aikana kesannoinnin vähennyttyä. Vuodesta 1997 viljelyala kasvoi 31 700 ha (1,6 %), ja tärkeimpien viljelykasvien pinta-ala oli 1 999 800 ha. Kasvukauden runsaista sateista johtuen sato jäi kuitenkin korjaamatta lähes 70 000 hehtaarilta, joten korjattu ala 1 933 900 ha oli selvästi (32 800 ha) edellisvuotta pienempi. Viljelty kokonaispeltoala oli 2 166 300 ha, josta kesannolla oli 166 500 ha eli 7,6 %.

Kesantoala oli 3 % edellisvuotta suurempi, osa epäonnistuneista kylvöaloista voitiin ilmoittaa kesannoksi C-tukialueella. Velvoitekesannointi pysyi 5 prosentissa.

Viljakasvien viljelyala kasvoi, kun kuivaheinän ja tuorerehun viljelyalat pienenevät. Viljojen viljelyala kasvoi 3,5 % eli 39 300 hehtaaria, josta eniten oli rukiin ja kauran viljelyn lisäystä. Rukiin ala kasvoi suhteellisesti eniten, lähes 60 % eli 13 300 ha, ja kauran 5 % eli 17 300 ha. Kuivaheinän ala pieneni 10 % eli 21 900 ha ja tuorerehun 15 % eli 4 500 ha. Säilörehuala kasvoi 8 % eli 24 400 ha.

Vuosi 1998 oli peltoviljelyssä pahin katoavuosi sitten vuoden 1987, ja sen seuraukset näkyvät myös kotieläintaloudessa. Viljan kokonaissato oli 2 780 milj. kiloa, edellis-

Kokonaissato ilman olkia vuosina 1980-1998, ry/ha.

vuotta yli 1 030 milj. kiloa (27 %) pienempi. Viljojen keskimääräinen hehtaarisato oli lähes 1 000 kg tavanomaista alhaisempi ja laatu oli huono. Runsaiden sateiden vuok-

Tärkeimpien viljelykasvien korjatut pinta-alat ja sadot vuosina 1997 ja 1998.

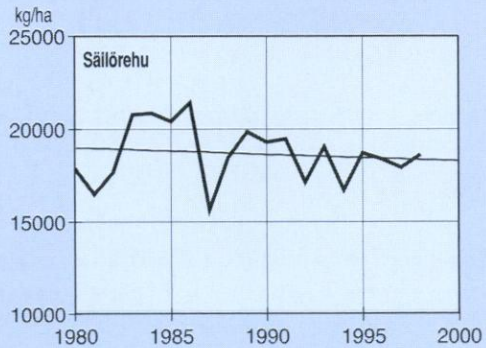
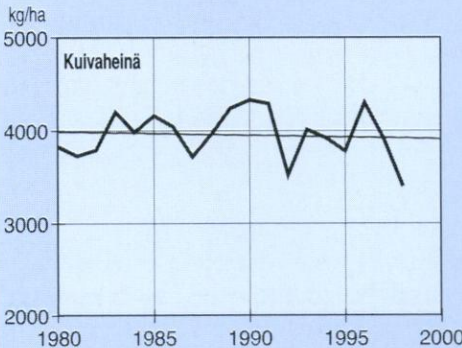
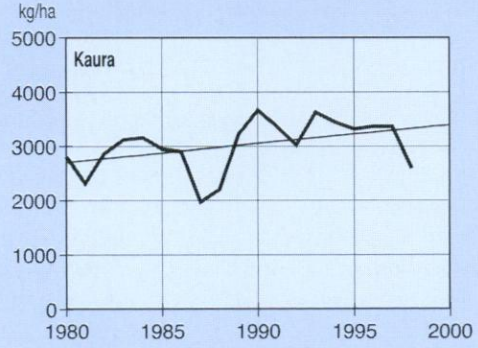
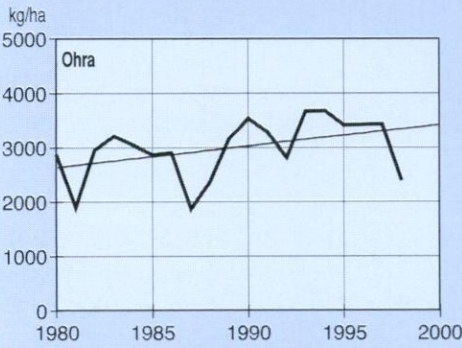
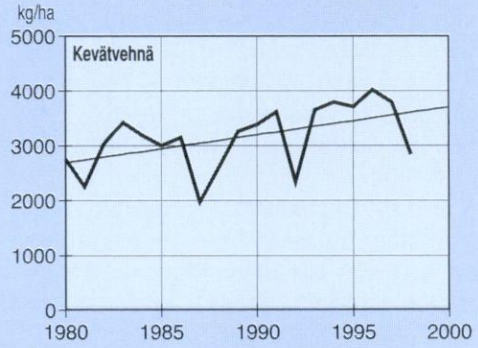
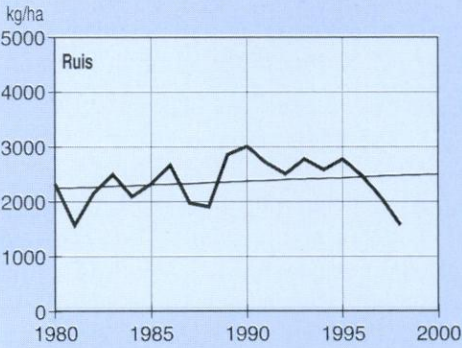
	1997			1998		
	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj.kg	Ala 1 000 ha	Sato 100 kg/ha	yht. milj.kg
Syysvehnä	24,3	34,5	84	30,4	32,7	96
Kevätvehnä	100,5	37,9	380	106,8	28,5	304
Ruis	22,8	20,7	47	36,1	15,7	49
Ohra	582,8	34,4	2 004	578,1	23,9	1 316
Kaura	369,2	33,7	1 243	386,5	25,9	975
Seosvilja	16,2	29,9	49	16,2	23,4	35
Herne	6,0	21,9	13	4,9	4,2	4
Peruna	33,2	227,1	754	32,8	186,3	591
Sokerijuurikas	34,9	389,7	1 360	33,2	273,5	897
Heinä	219,8	39,2	863	197,9	34,0	612
Tuorerehu	29,9	134,6	402	25,4	117,6	295
Säilörehu	314,3	179,1	5 630	338,7	186,1	6 251
Öljykasvit	60,6	15,3	93	64,8	11,1	64
Muut kasvit	35,1			36,5		
Laidun	113,7			111,5		
Yhteensä	1 963,6	3 214¹⁾	5 852²⁾	1 999,8	2 543¹⁾	4 553²⁾
Kesanto	161,6			166,5		

¹⁾ ry/ha ilman olkia.
²⁾ milj.ry ilman olkia.

si viljasato jäi korjaamatta noin 48 000 hehtaarialta.

Leipäviljan kokonaissato jäi merkittävästi (13 %) viimevuotista pienemmäksi huolimatta viljelyalan lisääntymisestä. Vajauksen syynä ovat kasvukauden runsaista sateista aiheutuneet huomattavat määrälliset ja laadulliset vahingot. Syysvehnästä vain

runasas kolmannes ja kevätvehnästä runsas puolet täyttää leipäviljan laatuvaatimukset. Kotimainen tuotanto kattaa vain 40 % leipävehnän kysynnästä, joten tuonti kohoaa noin 22 milj. kiloon. Rukiin viljelyala kasvoi lähes 60 % edellisestä vuodesta, mutta satotaso jäi samanaikaisesti noin 24 % alhaisemmaksi kuin edellisenä vuonna.

Tärkeimpien kasvien hehtaarisadot vuosina 1980-1998.

Katovuoden 1998 vaikutukset maatalouteen

Ahti Hirvonen

Vuoden 1998 huonot sääolosuhteet aiheuttavat koko maataloussektoria koskettavan tulonmenetyksen, joka vaikuttaa sekä vuoden 1998 että vuoden 1999 kassaperusteella laskettavaan maataloustuloon. Huonojen sääolosuhteiden suora vaikutus kohdistui kasvinviljelyyn, josta saatiin sekä määrällisesti että laadullisesti keskimääräistä huonompi sato. Näin ollen katovuoden suora tuloja alentava vaikutus tuntuu kasvinviljelyyn erikoistuneilla maatiloilla jo vuonna 1998. Kotieläintiloilla kasvinviljelystä saatu huono sato vaikuttaa todennäköisesti voimakkaasti vasta vuonna 1999, jolloin talvikaudeksi varatut rehut loppuvat normaalia aikaisemmin. Rehujen loppuminen kesken ruokintakauden pakottaa kotieläintilat joko teurastamaan eläimiä normaalia enemmän tai ostamaan lisärehua, mikä kasvattaa kustannuksia.

Viljasato romahti

Vuoden 1998 viljasato 2,8 mrd. kg oli yli 1 mrd. kg pienempi kuin vuoden 1997 sato. Eniten aleni ohran sato, joka oli kolmanneksen edellistä vuotta pienempi. Myös erikoiskasvien ja kuivan heinän sadot olivat edellistä vuotta alhaisemmat. Säilörehusaton sijaan oli suurempi kuin vuonna 1997, mutta laatu oli keskimääräistä heikompi. Myös muiden viljelykasvien laatu oli keskimääräistä alhaisempi ja esimerkiksi viljasta saatu hinta aleni heikon laadun takia. Sadon määrälle ja laadulle oli kuitenkin tyyppillistä suuri tila- ja aluekohtainen vaihtelu.

Vähemmän tuloja

Viljoihin kohdistuva katovuodesta aiheutuva tulojen aleneminen kohdistuu vuosille 1998 ja 1999. Vuoden 1998 myyntituotot olivat maatalouden ennakkollisen kokonaislaskelman mukaan lähes 300 milj. mk eli 20% edellistä vuotta pienemmät. Muissa peltokasvituotteissa tuoton aleneminen oli 100 milj. mk eli 11 %. Puutarhataloudessa katovuosi ei aiheuttanut tulonmenetyksiä, vaan keskimääräistä alhaisemmat sadot pääosin kompensoituivat korkeampien hintojen kautta.

Tukien saantiin satovahingoilla ei ollut vaikutuksia. Tukien ehtona olevaa sadonkorjuuvaatimusta lievennettiin siten, että vaikeiden korjuuolosuhteiden takia korjaamatta jäänyt sato ei ollut este tukien saamiselle ja leipäviljojen tuotantotuet päätettiin maksaa poikkeuksellisesti pinta-alaperusteisesti.

Kustannukset nousivat

Vuoden 1998 vaikeiden sääolojen ja siitä seuranneen satovahingon aiheuttamien kustannusten tarkka arviointi on vaikeaa. Kevätkylvöt jouduttiin tekemään monissa tapauksissa poikkeuksellisen mässä olosuhteissa, ja osa kylvöistä jäi jopa tekemättä. Sadonkorjuun aikaan olosuhteet olivat suosiollisemmat, mutta peltojen märkyys ja kasvustojen huono laatu lisäsivät korjuu- ja kuivatuskustannuksia. Toisaalta kustannus-

säästöjä aiheutui keskimääräistä alhaisempien korjuualojen ja pienempien hehtaarisatojen kautta.

Huonot sääolosuhteet ja liiallinen märkyys huononsivat peltojen ja laitumien laatua. Maan rakenteen heikentymisen vaikutukset näkyvät vielä tulevinakin vuosina peltojen aiempaa vaikeampana viljelynä ja alentuneina satoina. Vaikutusten rahallista arvoa on kuitenkin mahdotonta määrittää.

Viljojen ja nurmirehujen keskimääräistä huonompi sato vaikuttaa kotieläintilojen kustannuksia kohottavasti omalla tilalla tuotetun rehumäärän jäädessä sekä laadultaan että määrältään alhaiseksi. Oman rehun puuttuminen joudutaan korvaamaan ostorehuilla. Maatalouden ennakkollisen kokonaislaskelman mukaan vuoden 1998 väkirehujen käyttö lisääntyi 7 % edellisestä vuodesta, mutta rehujen hinnan alentumisen myötä väkirehukustannus kasvoi vain 2 % eli noin 50 milj. mk. Kadon vaikutukset tulevat heijastumaan voimakkaasti vuoden 1999 rehutulouteen.

Satovahinkojen korvaaminen

Maatiloille voidaan maksaa poikkeuksellisten luonnonolosuhteiden aiheuttamista satovahingoista korvauksia siitä annetun lain mukaisesti. Korvaukset maksetaan viljelmäkohtaisina korvauksina tai yleiskorvauksina, jos vahinko on sattunut laajalla, maantieteellisesti selvästi rajattavalla alueella.

Satovahinkoina voidaan korvata kasvilajien keskimääräistä satoa kuvaavan normisadon ja vahinkovuoden sadon välinen erotus vähennettynä viljelijän omavastuusuudella. Vahinkotekijöiden aiheuttamia sadon laadullisia vahinkoja ei korvata muutoin kuin jos niiden aiheuttama laadun alennus on niin suuri, että sato ei kelpaa mihinkään käyttötarkoitukseen. Satovahinkokorvauksen määrittämisessä tarvittavat normisadot ja käytettävät viljelykasvien yksikköhinnat määritetään vuosittain.

Maa- ja metsätalousministeriö on arvioinut vuoden 1998 satovahinkojen laajuuden ja niistä johtuvan satovahinkokorvausten määrän. Selvityksissä on arvioitu, että omavastuusuuden vähentämisen jälkeen vuoden 1998 satovahingosta johtuviin korvauksiin kuluu noin 320 milj. markkaa, josta nurmille maksettavan yleiskorvauksen osuus on noin 100 milj. mk. Korvaukset maksetaan vuoden 1999 alkupuoliskolla.

Satovahingon kokonaisvaikutus miljardiluokkaa

Maatalouden taloudellisessa tutkimuslaitoksessa tehdyn arvion mukaan tulonmenetysten ja kustannusten nousun yhteenlaskettu vaikutus maataloustuloon on suuruusluokaltaan 1,7 mrd. mk. Vuodelle 1998 vaikutuksista kohdistuu noin 30 % ja loput vuodelle 1999. Suurin vaikutus maataloustuloon on rehukasvien huonolla sadolla, jonka takia rehukustannukset kasvavat yhteensä noin 1 mrd. mk keskimääräisiin vuosiin verrattuna. Kun satovahinkokorvaus otetaan huomioon, satovahingon seurauksena maataloustulo alenee noin 1,4 mrd. mk. Vaikutus jakautuu kahdelle vuodelle.

Rukiin sato ylitti kuitenkin niukasti (1,7 %) edellisen vuoden sadon, mutta puolet sadosta kärsi laatuapioita. Rukiin tuonnin arvioidaan olevan noin 80 milj. kg sato-kauden aikana, mikä vastaa noin 85 % kulutuksesta.

Rehuviljasato jäi edellisestä vuodesta lähes 30 % eli noin 970 milj. kg. Hehtaarisato oli noin 1 000 kg keskimääräistä alhaisempi ja runsas kolmannes sadosta pilaantui. Mallasohraa saatiin kolmannes vähemmän kuin edellisenä vuonna. Mallasohrasta 65 % täytti laatuvaatimukset. Mallasohran tuontitarpeen arvioidaan olevan 90 milj. kiloa.

Öljykasvien kokonaissato jäi myös tavanomaisesta pienemmäksi. Sato jäi 64 milj. kiloon, joka on kolmanneksen edellisvuotta pienempi. Sadon laatu oli kohtalainen, vaikka satotaso oli kolmanneksen keskimääräistä tasoa alhaisempi. Öljykasveista tuhoutui 7 300 hehtaaria, yli 11 % viljelyalasta.

Säilörehun keskisato oli normaali ja kokonaissato noin 10 % suurempi kuin edellisenä vuonna. Säilörehusta 90 % arvioidaan olevan hyvälaatuista. Sen sijaan kuivaheinäsato jäi normaalia selvästi heikommaksi. Sitä korjattiin kolmannes vähemmän kuin viime vuonna ja siitäkin vain 63 % oli kelpoista. Kuivaheinäsato tuhoutui lähes 20 000 hehtaarialta.

Perunan kokonaissato jäi 590 milj. kiloon, 22 % pienemmäksi kuin edellisenä vuonna. Satotaso oli keskimäärin 14 % normaalia alhaisempi. Sokerijuurikkaan sato romahti edellisen vuoden huippusadosta selvästi. Satoa saatiin vajaa 900 milj. kiloa, joka jää keskimääräisestä sadosta noin 14 % ja edellisen vuoden sadosta 34 %.

Viljelykasvien markkinahinnat

Viljan tilastoidut hinnat ilmaistaan markkinahintoina, mikä tarkoittaa viljan hintaa ostajan varastolla. Viljelijän saama hinta voidaan arvioida vähentämällä kuljetuskustannukset markkinahinnasta.

Viljan markkinahinnat vuosina 1990-1998, mk/kg¹⁾.

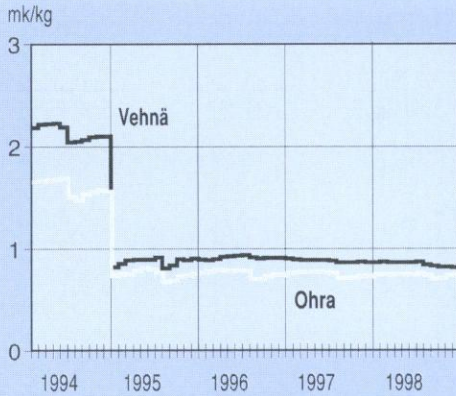
	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
1998	0,87	0,85	0,73	0,66
1997	0,89	0,88	0,74	0,70
1996	0,90	0,91	0,75	0,74
1995	0,89	0,87	0,73	0,70
1994	2,52	2,13	1,57	1,48
1993	2,26	2,19	1,63	1,54
1992	2,72	2,19	1,65	1,55
1991	2,88	2,22	1,58	1,55
1990	3,03	2,54	1,76	1,72

¹⁾ Vuoteen 1994 asti tuottajahinta.

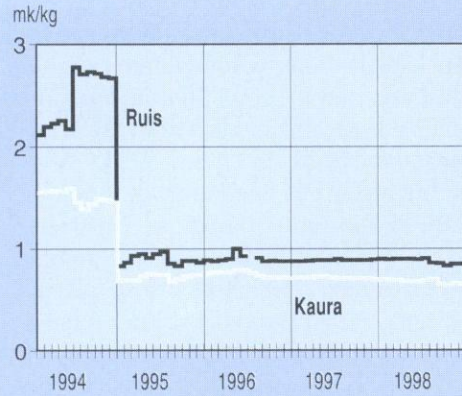
Lähde: Viljavaaka.

Viljojen markkinahinnat ovat olleet suhteellisen vakaat koko EU-jäsenyyden ajan. Ohran markkinahinta on noudatellut interventiohintaa melko tarkasti, mutta vuonna 1998 sen hinta oli lähes koko vuoden 2-3 % alle interventiohinnan. Yli-tarjonta johti ohran interventio-ostojen huomattavaan lisäykseen. Edellisvuoteen verrattuna interventio-ostot kolminkertaistuivat. Kasvaneita interventiovarastoja tyhjennettiin myös Suomen omille markkinoille, kun normaalisti interventiovilja vie-dään joko muihin EU-maihin tai yhteisön ulkopuolelle. Rukiin ja vehnän markkinahinnat ovat olleet interventiohintaa korkeammalla tasolla. Rukiin hinta pysytteli vuoden 1997 tasolla, mutta vehnän hinta aleni keskimäärin 3 %. Kaura ei kuulu intervention piiriin ja sen markkinahinta on selvästi alle interventiohinnan. Kauran markkinahinta aleni edellisvuodesta viljoista eniten, noin 5 %.

Yhteismarkkinoista huolimatta yksittäisen EU-maan markkinahinnan tasoon vaikuttaa myös kotimaisen tuotannon ja kulu-tuksen suhde. Niukkuus pyrkii nostamaan tuotteen hintaa ja päinvastoin ylitarjonta laskee hintaa, koska vientikustannukset alen-tavat viennissä saatavaa hintaa, jolloin myös kotimarkkinahinta laskee. Suomessa veh-

Viljojen markkinahinnat vuosina 1994-1998.

nän ja rukiin markkinahinnat olivat vuonna 1997 hieman EU:n keskihintatasoa korkeammat. Markkinahintoja nosti leipäviljojen tuotannon riittämättömyys kuluksi nähden. Rehuviljojen hinnat olivat sitä vastoin yhteisön keskihintoja alemmat, sillä rehuviljojen tuotanto ylitti niiden kuluksi.

Viljojen maailmanmarkkinatilanteet heijastuvat myös yhteisön markkinoille. Maailmanmarkkinoille on tunnusomaista nopeat viljan hinnan vaihtelut, mikä johtuu osittain viljan kysynnän joustamattomuudesta. Kysynnän joustamattomuuteen puolestaan vaikuttaa se, että yhä suurempi osa viljasta käytetään kotieläintuotannon rehui-

na. Viljamarkkinoihin vaikuttavat myös ennusteet viljasadoista ja sääolojen vaihtelut.

Vuonna 1998 viljan vientikysyntä oli laimeaa, mikä johtui mm. päätuotantoalueiden hyvästä sadosta ja täyttyneistä varastoista. Ainoastaan Venäjällä, Brasiliassa ja Australiassa jäätii jonkin verran normaaleista satotasosta epäsuotuisista sääoloista johtuen. Venäjän talouskriisi synnytti merkittävän ruoka-avun tarpeen, mikä vahvisti viljan vientimarkkinoita. Vahvistuneet vientinäkyvät heijastuivat vehnän maailmanmarkkinahintaan hienoisena nousuna loppuvuodesta. Vehnän maailmanmarkkinahinta on kuitenkin edelleen noin 20 % alle vuoden 1997 keskimääräisen tason. Myös ohran maailmanmarkkinahinta on edelleen erittäin alhainen, minkä vuoksi EU:n viennille on maksettava huomattavaa vientitukea.

Viljojen markkinahintoja vuonna 1998, mk/kg¹⁾.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
Suomi	0,90	0,87	0,74	0,69
Ruotsi	0,69	0,73	0,67	0,65
Tanska	0,70	0,72	0,77	0,71
Saksa	0,66	0,72	0,66	0,60
Ranska	0,66	0,71	0,64	0,68
Englanti	-	0,71	0,65	0,63
Espanja	0,75	0,90	0,79	0,83
Italia	0,80	0,93	0,89	1,23

¹⁾ 1. vuosineljänneksen hinnat.
Lähde: Eurostat.

2.3. Kotieläintuotanto

Maito

Maidontuotanto pysytteli vuonna 1998 edellisen vuoden tasolla. Maitoa tuotettiin yhteensä 2 300 milj. litraa. Maidontuotantoa ohjaava maakiintiö alittui kiintiö-

Kotieläintuotanto vuosina 1990-1998¹⁾.

	Meijerimaito milj. l	Naudanliha milj. kg	Sianliha milj. kg	Kananmunat milj. kg	Siipikarjanliha milj. kg
1998	2 300	93	186	63	61
1997	2 301	99	180	67	53
1996	2 261	97	172	71	49
1995	2 296	96	168	75	42
1994	2 316	107	171	72	39
1993	2 264	106	169	70	35
1992	2 274	117	176	67	36
1991	2 345	122	177	67	37
1990	2 600	118	187	76	33

¹⁾ Lihan kuumapainovähennys poistettiin maaliskuun alusta 1990. Sen takia tuotantomäärät ovat 3 % aikaisempia suuremmat. Hintoja alennettiin vastaavasti 3 %. Uusi kuumapainovähennys alkaen 1.7.1995 on 2 %.

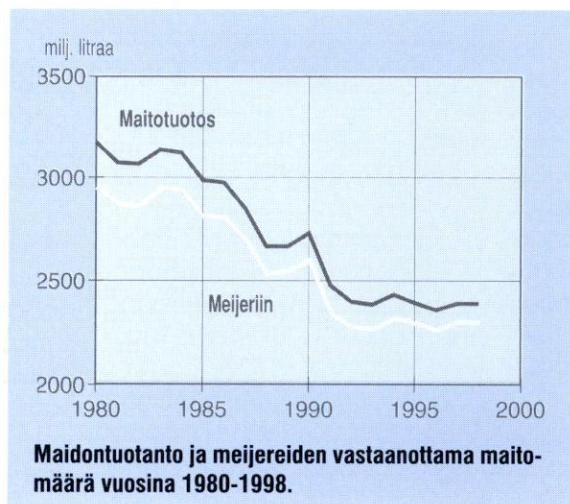
kaudella 1997/1998 hyvin niukasti, vain 0,1 prosentilla. Kuluva kiintiökauden maidontuotannon ennakoitaan vähenevän ja maakiintiön ennustetaan täyttyvän 98,3 prosenttisesti. Vuoden 1997 korjatun rehun laatu oli hyvä, mikä vaikutti osaltaan maidon keskituotoksia nostavasti. Keskituotos oli 6 300 litraa/lehmä eli 100 litraa (1,6 %) enemmän kuin edellisellä vuonna. Kesän 1998 säilörehun laatu oli puolestaan heikko. Huonon sadon vaikutukset näkyvät tuotannossa vasta vuonna 1999.

Maidontuottajien väheneminen jatkui. Maidonlähettäjien lukumäärä oli vuoden 1998 alussa 27 220 ja vuoden lopussa 25 430. Maidontuotannon lopetus oli hiukan vähäisempää kuin edellisellä vuonna, jolloin tuotannosta luopui 1 900 tuottajaa. Lypsylehmiä oli joulukuussa noin 381 000, ja keskimääräinen tilako oli lähes 15 lehmää/tila.

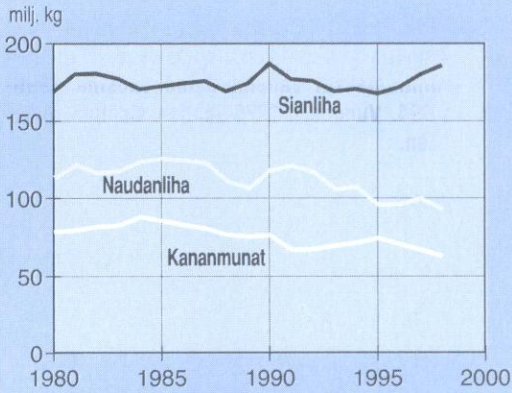
Suomessa maitoa tuotetaan koko maassa aina pohjoisinta Lappia myöten. Päätuotantoalueet ovat Pohjanmaa, Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala, joiden tuotanto kattaa 53 % koko maan maidontuotannosta.

Naudanliha

Naudanlihaa tuotettiin 93 milj. kiloa, mikä on 6 % vähemmän kuin edellisellä vuonna. Tuotanto on selvästi alle kulutuksen, sillä naudanlihaa kulutettiin Suomessa 99 milj. kg vuonna 1998. Tuotannon vähenemiseen vaikuttivat alentuneet teuraspainot, mutta myös maidontuotannon väheneminen, sillä naudanlihantuotannosta noin 90 % saadaan maidontuotannon sivutuotteena. Vaikka erikoistunutta naudanlihan tuotantoa tuetaan sonni- ja emolehmä-

Maidontuotanto ja meijereiden vastaanottama maitomäärä vuosina 1980-1998.

Naudan- ja sianlihan sekä kananmunien tuotanto vuosina 1980-1998.

han ylituotantoa pahensi merkittävästi Venäjän talouskriisi, jonka vuoksi vienti sinne tyrehtyi. Lisävaikeuksia viennille aiheutui Aasian talouskriisistä, joka vaikeutti vientiä mm. Japaniin ja Etelä-Koreaan. Samanaikaisesti USA purki kasvannutta tuotantoaan EU:n jo täysille markkinoille. Ylisuuresta tarjonnasta seurasi voimakas sianlihan tuottajahinnan lasku, joka on heijastunut myös Suomen markkinoille. Tanskalaista kinkkua myytiin joulun alla kuluttajille erittäin alhaisella hinnalla (jopa 7,90 mk/kg).

Siipikarjanliha

36 palkkioiden avulla, se ei ole juurikaan lisääntynyt mm. kannattavuusvaikeuksien vuoksi. Suomen jäsenyys sopimuksen mukaiset emolehmä- ja sonnikiintiöt alittuvat reilusti, sillä emolehmäpalkkioita maksettiin vuonna 1998 alle 28 000 eläimestä, kun kiintiö olisi sallinut 55 000 emolehmäpalkkion maksamisen. Sonnipalkkioita maksettiin vajaasta 190 000 sonnista, kun kiintiön maksimimäärä on 241 553 eläintä. Palkkioon oikeuttavien emolehmien määrä on lisääntynyt vuodesta 1995 lähtien 14 %, mutta samanaikaisesti sonnien määrä on vähentynyt peräti 27 %.

Siipikarjanlihantuotanto on viime vuodet kasvanut tasaisesti. Vuonna 1998 siipikarjanlihaa tuotettiin 61 milj. kiloa, mikä on 16 % enemmän kuin edellisellä vuonna. Siipikarjanlihan tuotanto perustuu pääasiassa teurastamojen kanssa tehtyihin sopimuksiin, ja tuotannon lisäykseen on kannustanut jatkuva siipikarjanlihan kulutuksen kasvu. Kevyemmän lihan kulutuksen ja tuotannon kasvu on ollut suunta koko EU:ssa.

Sianliha

Lampaanliha

Sianlihantuotanto kasvoi investointien ansiosta lähes 5 % edellisestä vuodesta. Sianlihaa tuotettiin vuonna 1998 noin 186 milj. kiloa. Tuotanto pysyttelee kulutuksen tasolla. Vuonna 1998 sianlihan kulutus kasvoi lähes 6 % kuluttajahintojen hienoisesta laskusta vauhdittamana. Tuotanto on keskittynyt Lounais-Suomeen ja Pohjanmaalle, missä sianlihasta tuotetaan lähes 70 %.

Lampaanlihan tuotanto kärsii heikosta kannattavuudesta. Pääsyyt ovat tuotannon vähäisyys ja siitä aiheutuvat kehityttömät markkinat. Lampaanlihaa tuotettiin noin 1,1 milj. kiloa vuonna 1998, kun kulutus oli noin 1,9 milj. kiloa. Lampaanlihan tuonnin määrä oli 0,8 milj. kiloa. Tuotannon vähyydestä johtuen lampaanlihan teurastuskulut ovat korkeat, mikä heikentää teurastamoiden halua panostaa lampaanlihan teurastukseen. Myös tuotannon hajautuminen laajalle on vaikuttanut siihen, että tuottajien saama hinta on viime vuodet ollut yhteisön keskihintaa huomattavasti alhaisempi.

Suomen sianlihantuotanto ajautui vaikeuksiin EU:n sianlihamarkkinoiden kriisin takia. EU:ssa lähinnä Tanskan sianli-

Lampaanlihantuotannon elvyttämiseksi komission kanssa käytiin neuvotteluja uuhipalkkioiden väliaikaisesta korottamisesta, mutta neuvottelut eivät johtaneet toivottuun tulokseen. Tilalle saatiin kuitenkin varastokorvaus, jonka tarkoituksena oli saada lihan hinta kohoamaan. Varastokorvauksia on kuitenkin käytetty varsin vähän ja tavoite jäi saavuttamatta.

Kananmunat

Kananmunien tuotanto väheni edellisestä vuodesta noin 7 %, mutta siitä huolimatta ylituotantoa on yhä noin 10 milj. kiloa (18 %). Kananmunia tuotettiin 63 milj. kiloa vuonna 1998, kun kulutus oli 53 milj. kiloa.

Kananmunien tuotannossa Suomen ongelma on tuntuvasti kotimaisen kysynnän ylittävä tuotanto ja alhaiset hinnat. Tuotannon tasapainottamiseksi tuottajat ja pakkaamot tekivät keväällä 1998 ns. ”Rusko”-sopimuksen. Sopimus raukesi kuitenkin loppuvuodesta munantuotantoalan yhteisvastuun puutteeseen. Sopimuksen tarkoituksena oli tasapainottaa kananmunamarkkinoita keskitetyllä viennillä, jota varten tuottajilta kerättiin vientirahastomaksuja. Sopimuksen toimivuus olisi edellyttänyt koko tuotantoketjun sitoutumista sopimukseen. Neuvottelut uudesta sopimuksesta ovat olleet käynnissä vuoden 1999 alussa, ja ne näyttävät johtavan riittävän kattavaan sopimukseen.

Tuottajahinnat

Suomen kotieläintuotteiden tuottajahinnat seuraavat melko tarkasti yhteisen keskihintoja. Poikkeuksia ovat lampaanlihan ja kananmunien hinnat, jotka ovat olleet koko jäsenyyden ajan selvästi yhteisen keskihintoja alemmat. Kananmunien osalta syynä on huomattava ylituo-

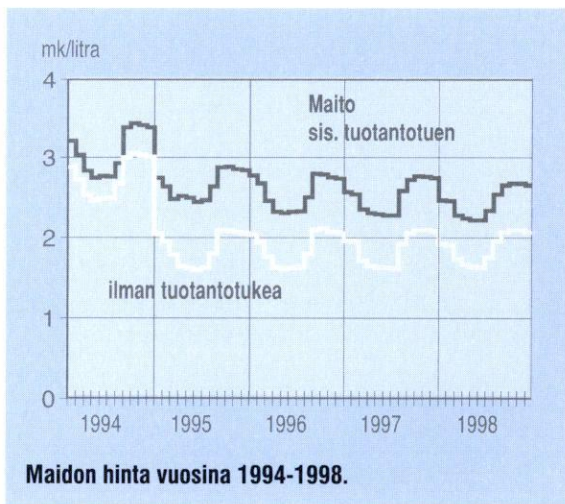
Tärkeimpien kotieläintuotteiden tuottajahinnat lisineen ja vientikustannusmaksut ja maidon kiintiömaksut vähennettyinä vuosina 1990-1994. Vuodesta 1995 lähtien sisältää hintatuen.

Vuosi	Maito mk/l	Naudan- liha mk/kg	Sian- liha mk/kg	Kanan- munat mk/kg
1998	2,58	13,30	7,50	3,84
1997	2,72	12,44	8,32	3,62
1996	2,73	13,25	7,96	4,18
1995	2,85	20,73	10,56	5,32
1994	3,27	30,45	16,14	11,15
1993	3,28	29,32	16,25	11,58
1992	3,17	30,04	16,30	11,95
1991	3,21	29,44	16,62	11,86
1990	3,17	32,11	17,66	11,81

Lähde: TIKE.

tanto ja lampaanlihan osalta mm. kehittymättömät markkinat.

Maidon tuottajahinta oli hieman yhteisen keskihintaa korkeampi, joskin kova kilpailu maitonestemarkkinoilla aleni tuottajahintaa vuonna 1998. Kotimarkkinoille perustettiin uusi meijeriyhteistyöyrittäjä (Aito-Maito Fin Oy), jonka jäseniä ovat Kainuun osuusmeijeri ja Valiosta irtaantunut Maito-Pirkka. Aito-yhtiön

Maidon hinta vuosina 1994-1998.

Kotieläintuotteiden markkinahintoja vuonna 1998, mk/kg¹⁾.

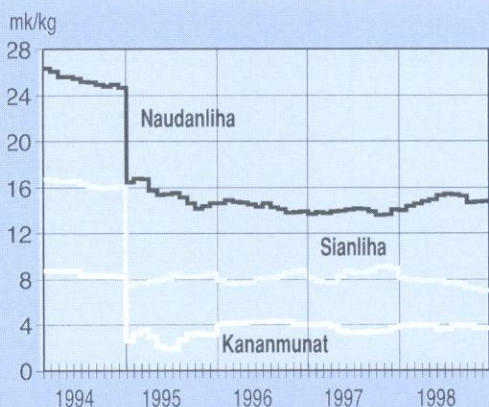
	Maito	Sianliha	Naudanliha ²⁾	Kananmunat ³⁾
Suomi	1,80	8,02	16,4	3,94
Ruotsi	1,98	8,79	16,5	6,39
Tanska	1,99	7,42	16,3	..
Saksa	1,82	7,71	17,1	6,58
Ranska	1,91	7,61	17,7	4,27
Italia	2,14	..	19,2	7,27

¹⁾ 1. vuosineljänneksen hinnat.

²⁾ R3-luokka ³⁾ Kappalehinnat muunnettu kiloiksi 62 gramman keskipainon mukaan.

Lähde: Eurostat.

vastaanottama maitomäärä on runsaat 200 milj. litraa, josta alle 100 milj. litraa jalostetaan tuoretuotteiksi. Aito-yhtiön tuoretuotteet kilpailevat uutena kauppojen toimitussopimuksista, mikä väistämättä sekoitti nestemarkkinoita alentaen samalla paikoitellen tuottajahintoja yli 0,10 mk/l. Koko maan tasolla maidon tuottajahinnat pysyttelivät lähes samalla tasolla kuin edellisenä vuonna, jolloin tuottajahinta ilman jälkitiliä oli 1,86 mk/l. Vuoden 1998 hinta oli keskimäärin 1,88 mk/litra. Tuottajahintojen ero alhaisimman ja korkeimman hinnan välillä kasvoi 0,17 markkaan litralta, kun se oli vuotta aiemmin 0,15 mk/l

Naudan- ja sianlihan sekä kananmunien hinnat ilman tukea vuosina 1994-1998.

ilman jälkitiliä. Vuonna 1997 tuotantotukea maksettiin keskimäärin 0,65 mk/l, kun tuki oli 0,58 mk/l vuonna 1998. Jälkitiliä arvioidaan maksettavan vajaa 0,10 mk/l, kun edellisellä vuonna jälkitili oli 0,15 mk/l.

Lihamarkkinoiden tuottajahinnat eivät Suomessa ole vaihdelleet yhtä rajusti kuin yhteisössä keskimäärin. Sikataloutta kohdannut kriisi on heijastunut myös Suomen tuottajahintoihin, jotka ovat kuitenkin olleet yhteisön keskihintoja korkeammalla tasolla eli noin 8 mk/kg. Loppuvuodesta sianlihan hinta painui jo alle 7 markan kilolta, mikä on jo aiheuttanut kannattavuuskriisejä monille tiloille. EU on reagoinut poikkeuksellisen alhaiseen sianlihan markkinahintaan korottamalla vientitukea kaksinkertaiseksi ja avaamalla interventiovarastoinnin sianlihalle. Hollannissa turvaututtiin tuotannonrajoituksiin markkinoiden tasapainottamiseksi.

Naudanlihan tuottajahinta on hitaasti noussut edellisvuodesta, keskimäärin 14 markkaan kilolta, joka on 4 % edellisvuotta korkeampi. Hinta suomalaiselle tuottajalle on edelleen alhainen, mutta se seuraa jokseenkin yhteisön keskihintatasoa. Naudanlihan hintavaihtelut olivat myös yhteisön hintavaihteluja maltillisimpia. Vähentynyt kotimainen tarjonta on vaikuttanut naudanlihan hintaa nostavasti. Sianlihan hinnan voimakas aleneminen heijastui kuitenkin loppuvuodesta myös naudanlihan hintaan, joka kääntyi laskuun.

Siipikarjanlihasta maksettiin keskimäärin 6,70 mk/kg. Siipikarjanlihan hinta nousi edellisestä vuodesta 2-3 %, mihin vaikutti kysynnän kasvu ja tasapainoinen sopimustuotantoon perustuva tuotanto.

Myös lampaanlihan tuottajahinta nousi hieman edellisestä vuodesta, mutta se oli edelleen lähes puolet alempi kuin yhteisön keskihinta. Lampaanlihasta maksettiin tuottajalle keskimäärin 10 mk/kg. Kananmunien tuottajahinta oli noin 4 mk/kg, kunnes loppuvuodesta edellä

mainitun ”Rusko”-markkinointisopimuksen rauettua hinta alkoi laskea. Tukkuhinta oli noin 6 mk/kg, kun EU:n tukkuhinta oli keskimäärin 5 mk/kg.

2.4. Puutarhatuotanto

Puutarhatalous sisältää avomaanvihannestuotannon, viljeltyjen marjojen ja omenan tuotannon sekä taimitarha- ja kasvihuone- tuotannon. Eräissä yhteyksissä siihen luetetaan myös viljeltyjen sienten tuotanto.

Puutarhatalouden kokonaistuotto oli vuonna 1998 noin 2,0 mrd. mk, joka on noin 10 % maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotosta. Kasvihuone- tuotannon osuus puutarhatuotannosta on 60 % ja avomaantuotannon osuus 40 %. Kasvihuone- tuotanto jakautuu puoliksi koristekasvien ja vihannesten viljelyyn. Avomaantuotannosta vihannestuotannon arvo on 21 %-yksikköä, marjojen 12 %-yksikköä, taimitarhatuotannon 6 %-yksikköä ja omenan 1 %-yksikköä.

Puutarhayritysrekisterin mukaan puutarhayritysten lukumäärä oli runsas 9 100 kpl vuonna 1997. Eri tuotantosuintien yhdistelmätuotantoa oli noin 1 500 tilalla. Puutarhatuotantoa päätuotantona harjoitettavia tiloja arvioidaan olevan noin 4 300. Avomaanvihannestuotanto on sijoittunut pääosin maan lounaisosiin, marjojen tuo-

tanto maan itäosiin ja omenantuotanto Ahvenanmaalle sekä mantereella Lounais-Suomeen. Kasvihuonevihannesten viljelyalasta puolet sijaitsee Pohjanmaalla, mutta koristekasvituotanto jakaantuu tasaisesti koko maahan.

Pinta-alat ja sadot

Puutarhatuotannossa oli tukirekisterin mukaan vuonna 1997 yhteensä noin 14 600 ha, josta avomaantuotannossa 56 %, marjojen tuotannossa 39 %, omenatarhoina 2 % ja kasvihuone- tuotannossa 3 %. Lisäksi tukirekisterin ulkopuolisen taimitarhatuotannon osuus puutarhatuotannon alasta oli 750 ha. Vuoden 1998 ennakkollisten tukirekisterin tietojen mukaan viljelyala kasvoi noin 4 % edellisvuodesta. Avomaantuotantotukea haki noin 5 700 viljelijää keskimäärin 2,60 ha:n alalle.

Avomaan vihannesviljelyssä oli vuonna 1997 noin 8 200 ha, josta noin 40 % on juurestuotannossa, 24 % kaalikasveilla ja lähes 11 % sipulikasvien viljelyssä. Kasvihuone- tuotannossa oli 390 ha. Pitkässä eli yli 7 kk:n viljelyssä oli 80 % ja 2-7 kk:n viljelyssä 20 % kasvihuone- alasta. Yhdistelmätuotanto huomioon ottaen kasvihuone- alasta on arvioitu olleen noin 58 % vihannesviljelyssä ja 42 % koristekasvi- viljelyssä.

Tukirekisterin mukaiset puutarhaviljelyn pinta-alat vuosina 1995-1998, ha.

	1995	1996	1997	1998 ^a
Puutarhatuotantoala yhteensä	14 638	14 002	14 605	15 166
Avomaan vihannekset	8 398	7 861	8 149	8 677
Marjat	5 481	5 395	5 713	5 750
Omena	378	364	355	362
Kasvihuoneviljely yhteensä	380	382	388	377
- vihannesviljely	221	221	225	230
- koristekasvien viljely	147	147	162	147

Lähde: MMM, Tukirekisteri.

Avomaanvihannesala supistui vuonna 1996 noin 5 % vuoteen 1995 verrattuna, mutta sittemmin se palautui ennalleen, ja vuonna 1998 ala hieman lisääntyi. Avomaanvihannesviljelyssä suurimmat muutokset koskevat teollisuuden sopimusviljelyalaa, joka on vähentynyt vuosina 1995-97 noin 15 %. Avomaakurkun sopimusala on vähentynyt viidenneksen ja vuonna 1997 purjosta ja pensaspavusta ei sopimuksia tehty enää lainkaan.

Marjojen viljelyala on lisääntynyt vuosina 1995-98 noin 5 % eli lähes 270 ha. Marjojen sopimusviljelyala väheni vuosina 1995-1997 noin 10 %, mutta marjojen tuoretuotannon viljelyala kasvoi noin 7 % eli 300 ha. Mansikan ja vadelman viljelyalat

ovat kasvaneet voimakkaasti, mutta herukoiden viljelyala on vähentynyt. Satoikäinen omena-ala on vähentynyt noin 6 %, mutta uutta omena-alaa on istutettu lisää lähes saman verran.

Kasvihuonetukea haki 1 780 yrittäjää vuonna 1997. Kasvihuoneyritysten koko oli keskimäärin 2 200 m², mikä on noin 5 % enemmän kuin vuonna 1995. Vuonna 1998 kasvihuonetukea haki 1 790 yrittäjää, ja yritysten keskikoko oli 2 100 m², Kasvihuonetuotannon kansallisen siirtymäkauden tuen edellytyksenä on yli 300 m²:n puutarhakasvien viljelyala.

Tomaatin ja kurkun viljelyalat eivät ole juuri muuttuneet vuosina 1995-1997. Koristekasvituotannossa ruukku- ja ryhmä-

Tärkeimpien avomaan puutarhatuotteiden viljelyalat ja sadot vuosina 1995 ja 1997.

	1995			1997		
	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg
Avomaavihannekset						
Tarhaherne	1 815	3 507	6 366	2 052	3 704	7 601
Porkkana	1 784	34 385	61 343	1 954	34 747	67 895
Ruokasipuli	938	18 287	17 153	852	15 959	13 602
Valkokaali	899	27 034	24 304	921	31 186	28 722
Avomaankurkku	686	21 168	14 521	548	29 288	16 037
Kiinankaali	573	16 469	9 437	587	15 005	8 808
Lanttu	529	23 639	12 505	720	25 419	18 314
Punajuurikas	540	20 400	11 016	534	27 702	14 797
Kukkakaali	500	9 602	4 801	475	9 641	4 577
Muut kasvit	1 463			1 403		
Yhteensä	9 727	18 254	175 809	10 047	20 031	195 546
- josta sopimustuot.	2 778	18 882	52 454	2 527	22 284	56 301
Marjat ja omenat						
Mansikka	3 816	2 260	8 626	4 024	2 567	10 330
Mustaherukka	1 249	1 572	1 963	1 220	1 381	1 685
Vadelma	204	1 508	308	271	978	265
Muut marjat	401			416		
Yhteensä	5 670	2 045	11 593	5 932	2 183	12 949
- josta sopimustuot.			1 004			1 108
Omena	419	5 818	2 438	452	6 031	2 725

Lähde: TIKE, Puutarhayritysrekisteri 1997.

Kasvihuonevihannesten viljelyalat (m²) ja sadot (kg/m²) vuosina 1995 ja 1997.

	Ala 1000 m ²	1995 Sato kg/m ²	Yht. 1 000 kg	Ala 1000 m ²	1997 Sato kg/m ²	Yht. 1 000 kg
Yhteensä	2 674	22	58 211	2 616	24	62 730
Tomaatti	1 207	26	31 282	1199	28	33 014
Kurkku	795	30	23 941	801	34	26 820
Muut vihannekset	672			616		

Lähde: TIKE, Puutarhayritysrekisteri 1997.

kasvien viljelyala on kasvanut. Sitä vastoin neilikan viljely on EU-jäsenyyden myötä loppunut suomalaisilta puutarhoilta lähes kokonaan, ja leikkokrysantheemin viljely on vähentynyt puoleen.

Vuosi 1997 oli puutarhatuotannon kannalta hyvä satovuosi, ja vaikka myyntituotannon viljelyala oli suunnilleen sama kuin vuonna 1995, tuotannon määrä oli selvästi suurempi.

Tarhaherne, porkkana, valkokaali ja ruokasipuli olivat vuonna 1997 eniten viljeltyjä avomaanvihanneksia. Niiden viljelyala muodostaa lähes 60 % koko myyntituotannon alasta. Tarhahermeen ja porkkanan viljelyalat ovat lisääntyneet vuosina 1995-97 noin 10 % ja lantun noin kolmanneksen. Tuotantomäärän muutokset vuosina 1995-97 ovat olleet tarhaherneellä ja valkokaalilla lähes 20 % ja porkkanalla noin 10 %. Avomaankurkun tuotantomäärä on lisääntynyt vuonna 1997 hyvästä sadosta johtuen, mutta sen viljelyala on vähentynyt. Ruokasipulin tuotanto on alentunut vuonna 1997 paitsi heikomman satotason myös viljelyalan supistumisen takia.

Teollisuuden sopimustuotannossa oli vuonna 1997 noin 25 % avomaan myyntituotannon kokonaisalasta. Sopimustuotannon ala on vähentynyt EU-jäsenyyden alkuvuosina noin 9 % eli 250 ha. Eniten sopimustuotannon ala on vähentynyt tarhahermeen, punajuurikkaan ja pienemmillä aloilla viljeltävien erikoiskasvien

viljelyssä. Mutta mm. lantun ja varsinkin porkkanan sopimusalat ovat lisääntyneet koko 90-luvun ajan.

Marjantuotannon viljelyalasta kaksi kolmasosaa ja tuotantomäärästä 80 % on mansikantuotannossa. Mansikan viljelyala on kasvanut 5 % vuosina 1995-97. Vadelman viljelyala on vuosina 1995-97 kasvanut kolmanneksen. Teollisuuden sopimustuotantoa oli vuonna 1997 noin 9 % marjantuotannon kokonaismäärästä.

Avomaantuotantoon kuuluvan taimitarhaviiljelyn pinta-ala on 750 ha ja se on vähentynyt noin 7 % eli 55 ha vuosina 1995-97.

Kasvihuonetuotannon alasta noin 60 % on vihannestuotannossa ja 40 % koristekasveilla. Vastaavasti vihannestuotannon viljelyalasta 45 % on tomaatinviljelyssä ja lähes kolmasosa kurkulla. Tuotantomäärästä tomaatin ja kurkun osuus on 95 %. Vuosina 1995-97 viljelypinta-alojen muutokset ovat olleet pieniä, mutta tuotantomäärän lisäys on ollut tomaatilla 6 % ja kurkulla 12 %. Kasvanut tuotantomäärä johtuu varsinkin kurkulla viljelykauden pidentämisestä, eli ns. talvikurkun viljelyn yleistymisestä. Ruukkuvihannesten tuotanto on yleistynyt Suomessa 1990-luvulla. Vuonna 1995 ruukkuvihanneksia tuotettiin Suomessa noin 30 milj. kpl, mutta vuonna 1997 jo 37 milj. kpl.

Koristekasvituotannossa leikkokukkien viljelyala on pienentynyt EU-jäsenyyden

aikana noin 10 %. Vuonna 1997 leikkokukkien kokonaisala oli 605 ha, josta kaksi kolmasosaa on ruusunviljelyssä. Kukkivien ruukkukasvien tuotantomäärä on vähentynyt 8 % vuosina 1995-97. Tärkeimpiä viljelykasveja ovat joulutähti, pauliinabegonia ja paavalinkukka, ja vuoden 1997 kokonaistuotantomäärä oli lähes 12 milj. kpl. Sipulikukkien tuotanto on vähentynyt koko 1990-luvun ajan. Vuonna 1997 sipulikukkaa tuotettiin noin 48 milj. kpl, josta tulppaaneja oli 75 %. Ryhmäkasvien viljely on lisääntynyt 5 % EU-jäsenyyden aikana. Vuonna 1997 ryhmäkasveja tuotettiin noin 40 milj. kpl. Tärkeimpiä ryhmäkasveja ovat orvokki, petunia, lobelia ja pelargoni.

Puutarhatuotteiden markkinat

Ennen EU-jäsenyyttä suomalaisen puutarhatuotannon suojana oli tulleihin ja tuontimaksuihin perustuva rajasuoja. Ulkomaisia puutarhatuotteita tuotiin Suomeen lähinnä silloin, kun satokausi ei ollut vielä Suomessa alkanut tai kotimainen tuotanto oli jo loppunut. Tämän vuoksi puutarhatuotteiden tuottajahintataso oli Suomessa korkeampi kuin EU:ssa.

Ensimmäisenä jäsenyydenä vuonna 1995 tuottajahinnat alenivat puutarhatuotteiden osalta keskimäärin neljänneksen. Tuorevihannesten hinnat alenivat kes-

kimäärin 25-30 %, teollisuusvihannekset noin 25 %, marjat 15 % ja omena lähes 30 %. Koristekasvituotannossa hinnat alenivat keskimäärin 30 %. Hintojen aleneminen oli voimakkainta leikkokukkatuotannossa. Esimerkiksi neilikan tuottajahinta aleni tuontikiilpailusta johtuen 55 %, ja tämän seurauksena neilikanviljely on lähes loppunut Suomessa. Samoin on käymässä krysanteemin viljelylle.

Sipulin tuottajahinta aleni vuonna 1996 Suomessa noin puoleen ennen EU-jäsenyyttä olleesta hintatasosta. Tämä johtui runsaasta ja hyvälaatuisesta sipulisadosta koko Euroopassa. Poikkeuksellisen rajun hinnanlaskun seurauksena Suomi sai oikeuden maksaa sipulille korotettua siirtymäkauden tukea vuosille 1996-1999.

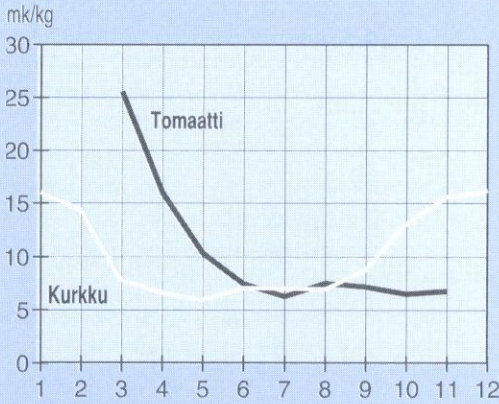
Useimpien puutarhatuotteiden tuottajahinnat ovat nousseet vuoden 1995 jälkeen, vaikka EU-jäsenyyttä edeltävän ajan hintatasoa ei olekaan saavutettu keskeisten tuotteiden osalta. On huomattava, että avomaanvihannesten hintojen vuosikeskiarvot sisältävät kahden satokauden tuotantoa.

Vuonna 1998 hintakehitys on ollut positiivinen useimmilla puutarhatuotteilla. Kuitenkin esimerkiksi valkokaalin tuottajahinta aleni keskimäärin neljänneksellä edellisvuodesta. Satokauden 1998 tuottajahintatasoon vaikutti selvästi se, että kasvukausi oli sääolosuhteiltaan huono. Vaikka

Keskeisten puutarhatuotteiden arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 1992-1998, mk/kg.

	1992-93	1994	1995	1996	1997	1998
Kasvihuonetuotanto						
Ruusu (mk/kpl)	2,64	2,65	2,02	1,99	1,85	2,09
Tomaatti	9,72	8,92	6,21	7,56	6,54	8,04
Kurkku	8,51	7,89	6,18	6,99	6,24	7,23
Avomaatuotanto						
Valkokaali	1,71	1,98	1,32	1,36	1,46	1,08
Sipuli	3,62	3,34	2,54	1,89	2,11	2,71
Porkkana	3,62	3,25	1,7	2,46	1,51	2,07
Mansikka	16,00		14,51	13,69	13,33	14,95

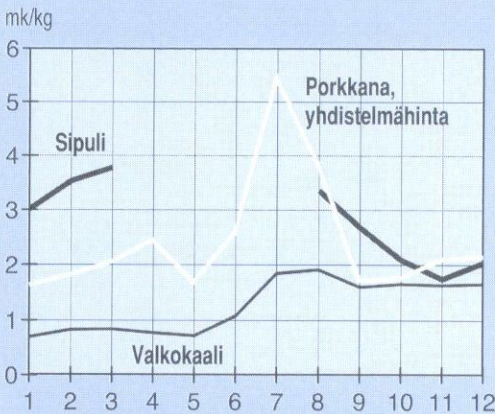
Lähde: ETT, Hedelmän- ja marjanviljelijäin liitto, Kasvistieto Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

Kasvihuonekurkun ja -tomaatin tuottajahinta vuonna 1998, mk/kg.

tuotannon määrää kuvaavia tietoja ei vielä olekaan käytettävissä, on ilmeistä, että varsinkin avomaan vihannes- ja marjantuotannossa syntyi merkittäviä määrä- ja laatu-tappioita.

Useimmille puutarhatuotteille on ominaista voimakas vuoden sisäinen tuottajahinnan vaihtelu. Tämä johtuu kotimaisen sadon valmistumisesta, kasvukauden olosuhteista ja näihin perustuen markkinoille tulevasta kotimaisesta tarjonnasta sekä lisäksi tuonnin hintatasosta. Vuonna 1998 esimerkiksi valkokaalin tuottajahinta oli

Eräiden avomaan vihannesten tuottajahinta vuonna 1998, mk/kg.

erittäin alhainen varastokaudella ja nousi sitten jonkin verran uuden sadon valmistuttua. Sipulilla tuottajahintakehitys oli päinvastainen; varastokaudella hintataso oli korkea sipulin edellisen kesän heikosta sadosta johtuen, ja kohtuullisen hyvän sadon valmistuttua hintataso aleni vuoden loppua kohden. Porkkanan keskimääräiseen hintaan vaikuttaa kesän varhaistuotannon myyntisesonki. Kasvihuonekurkun ja -tomaatin tuottajahinnat ovat tyypillisesti korkeimmat talviaikaan, jolloin tuotantomäärät ovat alimmillaan ja -kustannukset korkeimmillaan.

2.5. Kulutus ja ulkomaankauppa

Kulutus ja vähittäishinnat

Vuonna 1998 elintarvikkeet halpenivat keskimäärin puoli prosenttia. EU-jäsenyyttä edeltävään aikaan, syyskuuhun 1994, nähden ruoka on halventunut 8 %. Kun otetaan huomioon yleisen hintatason kehitys, elintarvikkeiden reaalihintatason olivat joulukuussa 1998 keskimäärin 12 % alemmat kuin syyskuussa 1994. Juomien hinnat pysyivät vuonna 1998 keskimäärin ennallaan. Syyskuuhun 1994 nähden juomien hintataso on noussut 3 %, mutta reaalihintatason on säilynyt ennallaan.

Maidon ja lihan kuluttajahinnat alenivat vuonna 1998. Molempien hinnanlasku johtui markkinatilanteesta. Maidon hinta laski 3 %, mikä johtui lähinnä meijereiden välisestä kireästä kilpailusta. Lihan halpeneminen puolestaan johtui lähinnä sianlihan tuotannon ja kulutuksen epäsuhdasta, jota kärjisti EU-alueen ulkopuolelle tapahtuvan viennin ongelmat. Siipikarjanlihan ku-

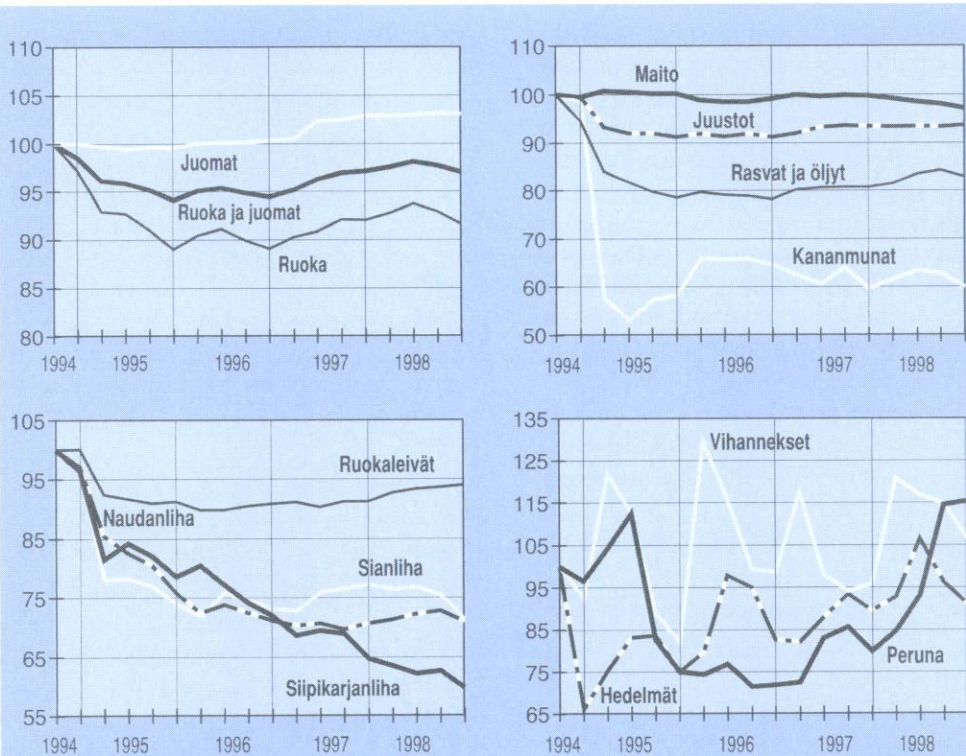
luttajahinta on alentunut jatkuvasti. Vuoden 1998 lopussa siipikarjanliha oli 37 % halvempaa kuin syyskuussa 1994. Vuonna 1998 kala- ja kalatuotteet kallistuivat 9 %, ruokaleivät sekä rasvat ja öljyt 3 % sekä hedelmät, marjat ja vihannekset 4 %. Vuoden 1997 joulukuusta vuoden 1998 joulukuuhun perunan hinta nousi peräti 45 %, mikä johtui poikkeuksellisen huonosta perunasadosta. Kananmunamarkkinoita vaijaa vaikea ylituotanto, eikä siihen löydetty ratkaisua vuoden 1998 kuluessa. Kananmunien luttajahinta pysyi ennallaan. Kananmunat ovat edelleen 37 % halvempia kuin syyskuussa 1994.

EU-jäsenyydestä aiheutunut raaka-aineen voimakas halpeneminen sekä verokannan laskeminen muuttivat elintarvikkeiden hintarakenteita. Raaka-aineen osuus luttajahinnasta pieneni, samoin arvonlisäveron

osuus. Vaikka elintarviketeollisuus ja kauppa pienensivät rahamääräistä osuuttaan useiden tuotteiden osalta, niiden suhteellinen osuus luttajahinnasta kasvoi. Hintarakenteiden muutoksesta seuraa, että raaka-aineen hinnan vaihtelut vaikuttavat yhä vähemmän elintarvikkeiden luttajahintoihin. Jalostuksen ja kaupan kustannukset ja markkinatilanne ratkaisevat, millä hinnalla elintarvikkeita on luttajille tarjolla.

Elintarvikkeiden arvonlisävero on Suomessa 17 %, mikä on Tanskan (25 %) jälkeen EU:n korkein. Useimmissa EU-maissa elintarvikkeilta peritään 4-7 % arvonlisäveroa ja Iso-Britanniassa sekä Irlannissa ei lainkaan.

Elintarvikkeiden luttukseen vaikuttavat hinnat, luttajien käyttävissä olevat tulot ja luttustottumukset. Luttajien valintoihin vaikuttavat myös ravitsemus-

Elintarvikkeiden hintakehitys vuosineljänneksittäin syyskuusta 1994 joulukuuhun 1998, indeksi 9/1994:100. Lähde: Tilastokeskus.

Maitotuotteiden, margariinin, lihan ja kananmunien kulutus henkilöä kohden vuosina 1990-1998, kg/l.

	Maito- nesteet ¹⁾	Voi	Voi- seokset	Marga- riini	Juusto	Naudan- liha ²⁾	Sian- liha ²⁾	Siipikar- janliha	Kanan- munat
1998 ^e	196,5	4,4	2,8	8,4	17,0	19,3	34,0	12,0	10,3
1997	199,4	4,5	2,6	8,5	16,4	19,3	32,2	10,7	10,4
1996	203,8	4,9	2,7	8,6	16,2	19,1	32,9	9,9	11,0
1995	203,2	5,3	2,6	8,3	15,3	19,4	33,3	8,7	11,8
1994	207,5	5,4	2,8	8,2	14,5	19,0	29,7	7,8	10,4
1993	211,9	5,6	2,9	8,7	14,3	18,9	30,8	7,3	10,7
1992	214,6	5,8	2,8	8,6	14,3	21,1	32,6	7,4	11,0
1991	215,7	6,1	2,6	7,9	13,8	21,3	32,9	7,2	10,7
1990	222,9	5,5	2,2	7,6	13,8	21,8	33,0	6,8	11,1

¹⁾ Nestemäinen maito, hapanmaitotuotteet ja kerma

²⁾ Heinäkuusta 1995 alkaen teuraspainosta on tehty 2 %:n kuumapainovähennys. Vuosina 1990-1995 kuumapainovähennystä ei tehty, mikä hieman kasvattaa kulutuslukuja.

Lähde: ETT ja TIKE.

neuvonta ja mainonta. Tottumukset muuttuvat ruuan suhteen kuitenkin hitaasti, ja se on osaltaan hillinnyt tuontielintarvikkeiden markkinaosuuksien kasvua Suomessa. Riittävän ravitsemustason saavuttaminen on luonnollinen katto elintarvikkeiden kulukselle, mutta elintason noustessa kulutuksen rakenne muuttuu.

Kuluttajien käyttävissä olevat tulot eivät vaikuta elintarvikkeiden kysyntään yhtä selvästi kuin useimpien kulutushyödykkeiden kohdalla. Elintarvikkeiden osuus kulutusmenoista on vähentynyt vuosi vuodelta. Vuosina 1994-1997 elintarvikkeiden, juomien ja tupakan osuus kulutusmenoista on pienentynyt 22 %:sta 19 %:iin. Jos juomia ja tupakkaa ei oteta huomioon, vuonna 1997 elintarvikkeiden osuus kulutusmenoista oli 13 %. Osuudet eivät sisällä ruokailua kodin ulkopuolella.

EU-jäsenyyden aiheuttama elintarvikkeiden halpeneminen vaikutti selvästi elintarvikkeiden kulutukseen. Esimerkiksi lihan kulutus lisääntyi vuodesta 1994 vuoteen 1995 noin 8 %, kananmunien 9 % ja juustojen 6 %. Hintojen aleneminen ei kuitenkaan lisännyt kaikkien tuotteiden kulutusta. Esimerkiksi voin ja voisekoitteiden ku-

lutus väheni noin 3 %, vaikka kuluttajahintaa laski viidenneksen. Maidon ja maitotuotteiden kuluttajahinta säilyi ennallaan, mutta maitonesteiden kulutus väheni lähes 2 %, mikä vastaa koko 1990-luvun jatkunutta kehitystä.

Vuonna 1998 lihan kulutus kasvoi peräti 5 %. Lihaa kulutettiin keskimäärin 66 kg henkilöä kohden, mikä on lähes 10 kg enemmän kuin ennen EU-jäsenyyttä. Naudanlihan kulutuksessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Vuonna 1998 naudanlihan kokonaiskulutus oli 99 milj. kg, vain hieman edellistä vuotta enemmän. Tuonnin osuus kulutuksesta kasvoi hieman ollen 12 %.

Vuodesta 1994 vuoteen 1995 sianlihan kulutus kasvoi 12 %. Seuraavat kaksi vuotta kulutuksen taso säilyi ennallaan, mutta vuonna 1998 kulutus kasvoi 6 %. Sianlihan kulutus oli 174 milj. kg, josta tuonnin osuus kasvoi prosenttiyksikön verran 8 %:iin. Vuodesta 1994 siipikarjanlihan kulutus on kasvanut noin 10 %:n vuosivauhdilla. Vuonna 1998 siipikarjanlihaa kulutettiin yhteensä 61 milj. kg. Kotimainen tuotanto on pystynyt vastaamaan kysynnän kasvuun. Vuonna 1998 tuonti säi-

lyi ennallaan, mutta kulutuksen kasvun takia tuonnin osuus kulutuksesta aleni 4 %:iin.

Nestemäisten maitotuotteiden kulutus on vähentynyt 2 %:n vuosivauhdilla ja tuoteriikien sisällä kulutus siirtyy entistä vähärasvaisempiin tuotteisiin. Ravintorasvojen kulutus alenee. Vuodesta 1994 vuoteen 1998 voin kulutus väheni 15 %, vaiseosten pysyi ennallaan ja margariinin kulutus kasvoi 2 %. Vuonna 1998 juustojen kulutuksen kasvu oli 4 %. Vuoteen 1994 verrattuna juuston kulutus oli kasvanut 17 %.

Kananmunien kulutus oli 1990-luvun alkupuolella 10-11 kg henkilöä kohti. Vuonna 1995 kulutus kasvoi vajaat 10 %, mutta sen jälkeen kulutus on vähentynyt vuosi vuodelta. Vuonna 1998 kananmunia kulutettiin enää noin 10 kg henkilöä kohti siitä huolimatta, että ylituotanto on pitänyt kuluttajahinnat erittäin alhaisina.

Viljan kulutuksessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia. Vuonna 1997 viljaa kulutettiin 74 kg henkilöä kohti. Vihanneksia ja hedelmiä kulutetaan Suomessa suhteellisen vähän muihin maihin verrattuna. Vuonna 1997 vihanneksia kulutettiin 70 kg henkilöä kohden ja hedelmiä ja marjoja vastaa-vasti 58 kg. Viljan kulutuksen arvioidaan säilyvän myös tulevaisuudessa ennallaan, mutta vihannesten kulutuksen arvioidaan kasvavan.

Ulkomaankauppa

Suomi kuuluu EU:n sisämarkkinoihin, joilla tuotteiden vienti ja tuonti on vapaata. Tuonnin ja viennin määrää markkinoiden kehitys, mihin vaikuttaa mm. hintataso ja kuluttajien ostokäyttäytyminen. Liittymissopimukseen on kuitenkin kirjattu lauselmä, jonka mukaan erityistoimiin voidaan ryhtyä, mikäli tuonti uhkaa kasvaa liian suureksi. Tämä varaus ei ole vielä ollut tarpeen.

Elintarvikkeiden vientinäköymät heikkenivät huomattavasti vuonna 1998. Viennin heikkenemiseen vaikuttivat oleellisesti Aasian ja Venäjän talouskriisit. Maailmanmarkkinoita sekoitti myös monien tuotteiden, erityisesti sianlihan, kasvanut tarjonta, mikä myös osaltaan vaikeutti suomalaista vientiä.

Suomen elintarvikeviennin arvo vuonna 1998 oli arvion mukaan noin 5 mrd. markkaa, mikä on noin 15 % pienempi kuin edellisenä vuonna. Suurin pudotus tuli Venäjän viennistä, joka jäi 1,2 mrd. markkaan edellisen vuoden 2 mrd. markasta. Venäjän viennin supistuminen vaikuttaa oleellisesti kokonaisvientiin, sillä runsas kolmannes elintarvikeviennistä on viime vuosina suuntautunut Venäjälle. Noin kolmannes elintarvikkeista on viety muihin

Eräiden maataloustuotteiden vienti vuosina 1990-1998, milj. kg.

	Voi	Juusto	Maitojauhe	Sianliha	Naudanliha	Kananmunat	Vilja
1998 ^e	26,3	28,5	20,1	19,6	5,1	10,2 ¹⁾	435 ¹⁾
1997	26,8	31,6	19,8	22,8	9,0	12,9	621
1996	21,9	28,6	6,7	13,4	5,8	14,1	380
1995	18,3	29,5	5,7	7,3	4,1	13,8	385
1994	22,6	27,0	2,8	20,5	12,4	18,3	991
1993	16,6	24,9	3,3	15,0	14,5	15,1	762
1992	17,3	24,9	7,8	13,4	16,2	11,9	718
1991	22,7	27,8	16,5	14,5	18,5	12,9	1 114
1990	35,9	28,9	25,9	22,7	10,0	20,4	514

¹⁾ Tammi-marraskuu 1998.

Lähde: ETT, TIKE, Tullihallitus.

Maataloustuotteiden vienti ja tuonti vuosina 1990-1998, milj. mk.

	Vienti yhteensä	Tuonti yhteensä	Kahvi, tee ja mausteet	Tuonti Hedelmät	Juomat ja tupakka
1998 ¹⁾	4 571	9 977	1 162	1 017	1 020
1997	6 091	11 556	1 477	1 298	1 095
1996	5 310	10 083	962	1 284	989
1995	4 246	8 001	783	965	839
1994	5 367	9 067	1 289	1 646	729
1993	4 299	7 545	814	1 239	718
1992	2 796	6 488	526	1 133	614
1991	2 375	5 795	562	1 016	561
1990	2 509	5 614	563	963	538

¹⁾ Tammi-lokakuu 1998.

Lähde: Ulkomaankauppatilasto.

EU-maihin, joista Ruotsin osuus on ollut 13 %. EU-maiden merkitys vientikohteena on kasvanut vuosittain.

Vuonna 1998 eniten vähenivät lihan ja viljan vientimäärät. Täyttyneet markkinat heikensivät sianlihan vientimahdollisuuksia. Sianlihan vienti supistui edellisvuodesta 14 %, mutta tuonti kasvoi 10 %. Erityisesti Tanskasta tuotiin runsaasti sianlihaa joulumarkkinoille. Sianlihan markkina-vaikkeudet heijastuivat myös naudanlihan vientiin, joka supistui 43 % edellisvuodesta. Naudanlihan tuonti kasvoi yli 40 % vuodesta 1997. Vuonna 1998 naudanlihan kotimainen tuotanto oli 94 % kulutuksesta. Vienti huomioon ottaen tuonnin osuus naudanlihan kulutuksesta oli yli 10 %.

Siipikarjanlihan tuonti pysyi lähes ennallaan, mutta vientimäärä supistui 15 %. Lampaanlihaa tuotiin 8 % vähemmän kuin vuonna 1997. Lampaanlihan tuotanto ja kulutus alenivat 12 %.

Viljamarkkinoilla vienti oli normaalia vähäisempää. Ohraa vietiin 14 % ja kauraa 28 % vähemmän kuin vuonna 1997. Kauran vientiä vähensi Kanadan voimakas kilpailu USA:n markkinoilla.

Maitotuotteiden vienti väheni selvästi edellisestä vuodesta. Juuston vientiä rajoittavat GATT-sopimuksen vientirajoitteet, minkä vuoksi juuston vientituki on ollut rajoittavan alhainen yhteisön ulkopuoliselle viennille. Myös Venäjän syksyinen kaupan tyrehtyminen näkyi juuston viennissä. Juustoa vietiin noin 10 % vähemmän ja voita 2 % vähemmän kuin edellisvuonna. Maitojauheiden vienti pysyi ennallaan.

Maitotuotteiden tuonti pysyi muuten ennallaan, paitsi tuoretuotteiden tuonti väheni lähes 20 % vuodesta 1997.

Eräiden maataloustuotteiden tuonti vuosina 1997 ja 1998, milj. kg.

	1997	1998 ^e
Naudanliha	8,2	11,6
Sianliha	10,9	12,0
Siipikarja	2,7	2,6
Juusto	17,6	16,7 ¹⁾
Vehnä	133,8	228,2 ¹⁾
Ruis	64,2	77,1 ¹⁾

¹⁾ Tammi-marraskuu 1998.

Lähde: ETT, Tullihallitus.

3. MAATALOUDEN TUKI

Suomen maatalouden tukijärjestelmä on vuodesta 1995 lähtien määräytynyt EU:n yhteisen maatalouspolitiikan lähtökohdista ja periaatteista. Tuossa vaiheessa EU oli juuri uudistanut yhteistä maatalouspolitiikkaansa. Korkeaan rajasuojaan ja vientitukeen perustuvaa markkinahintatukea oli vähennetty, ja käyttöön oli otettu uusia eläin- ja peltoalaperusteisia tukimuotoja. Näiden suorien tukien määrä on edelleen kasvamassa Agenda 2000 –maatalousuudistusten myötä.

Tuen merkitys maatalouden tulonmuodostuksessa on Suomessa suurempi kuin muissa EU-maissa. Ilman tukea maatalouden harjoittaminen ei olisi mahdollista, sillä suomalaisen maatalouden tuottavuus jää epäsuotuisista luonnonoloista johtuen selvästi heikommaksi kuin EU:ssa yleisesti. Tuet perustuvat EU:n yleiseen tukijärjestelmään sekä liittymissopimukseen, joka mahdollistaa mm. kokonaan kansallisesti rahoitettavien tukien maksamisen maataloudelle.

Tukea maksetaan monessa eri muodossa. Peltokasvien ja kotieläinten CAP-tuki sekä luonnonhaittakorvaus (LFA) ovat yleisiä EU:n käyttämiä tukia. Ympäristötuki on myös yleisesti käytössä EU:ssa, mutta Suomessa ympäristötuen kattavuus on selvästi suurempi kuin muualla Itävaltaa lukuun ottamatta. Kansallista tukea ovat pohjoinen tuki, siirtymäkauden tuki, kasvinviljelyn kansallinen tuki sekä eräät muut tukimuodot. Pohjoinen tuki ja kasvinviljelyn kansallinen tuki ovat pitkäaikaisia tukimuotoja, joilla kompensoidaan Suomen pohjoisesta sijainnista aiheutuvaa maatalouden heikkoa kilpailukykyä. Siirtymäkauden tuesta on sovittu vain viiden vuoden siirtymäkaudeksi, joka päättyy vuoden 1999 lopussa.

Peltokasvien ja kotieläinten CAP-tuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja

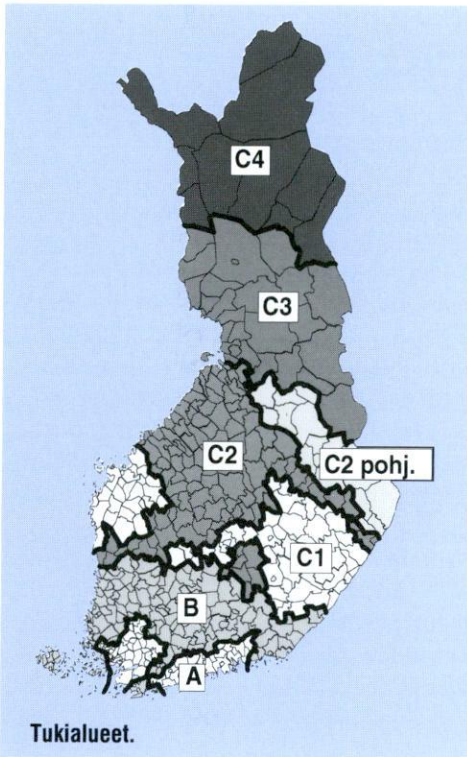
ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Epäsuotuisien maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta EU maksaa vajaan kolmanneksen. Loput maksetaan kansallisista varoista. Ympäristötuesta EU:n osuus on puolet.

Tukijärjestelmillä pyritään turvaamaan maatalousväestön tulotaso ja edistämään heidän sopeutumista uuteen toimintaympäristöön. Lisäksi pyritään maatalouden aiheuttamien ympäristöhaittojen vähentämiseen ja maatalouden rakenteen kehittämiseen. Tässä luvussa tarkastellaan lähinnä tulotukia. Maatalouden rakennetuista käsitellään vain luonnonhaittakorvausta, jolla pyritään viljelijöiden tulotason turvaamiseen epäsuotuisilla maatalousalueilla. Muut rakennetuet esitellään luvussa 4. Maatalouden ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan luvussa 5.

Tuen rakenne

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu kolmeen pääalueeseen. Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP-tuki, ympäristötuki ja siirtymäkauden tuki. LFA-tukea maksetaan B- ja C-tukialueilla. Näiden lisäksi C-tukialueella maksetaan pohjoista tukea. Tuen porrastusta varten pohjoisen tuen alue on jaettu viiteen osaan. Kokonaistuki tuotettua yksikköä kohden kasvaa yleisesti etelästä pohjoiseen. Järjestelmän lähtökohdana oli tuki- ja hintajärjestelmä, jota sovellettiin ennen EU-jäsenyyttä.

Koska Etelä-Suomi on rajattu pohjoisen tuen ulkopuolelle, tukialueilla A ja B on maksettu liittymissopimuksen artiklan 141 perusteella neuvoteltua ns. vakavien vaikeuksien tukea vuodesta 1997 alkaen. Vakavien vaikeuksien tuki maksetaan kotieläintuotteiden, kasvihuonetuotannon ja puutarhatuotteiden varastointituen osalta siirtymäkauden tuen korotuksena. Vakavien vaikeuksien tukipakettiin kuuluvat myös

kasvinviljelyn kansallinen tuki sekä mm. korotettu investointituki, nuorten viljelijöiden lisätuki sekä väliaikainen tulotuki tuotantosuunnan vaihtajalle.

EU:n rahoittamien sekä osarahoitteisten tukien Suomessa maksettu kokonaismäärä on pysynyt likimain samalla tasolla vuodesta 1995 alkaen. Kansallinen tuki on puolestaan vähentynyt asteittain. Lähtökohtana on ollut, että maatalous sopeutuu uuteen toimintaympäristöön, ja tuki vähenee tasolle, joka kompensoi luonnonolosuhteista aiheutuvan pysyvän kilpailuhaitan.

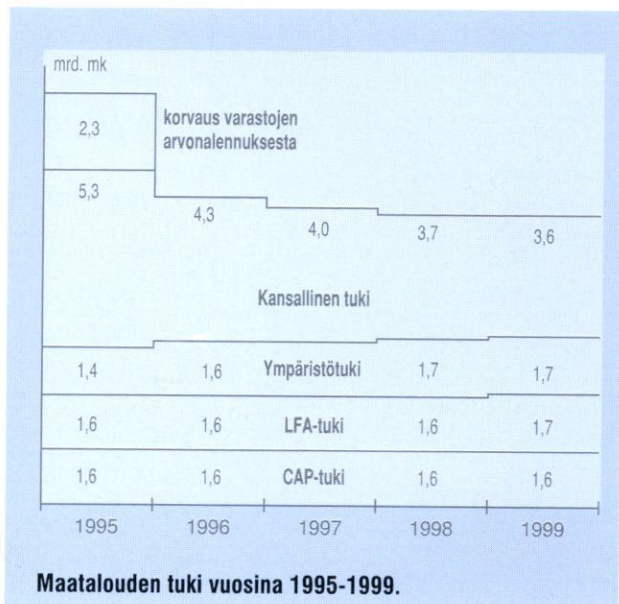
Vuonna 1994 tehdyn valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaan maa- ja puutarhatalouden kansallisen tuen piti asteittain vähentyä noin 3,85 mrd. markkaan vuoteen 2000 mennessä. Vuoden 1995

hallitusohjelmassa vuotuista tukea kuitenkin päätettiin leikata 750 milj. mk. Leikkaukset ovat käytännössä jääneet pienemmäksi, sillä vuonna 1998 kansalliseen tukeen myönnettiin lisää määrärahoja yhteensä 125 milj. mk. Vuodelle 1999 määrärahoja on käytössä 267 milj. mk enemmän kuin hallitusohjelmassa sovittiin.

Lisäksi vuotuisissa tukitasoissa on ollut hieman jouston varaa, sillä käytössä on siirtomahdollisuus, jonka mukaan vuosittaisia menoja voidaan kohdistaa tulevien vuosien määrärahasta maksettavaksi. Vuonna 1998 tukea korotettiin 50 milj. mk tämän valtuuden puitteissa. Vuoden 1998 tuotannolle maksettiin siten noin 3,7 mrd. mk kansallista tukea.

Kansalliseen tukeen on käytettävissä 3 567 milj. mk vuonna 1999. Tuen lopullinen taso määräytyy kotieläinten lukumäärän, tukeen oikeuttavan viljelypinta-alan ja maataloustuotannon määrän perusteella. Kansalliseen tukeen osoitettu määräraha ei mahdollista tukien maksamista komission päätösten mukaisina enimmäismäärinä vuonna 1999. Tukikatosta jäädään noin 615 milj. mk.

Vuodesta 2000 alkaen sekä kansalliseen

että EU:n tukeen liittyy paljon epävarmuutta. Siirtymäkauden päätyttyä on löydettävä ratkaisu sille, miten Etelä-Suomen maatalouden tukijärjestelmän jatko hoidetaan tulevaisuudessa. Samalla Agenda 2000 -muutokset tulevat lisäämään CAP-tukien merkitystä viljelijöiden tulonmuodostuksessa.

Seuraavassa esitetään pääpiirteittäin eri tukien yleiset perusteet. Tarkemmat tiedot tukien tasosta ja alueellisesta porrastuksesta esitetään liitteessä 6.

3.1. EU:n yhteiset tukimuodot

EU:n rahoittamat peltokasvi- ja eläintuet ovat käytössä koko unionin alueella. Suurin osa pinta-alaperusteisesta peltokasvien tuesta maksetaan viljantuotannolle. EU:n muut peltoalatuotukset sisältävät mm. tasausmaksun tärkkelyksen tuottajille ja nurmikasvien siementuotannon tukemisen. CAP-eläintuet koostuvat sonni-, emolehmä- ja uuhipalkkioista. Osarahoitteista luonnonhaittakorvausta maksetaan 85 %:lle Suo-

men peltoalasta. Maatalouden ympäristötuen piirissä on lähes 90 % Suomen aktiivituloista. Muita EU:n osarahoittamia tukia ovat maatalousyrittäjien luopumistuki ja pellon metsitystuki.

Maatalouden tuet sekä markkinajärjestelmiin liittyvät hallinnolliset hinnat on muutettu kansallisiksi valuutoiksi ns. vihreiden ecu-kurssien mukaisesti. Järjestelmällä on ehkäisty valuuttakurssimuutosten vaikutuksia maatalouden hinta- ja tukitasoon. Kun Suomi liittyi euroalueeseen vuoden 1999 alusta, tarve erillisen maatalousvaluuttajärjestelmän käytölle poistui. Tuet ja hinnat vahvistetaan euroina ja muutetaan kansalliseksi rahayksiköksi kiinteiden muuntokurssien mukaisesti.

Suomen markan vihreä ecu-kurssi oli 1,3 % korkeampi kuin euro-kurssi, mikä aiheuttaa tulonmenetyksiä maataloudelle. Menetykset kompensoidaan kolmen vuoden aikana maksettavien suorien tukien yhteydessä. Euron ulkopuolelle jääneissä jäsenmaissa tarvitaan edelleen järjestelmä, joka korvaa kansallisen valuutan revalorisoinnista aiheutuvia maatalouden tulonmenetyksiä.

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet, milj. mk.

	1995	1996	1997	1998 ^a
Yhteensä	4 675	4 837	5 020	5 211
Peltokasvien tuki	1 245	1 295	1 304	1 360
Muut peltoalatuotukset	48	52	48	47
CAP-eläintuki	271	230	239	236
Luonnonhaittakorvaus	1 626	1 593	1 607	1 651
<i>EU:n osuus</i>	483	437	437	451
Kansallinen osuus	1 143	1 156	1 170	1 200
Ympäristötuki	1 422	1 567	1 645	1 690
<i>EU:n osuus</i>	710	777	817	841
Kansallinen osuus	712	790	828	849
Muut osarahoitteiset tuet	63	100	177	227
<i>EU:n osuus</i>	42	38	68	89
Kansallinen osuus	21	62	109	138
EU:n osuus yhteensä	2 799	2 829	2 913	3 024
Kansallinen osuus yhteensä	1 876	2 008	2 107	2 187

Peltokasvien tuki

Peltokasvien tuki on osa vuoden 1992 CAP-reformia, jonka tavoitteena oli alentaa viljan markkinahinnat lähemmäksi maailmanmarkkinoiden hintatasoa. Viljan hintoja alennettiin asteittain kolmen vuoden aikana, ja tulonmenetykset kompensoidaan peltotaluella. Tuki perustuu alueelliseen satotasoon, joten hehtaarituet jäävät Suomessa EU:n keskitason alapuolelle.

Peltokasvien tukea maksetaan viljalle, öljykasveille, valkuaiskasveille, öljypellavalle ja kesannolle. Säilörehuksi korjattava vilja on oikeutettu tukeen, jos korjuu tapahtuu tähkälle tulon jälkeen. Tukiehdoissa ei aseta vaatimuksia viljelijän iän tai tilalla asumisen suhteen. Tukea maksetaan joko yleisen tai yksinkertaistetun järjestelmän puitteis-

a) Yleisessä järjestelmässä tukea maksetaan niin suurelle alalle kuin viljelijä haluaa. Siihen liittyy kesannointivelvollisuus, joka oli 5 % peltokasvien alasta vuonna 1998. Vuonna 1999 kesannointivelvoite on 10 %. Viljelijä voi saada kesantopalkkion myös velvoitteen ylittävältä kesantoalalta. Tällöin kokonaiskesantoala saa olla korkeintaan sama määrä kuin peltokasvien tukeen oikeuttava ala.

Viljojen hehtaarituki määritetään alueellisen keskisadon mukaan, ja se on noin 54 euroa/tonni. Keskisadot ovat: A-alue 3,4 tn/ha, B- ja C1-alueet 2,8 tn/ha ja C2-C4-alueet 2,3 tn/ha. Öljykasvien tuki puolestaan on vajuusmaksutyypinen, sillä sitä voidaan muuttaa, mikäli maailmanmarkkinahinnat eroavat huomattavasti EU:n viitehinnasta. Tuki on sama koko maassa.

b) Yksinkertaistetussa järjestelmässä tuki on sama kaikille peltokasveille, ja se on sama kuin viljojen tuki yleisessä järjestelmässä. Järjestelmä on tarkoitettu pienille tiloille, joilla ei ole kesannointivelvoitetta ja jotka viljelevät pääasiassa viljaa. Yksinkertaistetun järjestelmän tiloilla ei myöskään ole mahdollisuutta vapaaehtoiseen kesannointiin, josta maksetaan palk-

gio. Peltokasvien maksimitukialat ilman kesantovelvoitetta ovat alueittain: A-alue 27,05 ha, B ja C1-alueet 32,85 ha ja C2-C4-alueet 40,0 ha.

Jokaiselle jäsenmaalle on asetettu peltokasvien tukeen oikeuttama enimmäisala. Suomen kohdalla tämä perusala on 1,59 milj. ha. Tukeen oikeuttavien peltokasvien viljelyala on jäänyt runsaat 10 % perusalaan pienemmäksi, joten tuet on voitu maksaa täysimääräisinä.

Yleisen järjestelmän mukaiselle öljykasvien tuelle on myös määritetty pinta-alarajoite. Öljykasvien sallittu viljelyala on Suomessa 63 000 ha. Jos EU:n öljykasviala ylittyy, tukea leikataan niissä jäsenmaissa, jotka ovat ylittäneet oman kiintiönsä.

Agenda 2000 –uudistus tulee muuttamaan peltokasvien tukijärjestelmää. Komission esityksen mukaan viljan interventiohintaa alennetaan 20 % ja hehtaaritukea lisätään 66 euroon tonnilta. Öljykasvien suora tuki tuodaan samalle tasolle viljojen kanssa. Kesannointivelvoitetta ei ole, joskin se voidaan asettaa markkinatilanteen niin vaatiessa. Mahdollisuus vapaaehtoiseen kesannointiin säilyy, ja siitä maksetaan sama palkkio kuin viljoille. Hehtaarituen määrään jätetään muutosmahdollisuus markkinatilanteen vaihtelujen varalle.

CAP-eläintuet

Vuoden 1992 CAP-reformin yhteydessä laskettiin naudanlihan hallinnollisia hintoja. Tämä oli välttämätöntä, jotta naudanlihan kilpailukyky suhteessa sian- ja siipikarjanlihaan säilyisi. Rehukustannuksen aleneminen viljan hinnan aletessa kompensoi osittain hintojen alenemisen. Jäljelle jäävien tulonmenetysten korvaamiseksi otettiin käyttöön eläinpalkkiot emolehmille ja sonneille. Myös uuhipalkkiojärjestelmää uudistettiin.

Emolehmäpalkkio on 862 mk/emolehmä. Lisäksi maksetaan kansallisena lisätukena 179 mk. Mikäli eläinyksikköjä on rehuhehtaaria kohti vähemmän kuin 1,4,

maksetaan ns. laajaperäisyyslisää 214 mk/emolehmä. Laajaperäisyyslisää korotetaan 309 markkaan, jos eläimiä on alle 1 ky/ha.

Sonnipalkkiota maksetaan kerran eläimen elinaikana 803 mk/sonni. Laajaperäisyyslisät ovat samat kuin emolehmillä.

Uuhipalkkio määritetään vuosittain ja sen on tarkoitus korvata tuottajien tulomenetykset, jos EU:n keskihinta laskee asetetun perushinnan alapuolelle. Tuki maksetaan ensin kahtena ennakkona ja loppuerä tilitetään vasta seuraavan vuoden syksyllä. Vuoden 1997 uuhipalkkion arvioidaan olevan noin 134 mk/eläin. LFA-alueilla maksetaan lisäpalkkiona 40 mk/eläin.

Laajaperäisyysrajat määritetään kotieläinyksikköinä rehuhehtaaria kohti (yli 2 v sonni = 1 ky, 6-24 kk sonni = 0,6 ky ja uuhi = 0,15 ky). Eläimiä, joille haetaan palkkiota, ei saa olla yli 2,0 ky/rehuhehtaari. Eläintiheyteen lasketaan mukaan lypsy- ja emolehmät, sonnit ja uuhet. Lypsylehmien kohdalla eläintiheys määritetään tilan maitokiintiöstä.

Maitosektori jäi – komission esityksistä huolimatta – lähes täysin vuoden 1992 CAP-uudistusten ulkopuolelle, eikä lypsylehmille siten makseta CAP-eläintukia. Agenda 2000 –uudistuksessa komissio esittää jälleen maitotuotteiden hallinnollisten hintojen asteittaista alentamista vuodesta 2000 alkaen. Hintojen laskua kompensoidaan ottamalla käyttöön lypsylehmäpalkkiot, joista osa voidaan maksaa pintaalaperusteisesti.

Suunnitellussa uudistuksessa myös naudanlihasektorin eläintuet tulevat nousemaan vuodesta 2000 lähtien. Sonni- ja emolehmäpalkkioita korotetaan samalla kun markkinahintatukea vähennetään. Jäsenmailla on oikeus päättää komission määrittämien rajojen puitteissa siitä, miten osa suorasta tuesta maksetaan. Myös lypsylehmille maksetaan naudanlihan hinnan alenemista kompensoivaa palkkiota.

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Luonnonhaittakorvaus eli LFA-tuki on tarkoitettu turvaamaan maaseutuelinkeinojen jatkuvuus ja säilyttämään maaseutu asuttuna epäsuotuisilla alueilla. Se otettiin käyttöön Iso-Britannian liittyessä Euroopan yhteisöön. Liittymissopimuksen mukaan 85 % Suomen peltoalasta kuuluu LFA-tuen piiriin, ja sitä maksetaan korkeimman perusteen eli vuoristotuen mukaan.

Luonnonhaittakorvauksen saamiseen liittyy sadonkorjuuvaatimus sekä ehtoja tuen saajan tilan läheisyydessä asumisen ja iän suhteen. Ehtona on, että pelto on ollut viljelyksessä edellisenä vuotena.

Tukea maksetaan kotieläintiloille eläinyksiköiden ja peltoalan mukaan ja muille tiloille peltoalan mukaan. Sitä ei makseta luonnonniitylle tai -laitumelle, vehnän viljelyalalle, yli 0,5 ha:n omenaviljelmille eikä LFA-tukeen oikeuttavien eläinten rehualalle. Tuen lopullinen markkamäärä tukiyksikköä kohti vahvistetaan kunkin vuoden syksyllä, kun tiedetään haettujen yksiköiden kokonaismäärä. Koska LFA-yksiköiden määrä on lisääntynyt viime vuosina, tukea on jouduttu leikkaamaan. Lisääntyminen on johtunut mm. aikaisemmin solmittujen maataloustuotannon vähentämissopimusten loppumisesta ja uuden pellon raivaamisesta. Uudelle pelloille LFA-tuki saadaan käyttöönottoa seuraavana vuonna. Vuonna 1998 tukea maksettiin 967 mk/yksikkö.

Nautakarjaa, lampaita tai hevosia pitävien tilojen luonnonhaittakorvauksen yksiköiden lukumäärä saadaan laskemalla erikseen eläinyksiköt ja rehuala ja valitsemalla näistä alempi. Kun korvausta haetaan sekä eläinten että pellon perusteella, em. laskelmasta saatuun yksiköiden määrään lisätään vielä rehualaan kuulumaton peltoala. Muiden tilojen LFA-tuki haetaan peltoalan perusteella, josta vähennetään vehnän ja omenan viljelyyn käytetty ala. Peltoala ei sisällä luonnonniittyjä ja -laidunta.

Ympäristötuki

Ympäristötuella pyritään lähinnä korvaamaan tuen ehtona olevien rajoitusten aiheuttama tuotantokustannusten nousu ja tulojen menetys. Se koostuu maatalouden ympäristötuen perustuesta ja erityistuki-muodoista. Perustuki maksetaan peltoala-perusteisena tukena viljelijälle, joka sitoutuu maatalouden ympäristön pilaantumista vähentäviin toimenpiteisiin. Viljelijät joutuvat tekemään ympäristönhoito-ohjelman, jolla säädellään mm. lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden käyttöä. Maatalouden ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan luvussa 5.

3.2. Kansallinen tuki

Kansallisesta tuesta päätettiin EU-jäsenyys-neuvottelujen yhteydessä. Samalla sovittiin niistä perusteista, joita sovelletaan tuen taso ja alueellista jakoa määritettäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää ennen liittymistä ollutta kokonaistukitasoa. Tukea maksetaan hehtaareiden ja eläinten lukumäärän perusteella sekä osittain lisähintoina. Se on alueittain porrastettua ja asteittain alenevaa. Puutarhatuotannolle tukea maksetaan varastointitukina ja avomaapuutarhatuotannon pinta-alaperusteisena hehtaaritukena sekä kasviuonetukena.

Tuki on pyritty mitoittamaan siten, että kotimaisen maatalous- ja puutarhatuotannon edellytykset voidaan turvata. Euroopan komissio on asettanut tukitasoille ylärajat. Näiden ylärajojen mukaisia tukia maksetaan tällä hetkellä suurissa vaikeuksissa oleville lammastaloudelle, naudanhantutuotannolle sekä rukiin viljelylle. Muiden tuotteiden kohdalla tuki on yleisesti komission enimmäistason alapuolella, sillä valtiontalouden heikko tila on heijastunut myös kansallisen tuen määrään.

Siirtymäkauden tuki

Suomen maa- ja puutarhatalouden sopeutumista yhteiseen maatalouspolitiikkaan edistetään siirtymäkauden tuella. Liittymissopimuksen mukaan Suomella on oikeus maksaa kansallista sopeuttamistukea vuosina 1995-1999. EU sitoutui kattamaan osan Suomen valtiolle siirtymäkauden toimenpiteistä aiheutuvista kustannuksista vuoteen 1998 saakka. Vuonna 1995 EU maksoi tätä siirtymäkorvausta lähes 2,8 mrd. mk. Sitten EU:n rahoitus on vähentynyt vuosittain. Vuonna 1998 siirtymäkorvaus oli alle 200 milj. mk.

Siirtymäkauden tuki vähenee vuosittain siirtymäkauden aikana. Varsinaisia maatalouden siirtymäkauden tukia maksettiin noin 4,3 mrd. mk vuoden 1995 tuotannolle. Tämän lisäksi maksettiin korvausta varastojen arvonalennuksesta tukena noin

Maatalouden kansallinen tuki, milj. mk. (Tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	1995	1996	1997	1998 ^e
Yhteensä	7 600	4 267	4 004	3 645
Siirtymäkauden tuki	4 307	3 367	2 712	1 816
Korvaus varastojen arvonalennuksesta	2 282			
Pohjoinen tuki	811	789	1 070	1 328
Kasvinviljelyn kansallinen tuki			123	395
Muut kansalliset tuet	200	111	99	106

2,3 mrd. mk. Vuoden 1998 tuotannolle tukea maksettiin noin 1,8 mrd. mk. Valtaosa tästä käytettiin maidon (628 milj. mk) ja lihan tuotantotukeen (515 milj. mk). Kasvihuonetuotannon ja avomaan puutarhatuotannon siirtymäkauden tuki oli noin 200 milj. mk.

Ns. vakavien vaikeuksien tukiratkaisu selittää siirtymäkauden tuen pysymisen kohtuullisen korkealla tasolla. Tukiratkaisun mukaan Etelä-Suomen kotieläintuotannon kansallinen tuki maksetaan korotettuna siirtymäkauden tukena. Koska siirtymäkausi loppuu vuoteen 1999, vakavien vaikeuksien tuen jatkosta on löydettävä neuvotteluratkaisu, jotta Etelä-Suomen tuki ei vähenisi merkittävästi vuodesta 2000 alkaen. Maatalouden kannalta olisi tärkeää, että neuvotteluissa päästäisiin sopimukseen, joka takaa pohjoisen tuen kaltaisen pitkäaikaisen tukijärjestelmän koko maahan.

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitettuille alueille eli C-tukialueille. Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista, teurastetuista naudoista maksettavasta tuesta ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä kattaa myös puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen.

Vuoden 1998 tuotannolle maksettiin pohjoista tukea noin 1,3 mrd. mk. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot olivat maidon pohjoinen tuotantotuki (vajaa 710 milj. mk) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (noin 310 milj. mk). Maidon tuotantotuki oli C1-tukialueella 0,32 mk/kg, ja korkeimmillaan sitä maksettiin poh-

joisimmassa Suomessa 1,65 mk/kg. Eläinyksikkökohtaisista tuista esimerkiksi sonneista maksettiin pohjoista tukea 1 550-3 600 mk/ky.

Pohjoinen tuki on kasvanut asteittain siirtymäkauden aikana. Se on korvannut osittain siirtymäkauden tuen vähenemisen.

Kasvinviljelyn kansallinen tuki

Osana vakavien vaikeuksien tukiratkaisua otettiin käyttöön kasvinviljelyn kansallinen tuki vuodesta 1997 alkaen. Tuki maksetaan ympäristötuen perustuen kansallisena lisäosana, joten tuen saamiseksi viljelijän on täytettävä ympäristötuen kriteerit. Tukea maksetaan viljoille, tärkkelysperunalle, sokerijuurikkaalle, avomaavihanneksille, omenalle ja nurmelle. Rehuviljaa lukuun ottamatta tukea maksettiin vuonna 1997 vain A- ja B-tukialueilla. Vuodesta 1998 alkaen tukea on maksettu myös C1-C2p-tukialueiden rukiintuotannolle ja nurmelle koko maassa.

Kasvinviljelyn kansallisen tuen määrä kasvoi vuoden 1997 noin 120 milj. markasta lähes 400 milj. markkaan vuonna 1998. Vuoden 1999 tuotannolle tukea arvioidaan maksettavan noin 390 milj. mk.

Muut kansalliset tuet

Valtion budjetista maksetaan myös muita maatalouden tukia. Merkittävin yksittäinen tukimuoto on ruokaperunan ja ruokateollisuusperunan tuki. Vuoden 1998 tuotannolle sitä maksettiin noin 43 milj. mk. Tämän lisäksi tuella pyritään mm. edistämään maatalous- ja puutarhatuotteiden markkinointia, viljelijöiden koulutusta sekä kotimaista sementtuotantoa.

Agenda 2000 ja Suomen maatalous

Juha Marttila

Poliittinen läpimurto Agenda 2000 –uudistuksessa jäi saavuttamatta vuonna 1998. Jäsenvaltioiden kannat ovat vielä kaukana toisistaan. Maatalouspolitiikan uudistuksen tekniset valmistelut ovat kuitenkin jatkuneet taukoamatta. Tavoitteena on, että uudistuksen sisällöstä saadaan aikaan ratkaisu maaliskuussa 1999.

Maatalouspolitiikan uudistus alentaa maataloustuotteiden hintatasoa, lisää suoraa tukea ja uudistaa rakenne- ja maaseutupolitiikan toimintamekanismeja. Uudistuksen keskeinen tavoite on maatalousbudjetin menojen kasvun hillitseminen ja EU:n maa- ja elintarviketalouden kansainvälisen kilpailukyvyyn parantaminen. Vientituen käytölle on asetettu rajoitteita, joten EU:n elintarviketeollisuuden on lisättävä tehokkuuttaan ja alennettava kustannuksiaan, jotta se kykenee ylläpitämään markkinaosuutensa kasvulla maailmanmarkkinoilla.

Uudistuksessa painotetaan myös ympäristöä koskevia tavoitteita. Viljelijöitä kannustetaan luonnonvarojen hoitoon ja maiseman säilyttämiseen. Maatalous- ja maaseutupolitiikka pyritään yhdistämään entistä paremmin maaseudun tulo- ja työllisyysmahdollisuuksien kehittämiseksi.

Suomi on hyväksynyt komission linjauksen maatalousuudistuksen tarpeesta. Esitetyt muutokset lisäävät EU:n valmiuksia tulevaan laajenemiseen Keski- ja Itä-Euroopan maihin ja vahvistavat EU:n asemaa tulevissa WTO-neuvotteluissa. Samalla Suomi kannattaa uudistuksen lähtökohtaa; se on jatkoa vuoden 1992 reformille, jota edelleen syvennetään ja laajennetaan. Aikaisemmassa valmistelutyössä tuotiin esille myös huomattavasti radikaalimpia muutosesityksiä, mutta komission ja jäsenmaiden enemmistön mielestä uudistusprosessia on syytä jatkaa maltillisin askelin.

Maatalouden markkinajärjestelmää koskevan uudistuksen peruseriaatteena on hallinnollisten hintojen alentaminen ja suoran tuen lisääminen. Viljan ja naudanlihan hintatukea alennetaan, ja hehtaari- ja eläinperusteista tukea lisätään. Lisäksi komissio esittää, että uudistus laajennetaan myös maitosektorille. Osa eläintuesta maksetaan jäsenmaalle tulevasta ”kirjekuoresta”, jonka käytön yksityiskohdista voidaan päättää kansallisesti.

Hinta- ja tukipolitiikkaa koskevat muutokset hyväksytään Suomen kannanotoissa, mutta sillä edellytyksellä, että Suomen erityisongelmille saadaan tyydyttävä ratkaisu. Vaatimusten taustalla on se, että esitysten sisältö ei vastaa pohjoisen, luonnonolosuhteiltaan epäsuotuisan, maatalouden asettamia erityispiirteitä. Pyrkimyksenä onkin saada uudistukseen tukimekanismeja, jotka parantavat pohjoisen maatalouden suhteellista kilpailukykyä sisämarkkinoilla.

Pohjoisen maatalouden erityisongelmia

Komissio esittää, että hintojen leikkaukset korvataan vain osittain suorien tukien lisäyksillä. Taustalla on vuoden 1992 viljasektorin uudistuksesta saatu kokemus. Hintojen alenemista seurannut kysynnän kasvu ja maailmanmarkkinahintojen kohoneminen nostivat markkinahinnat ennakoitua korkeammiksi, mikä johti ylikompensoitioon koko EU:n tasolla. Alueelliset vaihtelut ovat tosin olleet huomattavia. Suomen

mielestä pohjoisen maatalouden edellytykset voidaan turvata vain, jos hintojen alentaminen kompensoidaan täysimääräisesti. Esimerkiksi viljasektorilla on neuvoteltu mahdollisuudesta korvata tuottajille viljan kuivatuksesta aiheutuvat kustannukset, jotka ovat Suomessa huomattavasti korkeampia kuin muualla EU:ssa.

Suomen kannanotoissa on tuotu vahvasti esille, että myöskään nautakarjatalouteen esitetyt tukitasot eivät ole riittäviä pohjoisissa olosuhteissa. Sekä nykyisellä että valmisteltavalla tukijärjestelmällä parannetaan maissisäilörehun kilpailuasemaa nurmirehuun verrattuna, sillä maissintuotanto on oikeutettu peltokasvien tukeen. Komission alkuperäinen tavoite oli poistaa maissisäilörehu tukeen oikeutettujen tuotteiden listalta, mutta pian se otti askeleen taaksepäin ja esitti tuen säilyttämistä. Samalla komissio alensi aikaisemmin suunnittelemaansa nautakarjatalouden tukitasoa. Suomessa ei viljellä maissia, joten Agenda 2000:n valmistelun aikana toteutuneet muutokset ovat yksinomaan haitallisia. Mahdollinen ratkaisu voisi olla erillinen nurmituki alueille, joilla ei voi viljellä maissia.

Naudanlihasektorin ongelmaksi muodostuu myös tukijärjestelmään liittyvä laajaperäisyysvaatimus. Ympärivuotinen laiduntaminen ei ole mahdollista Suomessa. Laajaperäisyyspalkkioon liittyvään pinta-alavaatimukseen tulisi Suomen mielestä laskea myös peltoala, jota tarvitaan sisäruokintakauden rehujen tuotantoon. Lisäksi Suomi ei hyväksy komission esitystä alentaa kansallisten emolehmäpalkkio-oikeuksien määrää likimain nykyistä eläinkantaa vastaavalle tasolle. Nykyinen emolehmäkiintiö perustuu liittymissopimukseen, ja Suomi haluaa taata mahdollisuuden emolehmien määrän lisäämiseen tulevaisuudessa.

Jäsenmaiden välillä on suuria mielipide-eroja maitokiintiöjärjestelmän jatkosta. Osa jäsenmaista katsoo, että kiintiöjärjestelmä rajoittaa EU:n maitosektorin kansainvälistä kilpailukykyä ja että järjestelmästä tulisi luopua nopeasti. Suomi kannattaa komission ehdotuksia kiintiöiden säilyttämisestä ja haluaa, että ne säilytetään vielä vuoden 2006 jälkeenkin. Lisäksi Suomi hyväksyy komission esittämän tukimallin, joskin esitettyä tukitasoa pidetään riittämättömänä. Vaikeille tuotantoalueille halutaan täysi kompensatio hintojen alenemisesta.

Maitopolitiikan uudistusesitykseen sisältyvät vuoristoalueiden ja nuorten tuottajien maitokiintiöiden korotukset sopivat Suomelle. Kiintiöiden lisäys ei kuitenkaan ole peruste tuen leikkaamiselle, sillä Suomen maidontuotannon kasvupotentiaali ja kannattavuus eivät välttämättä ole riittäviä uusien tuotantomahdollisuuksien käyttämiseksi. Jos tuotanto puolestaan kasvaisi, markkinoiden liikatarjonta alentaisi maidon hintatasoa.

Oman lisävarinsä uudistuksen valmisteluun ovat tuoneet Ranskan ja sittemmin myös Iso-Britannian ehdotukset suorien tukien asteittaisesta alentamisesta vuoteen 2006 mennessä. Suomen ensimmäiset kannanotot näihin ehdotuksiin ovat olleet kielteisiä.

Markkinajärjestelmien uudistusten ohella Agenda 2000 sisältää myös maaseutupoliittisen uudistusohjelman. Komission ehdotus laajasta maaseutuasetuksesta kokoaa yhteen mm. maatalouden investointituki- ja varhaiseläkejärjestelmät, epäsuotuisten alueiden maatalouden tukemisen sekä ympäristötukiohjelmat. Suomi on suhtautunut varauksella esimerkiksi esityksiin metsänhoitotoimenpiteiden lisäämisestä maaseudun kehittämistoiimenpiteisiin. Suomi ei myöskään kannata esitystä LFA -tuen ehtona olevista ympäristötoimenpiteistä, jos niistä aiheutuu lisäkustannuksia maataloudelle.

4. ALUE- JA RAKENNEPOLITIikka

Euroopan unionin talouspolitiikassa on maaseudun näkökannalta kaksi päälohkoa: maatalouspolitiikka sekä alue- ja rakennepolitiikka. Maatalouden tehostuminen vähentää jatkuvasti sen tarjoamia tulo- ja työllisyysmahdollisuuksia. Maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseen tarvitaan politiikkaa, jolla luodaan uusia toimeentulomahdollisuuksia maatalouden rinnalle. Alue- ja rakennepolitiikan avulla pyritään sekä parantamaan maatalouden rakennetta ja kilpailukykyä että korjaamaan kilpailukyyn lisäämisestä aiheutuvia negatiivisia vaikutuksia maaseudun kehitykseen. Keskeisenä välineenä toimivat EU:n rakennerahastot. Rahastojen varojen käyttö perustuu tavoiteohjelmiin, joista erityisesti tavoitteet 1, 5a, 5b ja 6 on tarkoitettu maaseudun alueelliseen ja taloudelliseen kehitykseen. Muita keinoja ovat mm. LEADER-, INTERREG- ja POMO -kehitysohjelmat.

4.1. Maatalouden rakenteen kehittäminen

Maatalouden kilpailukykyyn kohdistuvat vaatimukset kasvavat mm. EU:n itälaajentumisen ja maailmankaupan asteittaisen vapautumisen vuoksi. Maatalouden kilpailukyyn parantamisen keskeisiä keinoja ovat tekninen kehitys, maataloustuotteiden laadun ja turvallisuuden parantaminen sekä yritysköön kasvattaminen. Suomessa maatalouden rakennekehityksellä pyritään kilpailukykyiseen tilakokoon ja sitä kautta kansallisten tuotanto-oikeuksien täysimääräiseen hyödyntämiseen.

Maatalouden rakennetuki muodostuu EU:n tavoiteohjelmiin sisältyvästä EU-osarahoitteisesta tuesta ja kansallisesta tuesta. Tavoitteen 5a mukaisia toimenpidekokonaisuuksia ovat mm. maatalouden investointien tuki, nuorten viljelijöiden tuki,

luonnonhaittakorvaus, elintarviketeollisuuden jalostuksen ja markkinoinnin tuki sekä tuottajaorganisaatioiden perustamistuki. Maatalouden rakennepolitiikan rahoituksen keskeisenä lähteenä Suomessa toimivat maatilatalouden kehittämisrahasto (MAKERA) ja Euroopan maatalouden ohjaus- ja takuurahasto (EMOTR).

Pieni tilakoko on yksi suomalaisen maatalouden ongelmista, joten maatalouden rakennepolitiikan keskeinen väline on investointituki. Tuen myöntämisen edellytyksenä on, ettei se kasvata tuotantomäärää koko maan tasolla. Kilpailukykyisten tilojen kehitysedellytykset riippuvat näin ollen myös siitä, kuinka kauan lopettamassa olevat tilat jatkavat vielä tuotantoa. Lopettavien tilojen luopumista edistetään luopumistuen, varhaiseläkejärjestelmän ja pellon metsitystuen avulla.

Investointitukea voidaan maksaa sekä kansallisesti että EU:n osarahoituksella. EU-osarahoitteista tukea säätelee EU:n rakenneasetus 950/97, ja se on tarkoitettu ensisijaiseksi rahoitusmuodoksi jäsenmaissa. Kansallista investointitukea ohjataan maaseutuelinkeinoilla (1295/90). EU:n rakenneasetus säätelee myös kansallisen tuen määrää, koska kyse on unionin yhteisestä maatalouspolitiikasta. Nykyinen maatalouden rakennelainsäädäntö on koettu tarpeettoman monimutkaiseksi. Siksi vireillä on hanke säätää edellisten lakien tilalle maaseutuelinkeinojen rahoituslaki, joka kattaisi kansallisista varoista ja EU:n varoista osaksi tai kokonaan rahoitettavat rakennepoliittiset, ohjelmaperusteiset ja muut maatalouden, maaseudun pienyritystoiminnan sekä maaseutuun liittyvät tuet.

EU-osarahoitteinen investointituki

EU-osarahoitteisissa hankkeissa viljelijän on saatava vähintään puolet tuloistaan tilal-

la harjoitettavasta toiminnasta, vähintään neljäsosa varsinaisesta maataloudesta ja käytettävä vähintään puolet työajastaan tilalla tehtävään työhön. Lisäksi viljelijältä vaaditaan mm. riittävä ammattitaito ja tilan kehittämisuunnitelma. Kansallisilla säännöksillä voidaan eräiltä osin vaikuttaa tuen kohdentumiseen.

Tuettavien investointien enimmäismäärää ei sinänsä ole rajoitettu. Sen sijaan yhteisön rahoitusosuutta on rajoitettu tila- ja henkilötyövuosikohtaisesti. Tuen määrää laskettaessa ei oteta huomioon investointikustannuksia, jotka kuuden vuoden aikana ylittävät 90 000 euroa (535 000 mk) henkilötyöyksikköä kohden tai 180 000 euroa (1 070 000 mk) tilaa kohden.

Osarahoitteinen investointituki kohdistettiin vuonna 1998 navetoiden uudisrakennus- ja laajennusinvestointeihin C-tukialueelle, yhden tilan tai tilojen yhteenliittymän toteuttamiin suurten lypsykarjanavetoiden uudisrakentamiseen tai laajentamiseen A- ja B-tukialueilla, lampola-investointeihin C-tukialueella sekä nuorten viljelijöiden lisätukeen näiden investointien yhteydessä. Investointitukea myönnetään vain asetetut eläinpaikkavaatimukset täyttävälle hankkeille, lisäksi maitokiintiön tulee vastata lehmäpaikkojen määrää.

EU-osarahoitteinen investointituki maksetaan avustuksena. Esimerkiksi B- ja C-tukialueiden navettainvestoinneissa enimmäistukitaso on 40 % investoinnin kustannusarviosta. A-tukialueella tuki voi olla enimmillään 35 %. Nuorten viljelijöiden lisätuki on A-tukialueella enintään 8 % sekä B- ja C-tukialueilla enintään 10 % investoinnin kustannusarviosta. Sen määrä voi kuitenkin olla enintään 25 % hakijalle myönnettävän varsinaisen investointituen määrästä. EU:n osuus tuesta on 50 % tavoite 6-alueella ja 25 % muulla. EU:n tukiosuus nuorten viljelijöiden investointien lisätuista on 50 %.

Investointituen ohella nuorille viljelijöille myönnetään käynnistystukea ensimmäisen maatalan tai vuokratilan maatalous-

irtaimiston hankintaan. Tuen avulla pyritään edistämään sukupolvenvaihdoksia ja yleensäkin parantamaan viljelijäväestön ikärakennetta. Vuonna 1998 käynnistystuen suuruus oli enintään 140 000 mk, josta 70 000 mk myönnettiin avustuksena ja 70 000 mk korkotukena. Tämän lisäksi tilan hankintaan voitiin myöntää halpalkorkoista lainaa enintään 250 000 mk. Vuokratilalla aloittavalle viljelijälle lainan enimmäismäärä oli 150 000 mk.

Kansallinen investointituki

Maatalouden rakennekehitystä edistetään kansallisista varoista avustusten, lainojen ja korkotuen avulla. Kansallinen rakennetuki kohdentuu maatilatalouden ja maaseudun pienyritystoiminnan investointeihin sekä maatilataloutta tai pienyritystoimintaa välittömästi edistävään toimintaan, maaseudun asutokannan hyödyntämiseen, vesihuoltoon ja perinneympäristön säilyttämiseen.

Kansallista investointitukea voidaan myöntää maatilalle, jonka toiminnalla katsotaan olevan edellytykset jatkuvaan kannattavaan toimintaan. Tähän liittyen viljelijän on esitettävä laskelma tilan maksuvalmiudesta ja kannattavuudesta sekä suurissa investoinneissa myös tilan kehittämisuunnitelma. Viljelijällä on oltava riittävä ammattitaito. Tukea ei makseta, jos viljelijällä on runsaasti maatilatalouden ulkopuolisia tuloja. Viljelijän edellytetään asuvan tilalla tai sen läheisyydessä.

Nykyinen järjestelmä poikkeaa merkittävästi ennen EU-jäsenyyttä harjoitetusta rakennepolitiikasta, sillä kansallinen laajennusinvestointien tuki kohdistetaan keskimääräistä suuremmille tiloille. Tämän vuoksi tuetuille investoinneille on asetettu kokorajat. Esimerkiksi A- ja B-tukialueen navetoiden uudisrakentamisessa lypsylehmäpaikkoja on investoinnin jälkeen oltava vähintään 23. Tilalla on oltava myös vähintään 5 600 litran maitokiintiö lypsylehmä-

paikkaa kohti. Sikalan rakentamista voidaan tukea, jos lihasikapaiikkoja on investoinnin jälkeen vähintään 400 tai emakko-paiikkoja vähintään 65.

Kansallinen investointituki koostuu siirtymäkauden tuesta, ns. vakavien vaikeuksien tuesta ja muusta kansallisesta investointituesta. Siirtymäkauden tuki mahdollistaa sika- ja broilertuotannon laajennusinvestointien sekä häkkikanaloiden lattiakanaloiksi muuttamisen tukemisen vuoden 1999 loppuun asti. Laajennusinvestoinnit eivät saa kuitenkaan johtaa kokonaistuotannon kasvuun. Sikatalousinvestoinneissa tuen edellytyksenä on, että tilalla pystytään las-kennallisesti tuottamaan vähintään 35 % tilalla käytettävästä sianrehusta.

Suomen liittymissopimukseen kuuluvan artiklan 141 mahdollistamien vakavien vaikeuksien tukineuvotteluiden tuloksena Suomi on voinut myöntää korotettua investointitukea A- ja B-tukialueilla tuotannon rationalisointiin liittyviin investointeihin. Tukea voidaan maksaa vuosina 1997-2001. Tuen jatkosta neuvotellaan vuoden 1999 aikana. Tämän tukimuodon myöntämisperusteet eroavat muista kansallisista rakennetuista siten, että tuettaville investoinneille ei ole asetettu enimmäismäärää eivätkä viljelijän sivutulot rajoita tuen myöntämistä. Vakavien vaikeuksien tukea maksetaan myös nuorten viljelijöiden käynnistystuen korotuksena A- ja B-tukialueilla. Tuki maksetaan avustuksena ja sen suuruus on enintään 35 % tilanpidon aloittamiskustannuksista. Enimmäistuki on kuitenkin 30 000 mk.

Tilalukumäärän perusteella arvioituna Suomen maatalouden rakennemuutos on ollut viime vuosina varsin nopeaa. Aktiivitulojen lukumäärä on vuosien 1990 ja 1998 välisenä aikana vähentynyt 129 100 tilasta 90 200 tilaan. Samanaikaisesti tilojen keskikoko on kasvanut 17,6:sta 24,0:ään hehtaariin. Vaikka rakennekehitystä tapahtuu, yksikkökokonsa puolesta suomalaiset maatilat eivät ole kilpailukykyisiä EU:n muihin pohjoisiin jäsenmaihiin verrattuna.

4.2. Tuetut investoinnit

Maatalouden pysähdyksissä olleet investoinnit kääntyivät kasvuun investointituki-järjestelmän vaikutuksesta vuonna 1996. Vuonna 1998 maatalouden investoinnit edelleen lisääntyivät. Erityisesti vakavien vaikeuksien neuvotteluiden perusteella myönnettävä korotettu investointituki A- ja B-tukialueilla on rohkaissut viljelijöitä investoimaan.

Vuonna 1998 avustusten ja korkotuen kokonaismäärä oli noin 1 900 milj. mk. Avustusta myönnettiin 14 254 investointiin yhteensä 669 milj. mk ja korkotukea 7 624 investointiin yhteensä 1 223 milj. mk. Tuettavien investointien kokonaismääräksi on arvioitu noin 18 000 kappaletta. Vastaava luku vuonna 1997 oli 15 000 kappaletta.

Lukumääräisesti merkittävin maatalouden investointituen kohde oli maatilatalouden yhteiskäyttöön hankittavien koneiden ja laitteiden tuki. Vuonna 1998 myönnettiin avustusta noin 2 000 koneen ja laitteen yhteisinvestointiin. Muita keskeisiä investointiavustuskohteita olivat navetan rakennusinvestoinnit (489 kpl), sikalan rakennusinvestoinnit (423 kpl), ympäristönsuojeluintoinvestoinnit (1 852 kpl), perusparannustoimenpiteet (1 342 kpl) ja kirjanpitoavustus (1 482 kpl).

Rahamääräisesti merkittävimpiä investointituen kohteita vuonna 1998 olivat tuotantorakennusinvestoinnit. Avustettavia kohteita oli 1 527 kpl ja avustusten yhteismäärä 96 milj. mk. Korkotukilainaa myönnettiin 1 262 kohteeseen yhteensä 186 milj. mk. Sikaloiden rakentamiseen myönnettiin avustusta yhteensä 73 milj. mk. ja korkotukilainaa 117 milj. mk. Navettainvestointeihin avustusmäärä oli 66 milj. mk. ja korkotukilainojen määrä 55 milj. mk. Koneiden ja laitteiden yhteishankintaan avustusta myönnettiin 50 milj. mk ja korkotukea 69 milj. mk. Ympäristönsuojelun rakennusinvestointien avustukset olivat yhteensä 36 milj. mk.

Optioilla tarkkuutta kannattavuuden arviointiin kotieläinrakennusinvestoinneissa

Kyösti Pietola

Tehokkaan tuotantorakennuksen rakentaminen on pitkäaikainen ja yleensä myös maatilalan liikevaihtoon ja viljelijän tuloihin nähden suuri investointi, jonka riskit ovat vaihtelevien hintojen vuoksi suuret. Sekä investoivan yrityksen että investoinnin rahoittajan kannalta on keskeistä, kuinka paitsi tuotot ja kustannukset niin myös riskit voitaisiin hinnoitella ja ottaa huomioon investointi- ja rahoituspäätöksissä.

Rahoitusmarkkinoilla on kehitetty optio- ja futuurisopimuksia, joilla sijoittajat hinnoittelevat investointikohteiden, kuten osakkeiden, sisältämiä riskejä sekä suojautuvat näiltä riskeiltä. Myös maatalouden rakennusinvestointien riskejä voidaan hinnoitella rahamarkkinoilla käytettäviin optioihin rinnastettavilla menetelmillä, niin sanotuilla reaalioptioilla. MTTL on soveltanut reaalioptioihin perustuvia kannattavuuslaskelmia maatalouden kotieläinrakennusinvestointeihin. Viimeisin aiheesta tehty raportti julkaistiin syksyllä 1998¹⁾.

Tutkimuksessa esitellyillä menetelmillä voidaan selvittää peruuttamattoman investoinnin kannattavuus tilanteessa, jossa investoinnin tuotot ovat epävarmat. Menetelmän pääperiaate on, että investoidulle pääomalle on saatava sitä suurempi tuotto mitä suuremmat ovat investoinnin riskit. Menetelmä sopii maataloudessa parhaimmin rakennusinvestointien, kuten kotieläinrakennusinvestointien, kannattavuuden arviointiin.

Korotetut investointituet käynnistivät investointeja vuonna 1998

MTTL:n esimerkkilaskelmien mukaan vuoden 1998 investointituilla oli keskeinen rooli kotieläinrakennusinvestointien käynnistäjinä. Korkotuettu laina ja investointiavustus yhdessä paransivat investointien kannattavuutta siinä määrin, että kevään 1998 hinnoin laskettuna investointien kannattavuus oli tyydyttävä. Tosin investointituettuinkin tyydyttävä kannattavuus edellytti tuolloin Suomen nykyiseen tilakokoon nähden suuria investointeja. Esimerkiksi suurten emakkosikaloiden (260 emakkoa) ja suurehkojen lihotussikaloiden (800 sikapaikkaa) kannattavuuskynnys ylittyi tukien ansiosta.

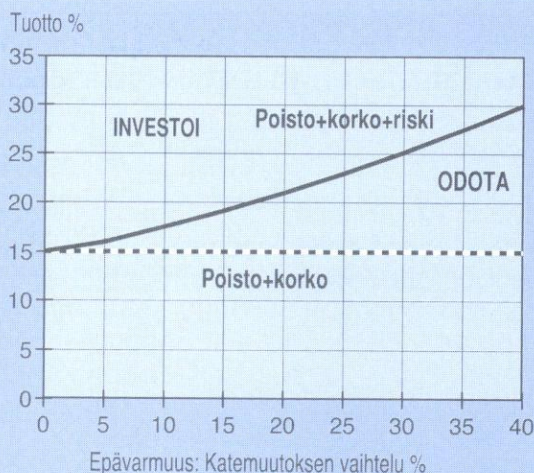
Naudanlihantuotannon heikko kannattavuus näkyi myös investointilaskelmissa. Sadan nautapaikan navetassa kannattavuuslaskelman osoittama nautapaikan enimmäishinta jäi 60 prosenttiin ohjeellisesta rakennuskustannuksesta siitäkin huolimatta, että investointiin olisi myönnetty korkotuki ja 30 prosentin avustus. Kahdensadan nautan navetassa kannattavuuskynnys näyttäisi täyttyneen etenkin, jos investointiin myönnettiin korkotuen lisäksi myös avustus.

¹⁾ Julkaisuun on liitetty helppokäyttöinen Excel-taulukkolaskentaohjelmisto –sovellus. Sovelluksella voidaan laskea esimerkiksi kuinka paljon eläinpaikasta kannattaa enimmillään maksaa. Julkaisu on tilattavissa MTTL:stä (Tutkimuksia 229).

Lypsykarjataloudessa investointien kannattavuus vaihteli ratkaisevasti navetan koon ja siinä käytetyn (työtä korvaavan) teknologian mukaan. Alle 64 lehmän navetoissa kannattavuus jäi suuren työkustannuksen vuoksi tuettunakin erittäin heikoksi. Esimerkiksi 32 lehmän navetassa kannattavuuslaskelman mukainen lehmäpaikan enimmäishinta jäi 3 000 markkaan, kun 40 prosentilla avustettu lehmäpaikan ohjeellinen rakennuskustannus oli 13 900 mk. Suuremmissa 64 lehmän pihatossa työkustannus oli jo edellistä selvästi alhaisempi ja kannattavuuskynnys ylittyi investointituet mukaan luettuna

muutoin, mutta investoinnista ei jäänyt lainkaan katetta maitokiintiöstä aiheutuille kustannuksille. Kaikkein suurimmassa vertailussa mukana olleessa 128 lehmän navetassa mittakaavaedut ja investointituet paransivat kannattavuutta edelleen niin, että maitokiintiölle jäi pääoma-arvoltaan 46 pennin litrakorvaus.

Investointiavustukset paransivat viljelijöiden pääsyä mittavien kotieläinrakennusinvestointien vaatiman rahoitukseen, koska avustus pienensi investointien lainoitustarvetta alentamatta kuitenkaan itse rakennettavan rakennuksen vakuusarvoa. Kotieläinrakennukseen vaadittava lisävakuuksien tarve olikin vuonna 1998 kohtuullinen etenkin niissä investoinneissa, joihin myönnettiin korotettujen investointitukien mukainen avustus. Esimerkiksi A- ja B-alueen sikalainvestoinneissa lisävakuuksiin tarvittiin vähemmän (kiinnityksistä vapaata) peltoa kuin ympäristöystävälliseen lannan käsittelyyn.

Pääoman tuottovaatimus investoinnissa, jossa pääomakustannus on 15 % (poisto ja korko) ja pääomalle jäävä katetuotto on epävarma.

Maatalouden ja maaseutuelinkeinojen avustukset ja lainat vuosina 1996-1998.

		1996	1997	1998
A-alue	Avustukset			
	Kpl	268	1 640	2 381
	Milj. mk	11,1	89,3	121,4
	Lainat			
	Kpl	412	1 228	1 372
B-alue	Milj. mk	86,9	221,5	233
	Avustukset			
	Kpl	646	3 471	4 114
	Milj. mk	24,3	168,5	197,5
	Lainat			
C-alue	Kpl	985	2 188	2 085
	Milj. mk	171,2	387,1	323
	Avustukset			
	Kpl	4 088	5 750	7 759
	Milj. mk	100,5	239,2	350,6
Koko maa	Lainat			
	Kpl	3 082	4 309	2 409
	Milj. mk	493,4	650,6	303,5
	Avustukset			
	Kpl	5 002	10 897	14 254
Koko maa	Milj. mk	135,9	497,1	669,5
	Lainat			
	Kpl	4 479	7 725	7 624
	Milj. mk	751,4	1 259,2	1 223,7

Lähde: MMM, Rakenne- ja luonnonvarayksikön tilastot.

Etelä-Suomen A- ja B-tukialueilla investointituen merkittävin kohde oli tuotanto-rakennusinvestoinnit. C-tukialueen investoinnit painoutuivat ympäristönsuojeluun.

4.3. Maaseudun kehittäminen

EU:n alue- ja rakennepolitiikalla pyritään pienentämään eri alueiden välisiä kehityseroja. Tuki suunnataan siten lähinnä heikoimmin kehittyneille ja taantuville alueille. Suuri osa toimenpiteistä kohdistetaan maaseutualueille. Tavoitteena on uusien tulo- ja työllisyysmahdollisuuksien luominen maaseudulle maatalouden tarjoamien mahdollisuuksien vähentyessä.

Rakenerahastoista myönnettävät rakennetuet jakautuvat koko yhteisön alueella toteutettaviin niin sanottuihin horison-

taalsiin rakennetukiin ja alueellisesti rajattuihin toimenpiteisiin sekä yhteisöaloitteisiin perustuviin ohjelmiin. Horisontaalisten toimenpiteiden tavoitteena on nopeuttaa maatalouden rakenteiden sopeuttamista yhteiseen maatalouspolitiikkaan. Alueellisilla toimenpiteillä helpotetaan maaseutualueiden kehitystä ja rakenteen sopeutumista. Tavoiteohjelmia täydennetään yhteisöaloiteohjelmilla, joiden painopistealueita ovat raja-alueyhteistyö, maaseudun kehittäminen, EU:n uloimmat alueet, työttömyyden hoito ja henkiset voimavarat sekä teollisen muutoksen vaikutusten vähentäminen.

Suomessa maaseutu- ja aluepolitiikkaa toteutetaan EU:n tavoite 2-, 5b- ja 6-ohjelmien sekä LEADER II ja INTERREG II yhteisöaloitteiden kautta. Yhteisöaloiteohjelmista edellinen kohdentuu maaseu-

dun kehittämiseen ja jälkimmäinen raja-alueyhteistyöhön. Lisäksi maaseutu- ja aluepolitiikkaa toteutetaan kansallisen maaseutuohjelman (POMO) avulla.

Suomessa toteutettavien EU:n maaseutu-alueita koskevien tavoiteohjelmien 5b ja 6 tavoitteena on maaseudun elinkeinotoiminnan voimistaminen ja maatalouden kilpailukyvyyn parantaminen. Ohjelmien toimintakokonaisuuksia ovat muun muassa monimuotoisen maatalouden kehittäminen, metsien käytön ja hoidon sekä puun energiakäytön edistäminen, maatilojen pienimuotoinen mekaaninen puunjalostus, kyllien maaseutumatkailun edistäminen sekä maatilojen toimintaa parantavat teknologiahankkeet. Ohjelmien mukaisissa alueellisissa kehittämishankkeissa mukana olevat pienet maaseutuyritykset (enintään viisi vuosityöpaikkaa) voivat saada investointi- ja kehittämisavustusta. Vuonna 1998 tavoite 5b- ja 6-ohjelmien toteuttamiseen oli käytössä noin 150 milj. mk EU:n rahoitusta. Kansallista rahoitusta hankkeisiin oli jaettavana noin 195 milj. mk.

Tavoite 5b-ohjelmaa toteutetaan Etelä- ja Keski-Suomen maaseutuvaltaisimmilla alueilla, jotka ovat suhteellisen harvaan asut-

tuja ja merkittävässä määrin maataloudesta riippuvaisia. Alueella asuu maan väestöstä noin viidennes eli 1,1 milj. asukasta. Ohjelman avulla pyritään luomaan tai turvaamaan 22 000 työpaikkaa. Tavoitteena on perustaa 6 000 uutta yritystä, joista 3 000 toimisi maatilojen yhteydessä. Tavoitteen 5b ohjelmien kokonaiskustannukset ajanjaksona 1995-1999 ovat 624 milj. euroa, josta EU:n osuus on 194 milj. euroa.

Syrjäisen ja harvaan asutun Pohjois- ja Itä-Suomen maaseudun kehitystä tukee tavoite 6-ohjelma. Ohjelman tavoitteeksi on asetettu mm. alueen työttömyyden vähentäminen 2,1 prosentilla ja 17 500 uuden palvelu- ja teollisuustyöpaikan luominen. Tavoite 6-alueen harvaa asutusta kuvaa hyvin se, että Suomen pinta-alasta peräti 60 % kuuluu tavoite 6-alueeseen, mutta väestöstä vain 16,6 %. EU:n osuus ohjelman kokonaisrahoituksesta on puolet.

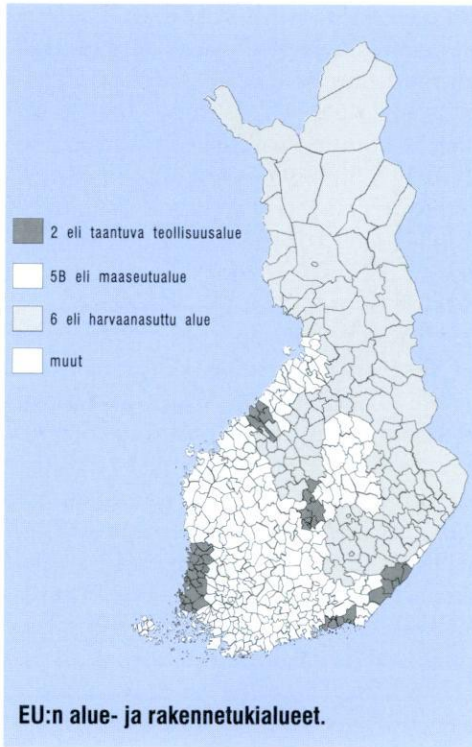
LEADER II on EU:n aloiteohjelma maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseksi, talouden toimintaedellytysten parantamiseksi ja työpaikkojen luomiseksi. Vuosina 1996-1999 ohjelmaa toteutetaan tavoite 5b- ja 6-alueilla. LEADER täydentää tavoiteohjelmien kautta tapahtuvaa maa-

Tavoitteet 1994-1999

- Tavoite 1: Heikoimmin kehittyneiden alueiden kehityksen ja rakennesopeutuksen edistäminen
- Tavoite 2: Taantuneiden teollisuusalueiden rakenteellisen kehityksen uudistaminen
- Tavoite 3: Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen ja nuorison ja työmarkkinoilta syrjäytyneiden henkilöiden työelämään siirtymisen helpottaminen
- Tavoite 4: Työntekijöiden sopeuttaminen teollisuuden rakennemuutokseen
- Tavoite 5a: Maa-, metsä- ja kalatalouden rakennongelmien lieventäminen
- Tavoite 5b: Maaseutumaisten alueiden kehittäminen ja rakenteellinen sopeuttaminen
- Tavoite 6: Pohjoisten, erittäin harvaan asuttujen alueiden kehittäminen ja rakenteellinen sopeuttaminen

Tavoitteet 2000-2006

- Tavoite 1: Kehityksessä jälkeen jääneiden alueiden kehittäminen
- Tavoite 2: Taloudellisia ja sosiaalisia uudistuksia tarvitsevien ja rakenteellisissa vaikeuksissa olevien maaseutu- ja kaupunkialueiden kehittäminen
- Tavoite 3: Inhimillisten voimavarojen kehittäminen sisältäen mm. työmahdollisuuksien edistämisen, jatkuvan koulutuksen ja sosiaalisen syrjäytymisen torjumisen

seudun kehittämistä. Se eroaa tavoite-ohjelmista siten, että se korostaa erityisesti paikallista, asukkaiden omaa aktiivisuutta. Ohjelman avulla kannustetaan maaseudun asukkaita yhteistyöhön. Samat hankkeet eivät voi saada rahoitusta sekä LEADER:sta että tavoiteohjelmista.

POMO on maaseudun ja saariston kehittämisväline, joka täydentää muuta alueellista kehittämistyötä, ja jota tehdään kokonaan kotimaisin varoin. Ohjelma on mahdollistanut LEADER-toimintatavan laajentamisen uusille alueille. Yhdessä LEADER ja POMO kattavat noin kolmanneksen Suomen maaseudusta. POMO-ohjelman tavoitteena on vuosina 1997-1999 luoda tai säilyttää 800-850 työpaikkaa, vaikuttaa 200-225 uuden yrityksen syntyymiseen sekä saada aikaan välillisiä työllisyys-

vaikutuksia 3 000 henkilötyövuotta. Ohjelman kokonaisrahoitukseksi on suunniteltu 168 milj. mk.

Valtioiden rajat ylittävistä INTERREG II-ohjelmista kaksi pyrkii maatalouden ja maaseudun kehittämiseen Itä-Suomessa ja Venäjän Karjalassa. Suomen, Ruotsin ja Norjan välinen Pohjoiskalotin ohjelma sisältää toimenpiteitä mm. maaseudun pienyritysten yhteistyön tukemiseksi.

Maatalous ja rakennepoliittiset toimet vievät EU:n budjetista noin 80 %. Kehittämistyössä EU on vain osarahoittaja täydentäen jäsenvaltioiden budjeteista tulevaa kansallista rahoitusta sekä alueellista omaa rahoitusta. Suomi saa vuosina 1995-1999 rakennerahastoista tukea yhteensä noin 10 mrd. mk. Kaikkiaan EU:n rakennerahastoilla on käytössä noin 872 mrd. mk nykyisellä ohjelmakaudella.

Agenda 2000:n maaseutupolitiikan uudistamisen lähtökohtana on maaseudun kokonaisvaltainen kehittäminen. Keskeisenä tavoitteena on maatalouden yhteiskunnallisten tehtävien laajentaminen ympäristönhoitoon ja maaseudun rakenteiden turvaamiseen. Maaseutupolitiikka täydentää näin ollen maatalouden markkinapolitiikkaa. Tavoitteena on maaseutualueiden kilpailukyvyyn edistäminen ja samalla maaseudun työpaikkojen säilyttäminen ja luominen.

Esityksen mukaan rakennerahasto-ohjelmien tavoitteet vähennetään kolmeen. Niiden maaseutualueiden, joita tavoitteet 1 ja 2 eivät koske, kehittämistoimenpiteet rahoitetaan EMOTR:n tukiosastosta. Ympäristönäkökohtia vahvistetaan maaseudun kehittämisspolitiikassa. Komissio esittää Euroopan parlamentin pyynnöstä, että myös metsänhoitotoimenpiteet sisällytetään entistä laajemmin maaseudun kehittämistyöhön.

5. MAATALOUS JA YMPÄRISTÖ

Vuonna 1998 ympäristöasiat pysyivät tärkeänä puheenaiheena maatalous- ja elintarvikesektorilla. Valtioneuvosto päätti maaliskuussa maatalouden vesiensuojelun uusista tavoitteista. Pyrkimyksenä on vuoteen 2005 mennessä puolittaa maatalouden fosfori- ja typpihuuhtoumat vuosien 1991-1993 keskiarvoon verrattuna. Suurimmaksi ongelmaksi nähdään vesistöjen rehevöityminen etenkin meri- ja jokialueilla. Vesiensuojelun tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeässä asemassa on nitraattidirektiivi, johon perustuva valtioneuvoston päätös astui voimaan huhtikuun alussa. Nitraattidirektiivi asettaa typen käytölle enimmäisrajat ja ohjaa karjanlannan levitystä. Nitraattidirektiivin merkitys on käytännössä melko vähäinen, sillä maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999:n säädökset rajoittavat lannoitteiden käyttöä nitraattidirektiiviä tiukemmin.

Myös kotieläinten terveystarkastukset ja tuotanto-olot olivat paljon esillä mm. eläinoikeusaktivistien toimien vuoksi. Samoin lisääntyi keskustelu elintarvike- ja tuotantoturvallisuudesta. Puheenaiheena oli mm. eläinten taudinaiheuttajien antibiootiresistenssi. Vaikka ongelma ei ole suinkaan uusi, tanskalaisen naisen menehtyminen eläimistä tarttuneeseen resistenttiin salmonellakantaan sai paljon palstatilaa lehdistössä. Suomessa antibiootiresistenttiä ei näyttäisi olevan samassa määrin ongelma kuin muualla Euroopassa tai USA:ssa, joskin utaretulehdusbakteerin antibiootiresistenssi on meilläkin lisääntynyt. Keskustelu on jo johtanut antibioottien käyttöä säätelevien määräysten kiristämiseen EU:ssa.

BSE eli hullun lehmän tauti sai viime vuonna edellisvuosia vähemmän huomiota, vaikka tautiin sairastuneita nautoja löytyi yhä lisää Keski- ja Etelä-Euroopasta. Myös uusia terveysuhkia tuli esille. Veristä ripulia aiheuttava E. coli O157 eli EHEC-

bakteeri aiheutti Suomessa hetkellisen epidemian. Salmonellan osalta Suomen tilanne on edelleen hyvin hallinnassa. Kotimaisista elintarvikkeista salmonellaa ei ole juuri löydetty. Salmonellaposiitivisten nautakarjien määrä väheni selvästi, ja sikaloilla salmonellaa havaittiin vain yksittäistapauksissa. Eläinlääkintä- ja elintarvikelaitoksen EELA:n mukaan kolme vuotta sitten aloitettu peruselintarvikkeiden salmonellavalvontaohjelma on pysynyt hyvin tavoitteissaan.

Geenitekniikan kehittyminen on nostanut esiin huolen geenimanipulaation hallitsemattomista sivuvaikutuksista. Eräissä EU-maissa onkin tietyt geenimuokatut viljelykasvit kielletty vastoin EU:n virallista kantaa. Suomikin on mukana geenitekniikan soveltamisen eturintamassa täällä kehitellään mm. sellaista geenimanipuloitua sokerijuurikasta, joka sietäisi entistä paremmin rikkakasvien torjunta-aineita. Geenimuunneltujen elintarvikkeiden kohtalon ratkaisevat viime kädessä kuluttajat, joiden ostokäyttäytymisestä tuotteiden menekki riippuu.

5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset

Maatalouden keskeisimpiä myönteisiä ympäristövaikutuksia on peltojen luoma maiseman avoimuus, mikä suomalaisessa metsävaltaisessa luonnossa on arvo sinänsä. Maatalous on vuosisatojen kuluessa synnyttänyt myös perinnebiotooppien kaltaisia viljelyekosysteemejä, jotka eliöstöltään poikkeavat suurestikin luonnonekosysteemeistä. Tällä on ollut biodiversiteettiä eli luonnon biologista monimuotoisuutta edistävä vaikutus. Viljelyekosysteemien tuottamalla biodiversiteetillä on siten merkityksellinen rooli maaseutuympäristön monipuolistajana.

Maataloudella on myös kielteisiä ympäristövaikutuksia, sillä eräät maataloudessa käytetyt tuotantopanokset muuttuvat viljelysystemin ulkopuolelle jouduttuaan ympäristölle haitallisiksi. Pelloilta huuhtoutuneet ravinteet kuten typpi ja fosfori aiheuttavat vesistöjen rehevöitymistä. Torjunta-aineet hävittävät puolestaan muitakin kuin maataloustuotannon kannalta vahingollisia eliölajeja. Tuotantomenetelmien muutoksella voidaan vähentää kielteisiä ympäristövaikutuksia, mutta kokonaan niistä ei päästä eroon.

Viime vuosina ovat erityisesti laajat sini-leväesiintymät Suomenlahdella ja eräissä järvissä saaneet huomattavaa julkisuutta. Sinileväongelman ratkaisemiseksi tulisi vähentää eritoten fosforin pääsyä vesistöihin, sillä sinilevät ovat typpiomavaraisia eli ne pystyvät sitomaan typpeä ilmakehästä. Maatalouden tuottaman fosforikuormituksen vähentäminen ei ole helppo tehtävä. Ongelmana on 1960-luvulta aina 1980-luvulle jatkunut runsas fosforilannoitus, jonka seurauksena fosforia on varastoitunut maaperään. Tämän varannon köyhtyminen kestää aikansa, vaikka fosforilannoitus onkin viime vuosina selvästi vähentynyt. Kuormitusta kannattaa kuitenkin pienentää estämällä fosforipitoisen maa-aineksen pääsy vesistöihin. Esimerkiksi peltojen kasvipeitteisyys ja suojakaistat estävät maa-aineksen erodoitumista. Typpi ei samalla tavalla varastoidu maahan, joten typpilannoituksessa tapahtuvat muutokset näkyvät melko nopeasti myös huuhtoumissa.

Maatalouden ympäristökysymyksiä sivuaa myös kotieläinten hyvinvointi. Kuluttajille on tärkeää, miten kotieläimiä kohdellaan tiloilla. Eläinaktivistien toiminta, joka on toistaiseksi suuntautunut lähinnä turkistarhoja vastaan, voi tulevaisuudessa kohdistua myös tavalliselle kotieläintiloille, mikäli maatalous ei onnistu vakuuttamaan kuluttajia suomalaisten tuotantoeläinten eettisesti hyväksyttävästä kohtelusta.

5.2. Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999

Ympäristöasioiden huomioon ottamisella on suomalaisessa maatalouspolitiikassa suhteellisen lyhyt perinne. Jossain määrin tavoitteellista maatalouden ympäristöpolitiikkaa on harjoitettu 1970-luvun alkupuolelta lähtien, jolloin julkaistiin ensimmäinen vesiensuojelun periaateohjelma. Vaikutuskeinot olivat alkuvaiheessa lähinnä tiedollista ohjausta ja maatalouden itse-säätelyn merkityksen korostamista. Tarkoituksena oli ennen kaikkea osoittaa, että maatalouselinkeinon sisälläkin reagoidaan maatalouden vesistökuormituksesta käynnistyneeseen keskusteluun.

Ensimmäinen varsinainen viranomaisia velvoittava maatalouden ympäristötoimintapoliittinen ohjelma laadittiin vuonna 1988, jolloin ympäristöministeriö julkaisi vesiensuojelun tavoiteohjelman vuoteen 1995. Siinä edellytettiin maataloudelta suhteellisesti samaa vesistökuormituksen vähennystä kuin muiltakin vesistöjä kuormittavilta toimintoilta. Hallitsevimpana piirteenä 1980-luvun jälkipuoliskon ja 1990-luvun alun maatalouden ympäristöpolitiikassa oli pyrkimys maataloustuotannon prosessien ja rakenteiden vapaaehtoiseen muuttamiseen (esimerkkeinä hyvät viljelymenetelmät ja ympäristöinvestointien tukeminen). 1990-luvun alussa maatalouden ympäristökeskustelussa korostui myös maatalouden rooli ympäristöpalveluiden tuottajana. Kaiken kaikkiaan maatalouden ympäristöpolitiikka haluttiin entistä selkeämmin kytkeä yleisen maatalouspolitiikan tavoitteisiin.

Maatalouden ympäristöpolitiikka on toistaiseksi huipentunut Suomen EU-jäsenyyden myötä voimaan tulleeseen maatalouden ympäristöohjelmaan 1995-1999, joka perustuu EU-asetukseen 2078/92. Ympäristöohjelman sisältämä kokonaisuus ympäristötuen perus- ja erityistukineen sekä kou-

lutus- ja kokeiluhanketukineen edustaa tähän mennessä kaikkein kattavinta maatalouden ympäristöpoliittista toimenpidettä.

Maatalouden ympäristöohjelman rahoittavat EU ja Suomen valtio puoliksi. Ohjelman toteuttamiseen budjetoitiin alun perin vajaa 1,6 mrd. mk vuodessa. Luomutuotannon suuresta suosiosta johtuen EU hyväksyi tukeen vuonna 1997 noin 120 miljoonan markan lisäyksen, joten vuosiksi 1998-99 tukea on käytettävissä noin 1,7 mrd. markkaa.

Ohjelmaan osallistuminen on viljelijöille vapaaehtoista. Tukea maksetaan hehtaari-korvauksena kaikille niille tiloille, jotka tekevät ehtojen mukaisesti maatalon ympäristönhoito-ohjelman ja sitoutuvat tiettyihin ympäristönsuojelutoimiin. Tuki jakautuu kaikille viljelijöille tarkoitettuun perustukeen ja tehokkaampia ympäristönsuojelutoimia edellyttäviin erityistukimuotoihin. Erityistukea hakevan tilan on oltava mukana myös perustukijärjestelmässä.

Ympäristöohjelman tarkoituksena on estää ravinteiden huuhtoutumista vesistöihin ja pohjavesiin, vähentää karjanlannasta peräisin olevia ammoniakkipäästöjä sekä pitää maataloustuotteet mahdollisimman puhtaina. Myös maaseutumaiseman hoitoon kiinnitetään huomiota.

Ympäristöohjelmaan osallistuminen on ollut viljelijäin keskuudessa suosittua. Lähes 90 % aktiivituloista ja yli 90 % viljellystä peltoalasta on perustuen piirissä. Ympäristötuen alkuperäinen laajuustavoite on seurantatyöryhmän raportin mukaan ylitetty.

Ympäristötukiehdot

Ympäristötukiohjelmaan sitoutuva viljelijä joutuu toteuttamaan tilallaan useita ympäristönhoitotoimia. Tuella korvataan ympäristönsuojelusta aiheutuvat kustannukset ja tulonmenetykset sekä turvataan viljelijöiden toimeentuloa. Ympäristöohjelman mukaista tukea hakevan on oltava alle 65-vuotias. Tilalla on oltava vähintään 3 ha viljeltyä peltoa (puutarhatilalla 0,5 ha). Tukea maksetaan säännöllisessä viljelyssä olevalle pelloille.

Ympäristötukiehdot ovat perustuen osalta seuraavat:

1. Maatilalle laaditaan ympäristönhoito-ohjelma yhdessä koulutuksen saaneen neuvon kanssa.

2. Maatilalla käytettävät lannoitusmäärät eivät saa pääsääntöisesti ylittää tiettyjä perustasoja. A- ja B-alueilla on lannanlevitykseen oltava peltoa vähintään yksi hehtaari 1,5 kotieläinyksikköä kohti. Lanta ja virtsa on pääsääntöisesti varastoitava 12 kuukauden varastossa, eikä lantaa saa levittää lumiseen tai routaantuneeseen maahan. Lantavarastojen rakentamiselle sallitaan neljän vuoden siirtymäaika.

3. Valtaojien ja vesistöjen varsille on jätettävä tai perustettava monivuotisen kasvillisuuden peittämät pientareet tai suojakaistat leveydeltään 1-3 metriä.

4. A- ja B-alueilla on maatalon pelloista vähintään 30 % pidettävä kasvipeitteisinä tai kevennetyksi muokattuina kasvukauden ulkopuolella.

Ympäristötukimenot vuosina 1995-1998, milj. mk.

	1995	1996	1997	1998
Yhteensä	1 411	1 578	1 635	1 756
Perustuki	1 330	1 366	1 372	1 410
Erityistuet	76	150	195	223
Koulutus, neuvonta ja kokeiluhankkeet	5	62	68	14

5. Torjunta-aineita saa levittää vain käyttökoulutuksen saanut henkilö testatulla levityskalustolla.

6. Maatilalla on ylläpidettävä viljelymaaisemaa ja luonnon monimuotoisuutta.

Ympäristötuen erityistukimuodot

Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999:aan kuuluu varsinaisen ympäristötuen perustuen lisäksi useita erityistukimuotoja. Ne on tarkoitettu vesien, luonnon ja maiseman monimuotoisuuden säilyttämiseen ja hoitoon. Erityistukea hakevan tilan on kuuluttava myös perustukijärjestelmään, joten nämä ovat toisiaan täydentäviä tukimuotoja. Merkittävä osa erityistuesta on kulunut luomutuotannon tukemiseen, sillä EU-jäsenyys lisäsi voimakkaasti tilojen halukkuutta siirtyä luomuviljelyyn, huolimatta siitä, että siirtymävaiheen luomutuki on pienempi kuin ennen jäsenyyttä.

Luomutuotanto: Sopimus luomutuotannosta on viisivuotinen ja siihen liittyy kolmen vuoden siirtymäkausi, jonka aikana kaikki pellot on siirrettävä luomutuotantoon. Sen jälkeen niitä on viljeltävä luonnonmukaisen maataloustuotannon ehtojen mukaisesti koko sopimuskauden

Siirtymävaiheen tuki on vuodesta 1997 lähtien ollut koko maassa 1 000 mk/ha. Siirtymäkauden jälkeen luomutuotannossa olevalle pellolle maksetaan tukea noin 700 mk/ha/vuosi. Määrärahojen loppumisen vuoksi vuonna 1997 ei tehty lainkaan uusia luomusopimuksia. Vuosiksi 1998 ja 1999 erityistukeen on saatu lisämäärärahoja, joten vuonna 1998 tehtiin jälleen uusia luomusopimuksia.

Suojavyöhykkeet: Suojavyöhykkeellä tarkoitetaan pellon ja vesistön välissä tai pohjavesialueella olevaa monivuotisen kasvillisuuden peittämää hoidettua aluetta, jota ei viljellä. Tällainen suojavyöhyke on hyödyllinen ja jopa välttämätön jyrkillä pelloilla, sortuvilla rantapelloilla tai tulvien alle jäävillä pelloilla.

Erityistuen saamiseksi suojavyöhykkeen tulee olla vähintään 15 metriä leveä. Sillä ei saa käyttää lannoitteita eikä torjunta-aineita. Suojavyöhykkeellä ei saa laiduntaa eikä siltä saa korjata rehua tai non food -tuotteita. Sopimuskausi on 20 vuotta ja sopimusalan on oltava vähintään 0,5 ha. Korvaus on enintään 3 600 mk/ha. Suojavyöhykkeitä on perustettu tähän mennessä noin 1 750 hehtaarin alalle.

Kosteikot, laskeutusaltaat, kalkkisuodinjat ja säätösalaajitus: Sopimusten tavoitteena on ollut pelloilta vesistöihin kulkeutuvan maa-aineksen, ravinteiden ja torjunta-aineiden määrän vähentäminen valumavesiä käsittelemällä. Sopimuskausi on ollut joko 5 tai 20 vuotta ja korvaus enintään 1 750-3 600 mk/ha. Valumavesien käsittelysopimuksia on tehty yhteensä vajaa 3 000 kpl.

Maisemanhoito, perinnebiotoopit ja luonnon monimuotoisuuden edistäminen: Maatalousmaiseman hoidon ja suojelun tarkoituksena on mm. avoimien pelto- maisemien ylläpitäminen sekä maisemallisesti tärkeiden alueiden pensastumisen ja metsittymisen estäminen. Luonnon monimuotoisuuden hoitamisen tarkoituksena on säilyttää kunkin alueen maatalousympäristölle ominaiset luontotyypit ja niiden eliöstö, erityisesti uhanalaiset lajistot ja elinympäristöt.

Maisemanhoitosopimus on ollut mahdollista tehdä joko 5 tai 20 vuodeksi ja vähintään 0,5 hehtaarin alalle. 20-vuotiset sopimukset on tarkoitettu alueille, jotka poistetaan pysyvästi viljelystä. Enimmäistuki on 3 600 mk/ha 20-vuotisissa ja 1 750 mk/ha 5-vuotisissa sopimuksissa. Tähän mennessä 20-vuotisia sopimuksia on tehty noin 70 ja 5-vuotisia noin 900. Perinnebiotooppien hoitosopimuksia on tehty noin 1 500.

Alkuperäisrotujen kasvattaminen: Sopimuksen tavoitteena on ollut alkuperäisten kotieläinrotujen vähenevien kantojen ylläpitäminen. Tuki on ollut noin 500 mk/eläinyksikkö. Viisivuotisia sopimuksia vaih-

toehtoisesti länsi-, itä- tai pohjoissuomenkarjan, suomenhevosten tai suomenlampaiden kasvattamisesta on tehty noin 2 000 kappaletta.

Lannan käytön tehostaminen: Sopimuksen tavoitteena on ollut lannan käytön ja hyödyntämisen tehostaminen maataloilla. Viisivuotisen sopimuksen tehnyt viljelijä on sitoutunut ottamaan vastaan ja hyödyntämään toiselta tilalta peräisin olevaa lantaa ympäristön kannalta hyväksyttävällä tavalla noin 200 markan hehtaarikorvausta vastaan. Sopimuksia on tehty noin 700.

Maataloustuotannon laajaperäistäminen: Sopimuksen tavoitteena on ollut vähentää lannoitteiden ja torjunta-aineiden käyttöä pohjavesialueilla. Viisivuotisen sopimuksen tehnyt viljelijä on sitoutunut käyttämään lannoitteita enintään 50 % perustuen ehtona olevista lannoitustasoista. Kemiallisia torjunta-aineita ei ole saanut käyttää lainkaan. Tukimuoto ei ole saavuttanut kovin suurta suosiota: koko maassa on tehty vain noin 50 sopimusta.

Ympäristöohjelman ympäristö- ja talousvaikutukset

Seuranta-aineiston perusteella maatalouden ympäristöohjelma on selvästi muuttanut viljelykäytäntöjä: lannoitus on vähentynyt ja muutkin tukiehdot ovat pääsääntöisesti täyttyneet. Näiden perustietojen ja vuosien 1981-90 säätietojen pohjalta on tehty mallilaskelma, joka antaa osviittaa kuormitusmuutoksista siinä tapauksessa, että viljelyä jatketaan nyt omaksuttujen käytäntöjen mukaisesti.

Etelä-Suomen kohdealueilla (Lepsämän ja Yläneenjoet) mallilaskelmat antavat tuloksen, jonka mukaan liukaisen fosforin huuhtoutuminen jopa lisääntyisi ympäristötuen ehtojen noudattamisesta huolimatta. Tulos johtuu ennen kaikkea siitä, että A- ja B-tukialueiden 30 % kasvipeitteisyysvaatimuksen täyttävä, kultivaattorilla toteutettu kevennetty muokkaus saattaa edistää liukaisen fosforin huuhtoutumista.

Typpikuormitus vähentyisi arvioiden mukaan 3-14 %, mikä perustuu lähes suoraan lannoitusmuutoksille eli typen käytön vastaavalle vähenemiselle. Etukäteisarvioiden mukaan perustukiehtojen olisi pitänyt vähentää maatalouden typpikuormitusta 20 %, joten tässä suhteessa tavoitteesta ollaan jäljessä.

Suojakaistoilla ja erityistukien avulla perustettavilla leveillä suojavyöhykkeillä on myös luonnon monimuotoisuutta eli biodiversiteettiä lisäävä vaikutus. Suojakaistoja on perustettu noin 30 000 kilometriä, joka muodostaa jo merkittävän puoliluonnontilaisen biotooppityypin. Luonnonmukaisen maataloustuotannon tukeminen edistää niinikään monimuotoisuutta. Torjunta-aineruiskujen pakollinen testaus ja käyttökoulutus vähentäneet torjunta-aineiden hävikkiä ja tästä luonnolle aiheutuvia haittoja.

Maatalouden ympäristöohjelman vaikutus maatalojen talouteen on pitkälti tilakohtainen asia, joka on suuresti riippuvainen siitä, kuinka suuria muutoksia ympäristötuen ehtojen noudattaminen on kunkin tilan tuotantokäytäntöihin aiheuttanut.

Maatalouden ympäristöohjelma 1995-1999:n seurantatyöryhmän vuonna 1998 ilmestyneessä raportissa tukiehdosta tiloille aiheutuvat kustannukset ja tulonmenetykset arvioitiin vuositasolla suuntaa-antavasti 770 miljoonaksi markaksi, mikä on hieman yli

Mallilaskelmien perusteella arvioidut kuormitusmuutokset neljällä valuma-alueella vuoteen 1995 verrattuna.

Valuma-alue	Liukaisen fosforin muutos, %	Typen muutos, %
Lepsämänjoki	+6	-14
Lestijoki	-21	-3
Taipaleenjoki	-41	-6
Yläneenjoki	+13	-7

Lähde: Grönroos ym. 1998.

puolet perustukeen käytetystä rahamäärästä. MTTL:ssa tehdyn päivitetyn arvion mukaan ympäristötuen perustuen ehtojen noudattamisesta vuositasona aiheutuva kokonaiskustannus olisi noin 850 miljoonaa markkaa. On kuitenkin otettava huomioon, että monet kustannuserät ovat vaikeasti arvioitavissa, kuten esimerkiksi maisemanhoitoon liittyvät kustannukset.

5.3. Maatalouden ympäristöpolitiikan kehitysnäkymät

Euroopan unionin komission Agenda 2000 –esitys pitää sisällään myös monia ympäristön merkitystä korostavia kannanottoja. Tarkoituksena on kehittää nk. maatalouden eurooppalainen malli, jonka keskeisiä tavoitteita on luoda ”sellaisiin terveisiin ja ympäristöystävällisiin tuotantomenetelmiin perustuva maatalous, joka pystyy tuottamaan yhteiskunnan vaatimukset täyttäviä laatuotteita”. Maataloutta harjoitettaessa on toisin sanoen otettava huomioon maisemanhoito ja luonnonympäristön säilyttäminen, eli maatalouden on oltava ympäristöystävällistä ja ympäristönsuojelunäkökohtia kunnioittavaa.

Yksi keskeisistä maatalouden ympäristöpolitiikan välineistä tulee ohjelmakaudella 2000-2006 olemaan maaseudun kehittämisasetus, jonka tukipiiriin kuuluu mm. kestävä metsänhoito, vähäisin tuotantopanoksien toimivien viljelyjärjestelmien ylläpito ja kehittäminen, merkittävien luonnonarvojen lisääminen sekä ympäristövaatimusten mukaisen kestävä maatalouden säilyttäminen.

Maaseudun kehittämisasetus kokoaa yhden nimikkeen alle suuren joukon asetuksia, joiden sisältö ei välttämättä muutu ratkaisevasti nykyisestä. Ympäristötuen saaminen tullee jatkossakin edellyttämään sitä, että maataloutta harjoitettaessa otetaan huomioon ympäristön, maiseman eri piir-

teiden, luonnonvarojen, maaperän ja geneettisen monipuolisuuden suojeleminen ja parantaminen. Lisäksi tuettaneen viljelyn laajaperäistämistä, luonnonarvoltaan merkittävien uhattujen viljely-ympäristöjen säilyttämistä ja viljelymaan maisemallisten ja historiallisten ominaispiirteiden hoitoa.

Suomen nykyinen maatalouden ympäristöohjelma päättyy vuoden 1999 lopussa, mutta se saanee tavoitteiltaan ja kattavuudeltaan samansisältöisen ohjelman jatkokseen ohjelmakaudelle 2000-2006. Uudellakin ohjelmalla pyritään vesistöjen ravinnekuormituksen vähentämiseen, mutta aiempaan verrattuna enemmän painoa saanee luonnon biologisesta monimuotoisuudesta huolehtiminen.

Kehityssuunta maatalouden ympäristöpolitiikassa on se, että tietyt ympäristövaatimukset liitetään myös muihin tukiin kuten luonnonhaittakorvaukseen (LFA-tuki) ja CAP-tukeen. Ehtojen tarkoituksena on lähinnä varmistaa, että kullakin alueella harjoitetaan sille sopivia, hyväksi havaittuja viljelykäytäntöjä, jotka eivät ole ympäristön kannalta haitallisia. Lisäksi yleisenä periaatteena säilyy edelleen se, että mikäli jossakin EU-säädöksessä (vrt. nitraattidirektiivi ja typen enimmäiskäyttömäärät) edellytetään maataloudelta tiettyjä ympäristön huomioon ottamiseen liittyviä toimenpiteitä, niiden toteuttamisesta ei voi saada korvausta ympäristö- tai muun tuen kautta.

Ympäristöasioiden painottaminen ei koske suinkaan pelkästään maataloutta, sillä kestävä kehitys periaatteita toteutetaan myös EU:ssa läpäisyperiaatteella. Kaikki elinkeinot ja yhteiskunnan osa-alueet joutuvat omalta osaltaan ottamaan huomioon ympäristönäkökohdat, mutta maatalouden ja ympäristön läheinen toiminnallinen yhteys korostaa maatalouden merkitystä ympäristön ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttäjänä, kehittäjänä ja säilyttäjänä.

Luonnonmukainen maataloustuotanto Suomessa

Kauko Koikkalainen

Luomutuotannon historia Suomessa on suhteellisen lyhyt. Ensimmäiset pioneirit aloittivat luomuviljelyn noin 25 vuotta sitten. Vasta standardoitujen viljelysäännösten ja lähinnä EU-jäsenyyteen liittyvien tukijärjestelmien myötä luomuviljely levisi laajemman viljelijäjoukon tuotantomuodoksi. Maatalouspoliittinen muutos EU-jäsenyyden yhteydessä loi edellytykset luomutuotannon kasvulle, koska uudessa tilanteessa luomutuotannon ja tavanomaisen maataloustuotannon välinen kannattavuusero alkoi pienentyä. Yhtä olennaisesti luomutuotannon kehitykseen on vaikuttanut 1990-luvulla käyty laaja keskustelu maatalouden kielteisistä ympäristövaikutuksista, joka on selvästi muuttanut viljelijöiden asenteita entistä ympäristötietoisemmiksi. Vuoden 1998 lopussa luomutuotannossa tai luomutuotantoon siirtymässä oleva peltoala oli noin 127 000 ha eli 6 % koko maan viljelyssä olevasta peltoalasta. Tämä on hieman suurempi kuin nykyisessä ympäristöohjelmassa asetettu luomualatavoite. Luonnonmukaisen tuotannon valvontajärjestelmään kuului samaan aikaan hieman yli 5 000 tilaa, joten luomutilojen keskipeltoala oli noin 25 ha, mikä on hieman enemmän kuin aktiivitilojen keskipeltoala.

Luonnonmukainen kasvituotanto perustuu Euroopan yhteisöjen neuvoston asetukseen maataloustuotteiden luonnonmukaisesta tuotantotavasta ja siihen viittaavista merkinnöistä maataloustuotteissa ja elintarvikkeissa (ETY no 2092/91). Luomukotieläintuotantoa koskevaa lainsäädäntöä valmistellaan parhaillaan EU:ssa. Tällä hetkellä Suomessa ovat käytössä Luomuliiton kotieläintuotantoehdot. Luomutuotteen tunnusena ja takuuna valvotusta luomutuotannosta on luomumerkki, joita Suomessa tuotetuissa luomutuotteissa voi olla kolme erilaista; maa- ja metsätalousministeriön virallinen valvontamerkki, Luomuliiton leppäkerttumerkki ja Biodynaamisen yhdistyksen Demetermerkki. Luomuasituksen mukaisesti tuotettujen ja valvottujen tuotteiden markkinoinnissa voidaan käyttää myös EU:n virallista tarkastusmerkintää: ”Luonnonmukainen maataloustuotanto – ETY:n valvontajärjestelmä/Ekologiskt jordbruk – EEG:s kontrollsystem”. Luomuasituksen mukaista, virallista kaikkien EU:n luomutuottajien käyttämää yhteistä luomumerkkiä ei ole, mutta sellainen on suunnitteilla.

Luonnonmukaisen tuotannon kehitys Suomessa 1989-1998.

	1989	1991	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ^e
Luomuala (ha)	1 500	3 500	13 332	19 351	23 139	27 218	42 748	84 300
Siirtymävaiheala (ha)	800	9 781	7 008	6 471	21 556	57 338	59 594	42 900
Kokonaisala (ha)	2 300	13 281	20 340	25 822	44 695	84 556	102 342	127 200
% viljelyalasta	0,1	0,6	0,9	1,1	2,1	4,0	4,9	5,9
Luomutilojen lukumäärä (kpl)	373	950	1 599	1 818	2 793	4 452	4 381	5 087
Luomutilojen keskipeltoala (ha)	6,2	14,0	12,7	14,2	16,0	19,0	23,4	25,0

Lähde: KTTK.

Luonnonmukaista tuotantoa on Suomessa ohjattu valtion toimesta vuodesta 1990 alkaen, jolloin otettiin käyttöön siirtymävaihetuki. Ohjaus perustui tällöin maataloustuotannon tasapainottamisesta annettuun lakiin. Vuodesta 1995 alkaen luonnonmukaista tuotantoa on tuettu EU:n asetuksen (2078/92) mukaisen maatalouden ympäristöohjelman perusteella. Tukijärjestelmä on ollut pääpiirteissään samansisältöinen käyttöönottovuodesta alkaen, joskin tukisummat ovat vaihdelleet vuosien kuluessa käytettävissä olleen rahamäärän, viljelijöiden luomuunsiirtymisinnokkuuden ja rahoitettavien ympäristötuen erityistukimuotojen priorisoinnin mukaisesti. Valtion tehtävänä on myös valvoa luonnonmukaisen tuotannon ehtojen noudattamista. Lakisääteinen valvontajärjestelmä koskee toistaiseksi vain kasvinviljelytuotteita, luonnonvaraisia kasveja sekä niistä tehtäviä jalosteita. Toistaiseksi luonnonmukaisen kotieläintuotannon tarkkailun järjestää Luomuliitto yhteistyössä Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen kanssa. Tiloja luomukotieläintarkkailun piirissä on hieman yli 300.

Luonnonmukaisessa tuotannossa tuotantopanosten käyttö on rajoitetumpaa kuin tavanomaisessa tuotannossa. Kokonaan kiellettyjä ovat kemialliset lannoitteet ja torjunta-aineet. Kasvinviljelyssä myös orgaanisen lannoitteen käytölle on säädetty yläraja, joka on 1,5 kotieläinyksikön tuottama lantamäärä hehtaaria kohti vuodessa. Muita tuotantopanosten käyttöä rajoittavia säädöksiä ovat esimerkiksi kotieläintuotannon karkearehuvaatimukset ja kasvinvuorotussäädökset. Tuotantopanosten käytön rajoituksilla pyritään takaamaan se, että ympäristö ei kuormitu liiaksi, tuotteiden laatu säilyy hyvänä ja kotieläimet saavat niille luontaisesti sopivaa rehua.

Luonnonmukaisessa tuotannossa sato- ja tuotostasot ovat yleensä pienempiä kuin tavanomaisessa tuotannossa. Karkeasti arvioiden viljantuotannossa hehtaarikohtaiset sadot alenevat noin 35 % ja nurmiviljelyssä noin 25 % tavanomaisiin keskisatoihin verrattuna. Yksittäisillä tiloilla tilan viljelyhistoriasta, satotasoista, viljelykierroista, karjanlannan käytöstä ym. mahdollisista seikoista johtuen satomuutokset saattavat olla hyvin erilaisia. Viljantuotantoon erikoistuneilla tiloilla tilalta myytävän sadon määrä pienenee yleensä enemmän kuin hehtaarisadon vähenemisen verran, koska osa pinta-alasta joudutaan pitämään viherlannoituskasvien viljelyssä. Luonnonmukaisessa viljelyssä tyyppi on yleensä satoja eniten rajoittava tekijä varsinkin kasvukauden alussa.

Luonnonmukainen tuotanto on Suomessa painottunut kasvituotteiden tuotantoon, vaikka luonnonmukaista tuotantoa harjoittavista tiloista lähes joka toisella on kotieläimiä. Varsinainen luomuhyväksytty ala oli noin 84 000 ha vuonna 1998. Tästä peltoalasta nurmien osuus oli 41 % ja viljojen osuus 40 %. Hernettä ja perunaa viljeltiin kumpaakin noin kahden prosentin alalla. Vihannesten, marjojen ja maustekasvien viljelyssä oli noin 5 % luomuviljelystä alasta. Kesantoalan osuus oli noin 10 %. Suosituimmat viljakasvit luomussa olivat kaura ja ruis. Kauran osuus oli 12 % ja rukiin 10 %. Luomukauran sato oli yli 18 milj. kiloa, rukiin noin 11 milj. kiloa, vehnän vajaat viisi milj. kiloa ja ohran noin 6,5 milj. kiloa. Luomuviljelijät kylvivät syksyllä ruista 4 000 ha ja syysvehnää 400 ha. Rukiin kokonaisylyväälästä luomun osuus oli 40 %.

Vaikka nurmien osuus koko luonnonmukaisesti viljellystä peltoalasta on yli puolet, markkinoilla on suhteellisen vähän luomukotieläintuotteita. Osaltaan tämä johtuu siitä, että luonnonmukaisen tuotannon tukeminen koskee vain kasvinviljelyä ja tukiehtojen mukaan kotieläintuotanto voi olla tavanomaista tuotantoa, vaikka tila kasvinviljelyn osalta olisikin luomutila. Luomukotieläintuotteiden jalostus ja markkinointi on kehittämätöntä, maitoa lukuun ottamatta, mikä vähentää viljelijöiden innostusta siirtää kotieläintuotanto luomuun. Luomuvihannes- ja marjantuotanto on niinkään vielä

kehittämätöntä, osaksi runsaasti käsityötä vaativan viljelytekniikan, osaksi näitä tuotannonaloja suosimattoman tukipolitiikan vuoksi. Luomuvihannes- ja marjan- tuotannossa olisi kuitenkin oletettavasti helpointa realisoida kuluttajien maksuhalukkuus luomutuotteista, koska vihannokset ja marjat usein syödään jalostamattomina, jolloin maku, terveellisyys ym. subjektiiviset käsitykset tuotteista tulevat merkittäviksi tekijöiksi ostopäätöstä tehtäessä.

Maataloustuotannon määrä vähenee noin neljänneksen pinta-alayksikköä kohden siirryttäessä luomutuotantoon. Toisaalta luomutuotannossa on mahdollisuus merkittäviin kustannussäästöihin tavanomaiseen tuotantoon verrattuna. Keinolannoitteiden ja kemiallisten torjunta-aineiden käytön lopettaminen alentaa tuotantokustannuksia tuntuvasti. Luonnonmukaisen tuotannon tämänhetkinen kannattavuus perustuu ennen kaikkea voimassa olevaan tukijärjestelmään, joka mahdollistaa luomutiloille tavanomaisia tiloja korkeamman hehtaarikohtaisen tuen. Luonnonmukaisista tuotteista maksetaan yleensä myös tavanomaisia tuotteita parempaa hintaa, mutta tuottajahintavaihtelut ovat suuria.

MTTL:n kirjanpitolitietojen perusteella arvioituna luomunautakarjatuotanto on kannattanut samalla tavoin kuin tavanomainen naudakarjatuotanto. Luomukasvinviljelytiloilla ei ole päästy samaan kannattavuuteen kuin tavanomaisessa tuotannossa. On kuitenkin huomattava, että osa kannattavuustutkimuksessa olevista luomutiloista on siirtymävaiheessa ja kotieläintuotanto saattaa olla vielä tavanomaista tuotantoa eli ainoastaan kasvinviljely on luomutuotantoa.

Vaikka luomutuotteiden kysyntä onkin viime vuosina nopeasti lisääntynyt, markkinat ovat vielä monessa suhteessa kehittymättömät. Luomutuotteiden pienet tuotantomäärät ja siitä aiheutuva epäsäännöllinen saatavuus heikentävät kaupan ja etenkin tukkuportaan mielenkiintoa luomutuotantoa kohtaan. Sama ongelma koskee elintarviketeollisuutta, joka kokee luomutuotannon liian pienen volyymin ja alhaisen toimitusvarmuuden estävän kannattavan jalostuksen. Näiden syiden katsotaan haittaavan myös vientipyrkimyksiä, vaikka luomutuotannon ensisijaisena tavoitteena tuleekin olla paikallisen kysynnän tyydyttäminen. Luomutuotannon heikkoutena voidaankin siis pitää sitä, että sen toimintaperiaatteet eivät kunnolla sovi yhteen elintarvikeketjun nykyisen toimintatavan kanssa. Suoramyyntin osuus luomutuotteiden myynnissä on suuri varsinkin vihannesten ja lihan markkinoinnissa. Luomuperunasta lähes puolet myydään suoraan tiloilta kuluttajille. Sianlihassa suoramyyntin osuus on 40 % ja kananmunissa 60 %. Maidosta sen sijaan yli 90 % päättyy teollisuuteen.

Nykyisen yhteiskuntapolitiikan keskeisenä ohjenuorana on viime vuosina ollut kestävän kehityksen edistäminen. Kestävän kehityksen lähtökohdista tehtävä maatalouspoliittisten päämäärien määrittely viittaisi siihen, että tulevaisuudessa luomutuotannolla saattaa olla etulyöntiasema tavanomaiseen tuotantoon verrattuna. Siksi nyt on perusteltua luoda nykyistä pitkäjänteisempi luomutuotannon kehittämisohjelma, johon mahdollisimman monet tahot sitoutuvat.

6. TULO- JA KANNATTAVUUSKEHITYS

6.1. Maataloustulo

MTTL seuraa viljelijöiden tulokehitystä maatalouden kokonaislaskelman avulla, joka perustuu kalenterivuositaisiin rahavirtoihin. Maksuperusteisen laskentamenetelmän vuoksi esimerkiksi katovuodesta johtuvat satovahinkokorvaukset lasketaan seuraavan vuoden tuloksi, jos ne maksetaan vasta seuraavan vuoden aikana. Laskelmissa ei ole otettu huomioon varastojen muutoksia. Tämä koskee niin lopputuotteita kuin tuotantopanoksia.

Maatalouden kokonaislaskelmaa on uudistettu edellisiin laskelmiin verrattuna siten, että puutarhatalous on nyt sisällytetty laskelmaan ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan. Lisäksi laskelmaa on uudistettu käyttömaisuuden kulumista mittaavan poistolaskelman osalta. Käyttömaisuusinvestoinnit otetaan huomioon todellisten vuotuisten investointien suuruksina.

Ennakollisen laskelman mukaan viljelijöiden omalle pääomalle ja työlle saatava korvausta osoittava maataloustulo oli 5,3 mrd. mk vuonna 1998. Vähennystä edelliseen vuoteen oli 0,9 mrd. mk eli 14 %. Maatalouden kokonaistuotto oli yhteensä 20,6 mrd. mk, joten vähennystä oli 0,8 mrd. mk. Tuen osuus kokonaistuotosta oli 8,5 mrd. mk eli 41 %.

Merkittävin muutos tuotoissa oli kasvinviljelytuoton väheneminen 0,4 mrd. mk eli 17 % vuodesta 1997 vuoteen 1998. Suurin syy tuoton alentumiseen oli kato; sekä viljojen myyntimäärät että hinnat alenivat edellisestä vuodesta. Kotieläintuotto aleni 8,2 mrd. mk:sta 8,0 mrd. mk:aan eli 2 %. Aleneminen johtui pääasiassa sianlihan hinnan 10 %:n laskusta, joka kuitenkin korvautui osin tuotantomäärän kasvulla. Siipikarjatuotto oli 0,4 mrd. mk vuonna 1998, eli se kasvoi lähes 20 %. Kasvu johtui sekä tuotantomäärien että hintojen noususta. Kanamunien hinta nousi 6 % vuodesta 1997, mutta alentuneen tuotannon takia kananmunatuotto pysyi ennallaan.

Puutarhatalouden tuotto oli 2 mrd. mk vuonna 1998, eli se aleni 3 % vuodesta 1997 lähinnä tukien alenemisen johdosta. Kustannukset kasvoivat vajaan prosentin. Maataloustuloon sisältyvä puutarhatalouden tulo oli 478 milj. mk vuonna 1998, mikä on runsaat 10 % vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Maatalouden kustannukset olivat yhteensä 15,3 mrd. mk vuonna 1998, joten ne säilyivät vuoden 1997 tasolla. Väkirahujen käyttö lisääntyi 7 %, mutta hintojen alentumisen myötä kustannus kasvoi vain 2 %. Poltto- ja voiteluainekustannus aleni 12 % hintojen alentumisen myötä. Lannoittei-

Maataloustulo käyvin hinnoin vuosina 1992-1998, milj. mk ja indeksinä.

	Kokonais- tuotto	Kokonais- kustannus	Maatalous- tulo	Indeksi
1998 ^e	20 568,8	15 283,5	5 285,3	65
1997	21 445,0	15 286,8	6 158,3	76
1996	21 696,0	15 274,5	6 421,6	79
1995	22 349,9	15 015,8	7 334,1	91
1994	25 389,3	17 089,8	8 299,5	103
1993	24 496,9	18 016,0	6 480,9	80
1992	26 163,4	18 075,9	8 087,4	100

den myyntimäärä kasvoi 7 %, mutta samanaikainen hintojen aleneminen piti kustannuksen kasvun 3 %:ssa. Poistokustannukset säilyivät edellisen vuoden tasolla.

Verrattuna EU-jäsenyyttä edeltävään aikaan, vuoteen 1994, maataloustulo on alentunut 36 %. Vuonna 1995 maataloustulo aleni 12 % huolimatta 2,3 mrd. mk:n varastojen arvonalennuskorvauksesta. Sen jälkeen se on alentunut vuosittain johtuen mm. alentuvista siirtymäkauden tuista. EU-jäsenysajalle ovat olleet tyypillisiä entistä suuremmat hintojen vaihtelut ja tukien maksun viivästyminen.

6.2. Yritysten tulot ja kannattavuus

EU:n maatalouden kirjanpidon tietoverkostojärjestelmässä (FADN) on mukana noin 1 000 suomalaista kirjanpitoilaa. Viimeisimmät tulokset ovat vuodelta 1997. Maatilojen keskimääräinen maataloustulo oli tällöin 130 400 mk tilaa kohti, mikä on 4 % vähemmän kuin vuonna 1996. Vuosien 1992-1994 keskiarvoon verrattuna tilakohtainen maataloustulo jäi 2 % alemmaksi. Koska tilojen koko on kasvanut, hehtaaria kohti laskettu maataloustulo on alentunut noin 17 %. Samalla maatalouden kannattavuus heikkeni selvästi.

Kirjanpitoiloiden tulot ja kannattavuus heikkenivät edelleen vuonna 1998. Arvion mukaan kaikkien tilojen keskimääräinen maataloustulo aleni 19 % vuodesta 1997. Maatalouden kannattavuus heikkeni likimain samassa suhteessa. Tuotantosuunnittain ja tukialueittain laaditut ennusteet perustuvat vuoden 1997 tuloksiin siten, että niissä on otettu huomioon viljelykasvien sadoissa tapahtuneet määrä- ja laatu- ja laatumuutokset, tuotteiden ja panosten hintamuutokset, maatalouden tuissa tapahtuneet muutokset sekä ennakoitu tilakoon kasvu.

Viljantuotanto

Ennakoarvion mukaan Etelä-Suomen A- ja B-tukialueiden viljatiloiden vuoden 1998 maataloustulo aleni 40 % edellisvuodesta. Keski- ja Pohjois-Suomen C-tukialueen viljatiloiden tulot jäivät alle puoleen vuoden 1997 tasosta.

Vuonna 1995 Etelä-Suomen viljatiloiden maataloustulo jäi 30 % alemmaksi kuin vuosien 1992-94 keskiarvo. Vuonna 1996 tulos parani huomattavasti johtuen pääosin paremmista, lähes ennätyskorkeista viljasadoista. Vuonna 1997 tilojen keskimääräinen maataloustulo oli 99 000 mk. Kirjanpito toiminnassa mukana olevien viljatiloiden keskipeltoala oli A- ja B-tukialueilla 58 ha vuonna 1997, mikä oli 5 ha enemmän kuin vuosien 1992-94 keskiarvo. Tämän vuoksi hehtaaria kohti laskettu tulo on alentunut hieman enemmän kuin tilakohtainen tulo.

C-tukialueella viljatiloiden maataloustulo on alentunut joka vuosi EU-jäsenyyden aikana. Vuoden 1997 tulo, 68 000 mk, on kolmanneksen alempi kuin vuosien 1992-94 keskiarvo. Tilojen käytössä oli peltoa 51 ha. Keskipelto kasvoi 7 ha vuoden 1992-94 keskiarvosta.

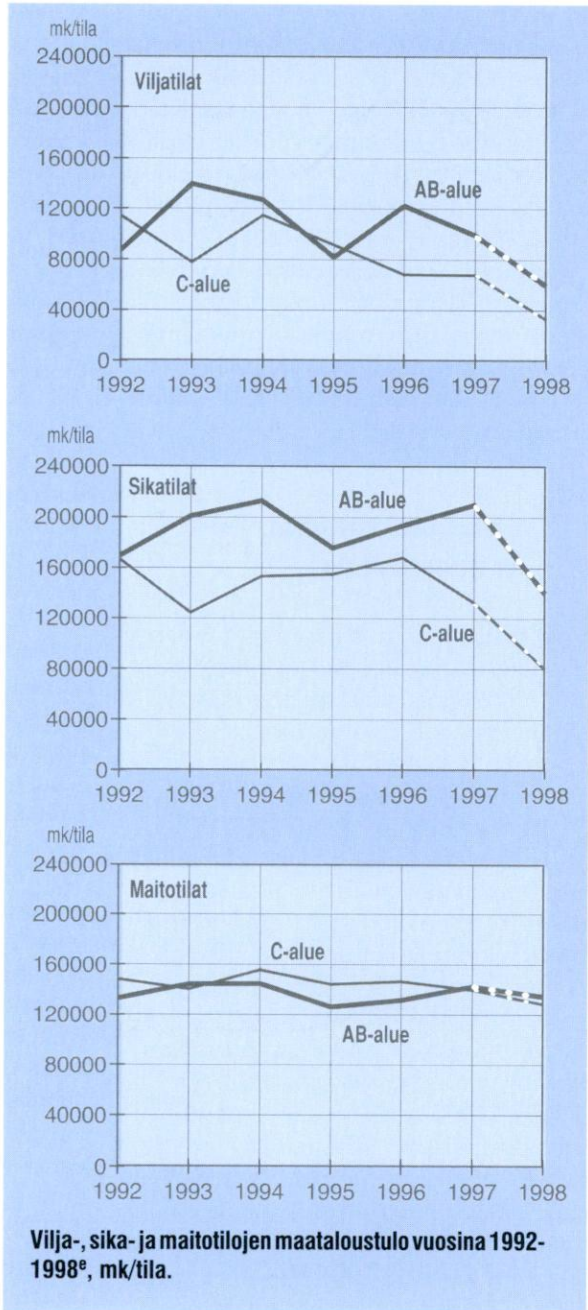
Viljatiloiden kannattavuudessa on suuria vuosittaisia muutoksia. Erinomaisena sato-vuonna 1996 Etelä-Suomen viljatiloiden kannattavuus ylitti ennen EU-jäsenyyttä vallinneen tason, mutta seuraavana vuonna kannattavuus heikkeni selvästi. Kannattavuuden mittarina käytettävän kannattavuuskertoimen arvioidaan jääneen Etelä-Suomen viljaloilla 0,65:ään vuonna 1998. Tällöin viljelijän palkkavaatimus omalle työlle (41 mk/h) ja korkovaatimus maatalouteen sijoitetulle pääomalle (5 %) täytyivät vain 65 prosenttisesti. C-tukialueen viljatiloiden kannattavuuden arvioidaan heikenneen vielä hieman enemmän.

Sikatalous

Sikataloutteen erikoistuneiden tilojen vuoden 1998 maataloustulon arvioidaan alentuneen 35 % edellisvuoden tasosta. Heikko viljasaato alensi myyntituottoja ja kasvatti tilojen rehukustannusta. Lisäksi sianlihan hinta aleni selvästi vuoden jälkipuoliskolla. A- ja B-tukialueiden sikatilojen tulot alenivat 33 %. C-tukialueella maataloustulo aleni peräti 40 %.

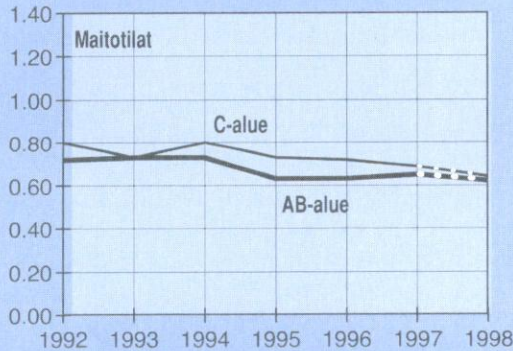
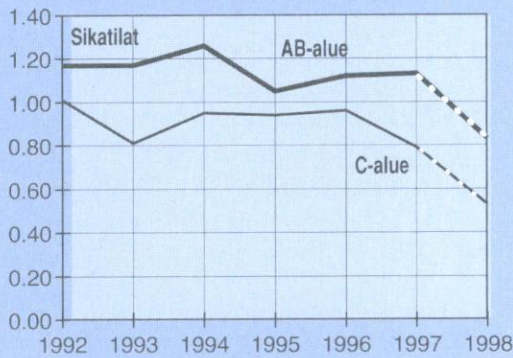
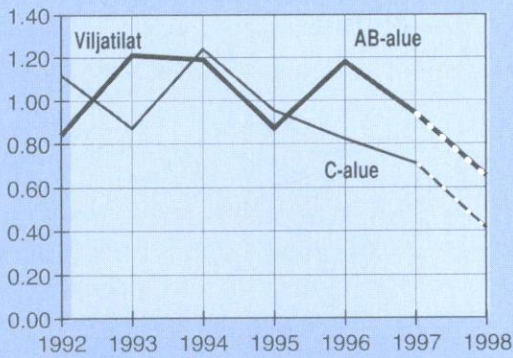
Sikatilat ovat investoineet runsaasti vuodesta 1996 alkaen. Vuonna 1997 maatalouden investoinnit olivat kaksinkertaiset verrattuna vuoteen 1994. Investointien lisääntymisen myötä on myös tilojen poistokustannus noussut. Sikatilojen tulokset kuvaavat lihasika-, emakko- ja yhdistelmäsikaloiden tuloksia keskimäärin. A- ja B-tukialueiden tilat olivat keskimääräisesti samantyyppisiä, kun taas C-alueen tiloilla lihasikojen määrä oli huomattavasti pienempi, mutta emakkoja oli keskimäärin saman verran kuin A- ja B-alueiden tiloilla. Kaikilla alueilla lihasikojen määrä on vuoden 1994 jälkeen pysynyt lähes ennallaan, mutta vuonna 1997 emakoiden määrä oli 31 kpl tilaa kohti, mikä oli 25-30 % enemmän kuin vuonna 1994.

Vuonna 1995 sikatalouden kannattavuus heikkeni 9 % vuosien 1992-94 keskiarvosta. Vuoden 1995 jälkeen kannattavuus on hieinan parantunut Etelä-Suomen sikatiloilla vuoteen 1997 saakka. C-tukialueella vuoden 1997 kannattavuus oli selvästi edellisvuosia heikompi. Vuoden 1998 kannattavuuden arvioidaan olleen selvästi heikomman kuin vuonna 1997. Viljelijäperheen työlle ja omalle pääomalle saatava korvaus jäi Etelä-Suomessa 85 %:iin ja C-tukialueella vain 54 %:iin tavoitteesta.

Maidontuotanto

Vuonna 1998 maitotilojen keskimääräisen maataloustulon arvioidaan alentuneen 8 % edellisvuodesta. Merkittävimmät syyt tulon alenemiseen ovat maidon tuotantotuen

Vilja-, sika- ja maitotilojen kannattavuus vuosina 1992-1998^e, kannattavuuskerroin.

ja C-tukialueen maitotilojen lähes 9 % vuonna 1998. Verrattuna vuosien 1992-94 keskiarvoon C-tukialueen tilojen maataloustulo on alentunut enemmän kuin Etelä-Suomessa. Maitotilojen vuotuiset tulovaihtelut ovat kuitenkin olleet selvästi pienempiä kuin vilja- ja sikatiloilla. Maidontuotantoon erikoistuneiden kirjapitotilojen keskimääräinen karjakoko oli 18 lehmää vuonna 1997, mikä oli 2 lehmää enemmän kuin vuosien 1992-1994 keskiarvo.

EU-jäsenyyden alussa maitotilat lyhensivät velkojaan voimakkaasti ja investoinnit olivat vähäisiä. Vuosina 1996 ja 1997 investoinnit lisääntyivät investointituen myötä. Velan ottamista on vältetty, ja investointien rahoitukseen on käytetty yrityksen tulorahoituksen ylijäämää, mitä on kasvatettu metsätuloilla.

Maitotilojen kannattavuus on heikentynyt kaikilla alueilla. Arvion mukaan vuonna 1998 tilat saavuttavat vain 63 % omalle työlle asetusta palkkavaatimuksesta ja oman pääoman tuottovaatimuksesta vuonna 1998. Suhdetta kuvaava kannattavuuskerroin alenee 0,62:een Etelä-Suomessa ja 0,64:ään Keski- ja Pohjois-Suomen C-tukialueella. Tämä kannattavuuden taso on noin 18 % heikompi kuin vuosien 1992-94 keskiarvo.

Puutarhatuotanto

Puutarhayrityksillä on runsaasti muuta maataloustuotantoa puutarhaviljelyn ohella. Avomaanvihannestilalla viljelijäperheen kokonaistuloista keskimäärin noin 45 % muodostuu puutarhataloudesta, 21 % muusta kasvinviljelystä ja 14 % kotieläintuotannosta. Tilan ulkopuolinen työ muo-

vähentäminen ja huono rehusato. Kadon vaikutukset näkyvät vielä vuonna 1999, jolloin normaalisti tilalla tuotettua rehua joudutaan korvaamaan ostorehulla.

A- ja B-tukialueiden maitotilojen maataloustulon arvioidaan alentuneen lähes 6 %

Maa- ja puutarhatalouden tuotto (liikevaihto), kustannukset ja tulo vuonna 1997, mk/tila.

	Avomaantuotanto		Kasvihuonetuotanto		
	Vihannes- viljely	Marjan- viljely ¹⁾	Koriste- kasvit	Vihannes- viljely	Keski- määrin
Kokonaistuotto	648 000	259 000	1 551 000	1 018 000	1 227 000
Kustannukset	504 000	251 000	1 482 000	882 000	1 117 000
Maataloustulo	144 000	8 000	69 000	136 000	110 000
Puutarhatalous maataloustulosta, %	89	33	100	100	100
Kannattavuuskerroin	0,93	0,13	0,31	0,71	0,53

¹⁾ Vuonna 1996.

dostaa 14 % viljelijäperheen tuloista. Kasvi-
huoneyrityksissä perheen tuloista keskimää-
rin 84 % muodostuu puutarhatuotannosta.
Marjatiiloilla puutarhatalouden osuus on
keskimäärin 26 % viljelijäperheen tuloista.

Avomaan puutarhatilojen maataloustulon
vaihtelut eri päätuotantosuuntien välillä
olivat vuonna 1995 hyvin suuret. Juures-
tiloilla maataloustulo aleni 1994-1995 kes-
kimäärin noin 50 % ja herukkatiloilla 30 %.
Muissa tuotantosuunnissa tulokehitys oli
selvästi päinvastainen: maataloustulo kas-
voi kaalitiiloilla noin 30 %, sipulitiiloilla 45 %
ja mansikkatiiloilla lähes 90 %. Keskimää-
rin avomaan puutarhaviljelijöiden tulot kas-
voivat noin 4 %.

Kasvihuonetuotannon puutarhatulo, joka
vastaa maataloustulon käsitettä, kasvoi vuo-
sina 1994-95 keskimäärin 28 %. Alentu-
neet tuottajahinnat kompensoituivat kasvi-
huonetuotannossa alentuneilla tuotanto-
kustannuksilla sekä kansallisella siirtymä-
kauden tuella.

Avomaan vihannestilojen koko maa- ja
puutarhatalouden tuotto oli keskimäärin
648 000 mk vuonna 1997, josta puutarha-
talouden osuudeksi on arvioitu 87 %.
Kannattavuustutkimuksen avomaan vihan-
nestiloilla viljeltiin pääasiassa kaalia, pork-
kanaa ja sipulia. Niiden maataloustulo oli
keskimäärin 144 000 mk, 22 % kokonais-
tuotosta. Maataloustulosta lähes 90 % oli

vihannesviljelyn tulosta. Avomaan vihan-
nestilojen maatalouden kannattavuusker-
roin oli 0,93, eli laskennallinen työ- ja
pääomatulovaatimus on toteutunut avo-
maanhannestiloilla keskimäärin 93 pro-
senttisesti.

Vuonna 1996 marjanviljelytilojen maa-
taloustulo oli keskimäärin noin 8 000 mk,
josta puutarhatuotannon osuus oli kolman-
nes. Marjatiilojen kokonaistuotto oli
259 000 mk, josta marjantuotannon osuus
93 %. Maataloustulo jäi alhaiseksi, sillä ti-
loilla oli kyseisenä tilivuonna uusittu ja
lisätty marjatuotannon alaa poikkeuksellisen
paljon. Kasvuston uusintaan liittyvät
poistot muodostivat noin viidenneksen
marjatiilojen kustannuksista. Puutarha-
tuotantoon käytetty ala oli marjatiiloilla
keskimäärin 8 ha. Voidaan olettaa, että
marjatiilojen tulot kasvavat lähivuosina.
Laskennallisesta viljelijäperheen työ- ja
pääomatulotavoitteesta saavutettiin marja-
tiloilla vuonna 1996 vain 13 %.

Kasvihuonetuotannossa yrittäjäperheen
työlle ja pääomalle korvaukseksi jäävä
puutarhatulo oli vuonna 1996 keskimäärin
167 000 mk ja 110 000 mk vuonna 1997.
Kasvihuonetuotannon kokonaistuotto (lii-
kevaihto) oli noin 1,227 milj. mk vuonna
1997, noin 3 % suurempi kuin edellis-
vuotena. Tarkasteltavissa yrityksissä koko
tuotanto muodostui puutarhataloudesta.

Toisin kuin perusmaataloutta harjoittavat tilat, kasvihuoneyritykset ovat pääsääntöisesti yhtiöitä, eikä yhtiön osuutta veroista ole tässä luettu maataloustuloon. Kasvihuonetuotannossa kannattavuuskerroin oli vuonna 1996 keskimäärin 0,77 ja vuonna 1997 0,53.

Koristekasvituotannossa puutarhatulo oli vuonna 1997 noin 69 000 mk/yritys, mikä oli 4,5 % kokonaistuotosta. Vihannestuotannossa puutarhatulo oli vastaavasti 136 000 mk/yritys eli 13 % kokonaistuotosta. Kasvihuoneneliötä kohti lasketuna puutarhatulo oli vastaavasti koristekasvituotannossa 22 mk ja vihannestuotannossa 39 mk. Vihannestuotannossa keskimääräinen tulomarginaali oli suurempi ja myös kannattavuus parempi kuin koristekasvituotannossa.

Kasvihuonetuotannossa yrityskohtaiset tulosvaihtelut olivat suuria, mutta paras tulos oli ruukkukasvien ja kurkun viljelyyn erikoistuneissa yrityksissä, joissa tuotanto on keskimääräistä intensiivisempää. Ruukkukasvien tuontisuoja oli ennen Suomen EU-jäsenyyttä koristekasvituotannossa heikoin, joten tuontisuojan poistamisesta johtuva tuottajahintojen pudotus ruukkukasveilla oli suhteessa pienempi kuin muilla koristekasveilla. Vihannesten tuotannossa puolestaan ilmenevät Pohjanmaan alueen yritysten markkinointi- ja pakkausyhteistyön hyödyt.

6.3. Tuotantokustannukset

Maataloustuotteiden tuotantokustannukset on laskettu MTTL:n kannattavuustutkimuksen aineiston perusteella.

Vuonna 1997 maidon tuotantokustannus oli keskimäärin 3,37 mk/litra, mikä oli 34 % korkeampi kuin vuoden 1997 tuottajahinta sisältäen sekä siirtymäkauden että pohjoisen hintatuen. Tuotantokustannuksesta suurimman erän muodosti työkustannus, joka vuonna 1997 oli keskimäärin 41 % kustannuksista. Tilakoon kasvessa työkustannus pienenee ja myös sen suhteellinen osuus tuotantokustannuksesta laskee. Yli 30 lehmän tiloilla työkustannus oli enää 32 % tuotantokustannuksesta. Työkustannus onkin suurin tekijä, joka selittää tuotantokustannuksen eroa tilakokoluokkien välillä. Vuonna 1997 maidon tuotantokustannus oli keskimäärin 5 % alempi kuin vuonna 1995. Eniten kustannus oli alentunut suurilla tiloilla. EU-jäsenyyttä edeltävästä ajasta tuotantokustannus on alentunut keskimäärin noin 12 %. Eniten on alentunut ostorehukustannus rehujen hinnan alenemisen seurauksena.

Viljan tuotantokustannus oli keskimäärin 1,67 mk kilolta. Aineiston viljatilojen keskipeltoala oli 57 ha. Kustannusten kohdentamisongelman vuoksi aineistosta ei ole voitu laskea viljan tuotantokustannuksia eri viljalajeille erikseen, joten esite-

Maidon tuotantokustannus tilakokoluokittain vuonna 1997, mk/l.

	Lehmää/tila				Keskimäärin	
	<10	10-20	20-30	>30	1997	1995
Tarvikekustannus	0,80	0,73	0,70	0,65	0,72	0,78
Kone- ja rakennuskustannus	0,60	0,52	0,56	0,55	0,54	0,56
Pääoman korkokustannus	0,30	0,26	0,26	0,30	0,26	0,31
Työkustannus	2,29	1,44	1,08	0,89	1,38	1,43
Muu kustannus	0,55	0,46	0,47	0,39	0,47	0,48
Tuotantokustannus	4,54	3,41	3,07	2,78	3,37	3,56

Viljan tuotantokustannus eri tilakokoluokissa vuonna 1997, mk/kg.

	Peltoa, ha/tila				Keskimäärin	
	<30	30-50	50-100	>100	1997	1995
Tarvikekustannus	0,43	0,41	0,35	0,37	0,39	0,41
Kone- ja rakennuskustannus	0,44	0,34	0,32	0,32	0,35	0,43
Pääoman korkokustannus	0,34	0,31	0,29	0,30	0,31	0,42
Työkustannus	0,48	0,38	0,31	0,23	0,36	0,45
Muu kustannus	0,35	0,28	0,21	0,18	0,26	0,27
Tuotantokustannus	2,04	1,72	1,48	1,40	1,67	1,98

tyt viljantuotannon kustannukset kuvaavat sekä leipä- että rehuviljan kustannuksia keskimäärin. Viljanviljelyssä pääomakustannukset eli korko- ja poistokustannus muodostivat suurimman kustannuserän, mikä vuonna 1997 oli keskimäärin noin kolmannes tuotantokustannuksesta.

Viljatilojen korkokustannus sekä koneiden ja rakennusten poistot ovat alentuneet huomattavasti vuodesta 1995. Tämä on seurausta tilojen velkojen pienemisestä ja investointien vähenemisestä. Vuosina 1996 ja 1997 investoinnit ovat kasvaneet, mutta ne on rahoitettu pääasiassa tulorahoituksella, mikä on parantanut maatilojen vakavaraisuutta.

Kustannukset ovat alentuneet osittain myös keskimääräisen tilakoon kasvun vuoksi. Yli 100 hehtaarin tiloilla viljakiloa kohti laskettu työkustannus oli yli puolet pienempi kuin pienillä tiloilla. Vuosina 1995-97 keskimääräinen työkustannus on alentunut 0,45 mk:sta 0,36 mk:aan viljakilolta, mikä johtuu pääosin tilaryhmän keskipeltoalan kasvusta 48 ha:sta 57 ha:iin. Tuotantokustannuksessa oli 0,64 mk:n ero suurimman ja pienimmän tilakokoluokan välillä. Yksikkökustannuksen suuruuteen vaikuttaa oleellisesti myös satotaso. Suurimmilla tiloilla on tuotettu keskimäärin selvästi korkeampia satoja kuin pienimmillä tiloilla.

Viljelijöiden väheneminen vaikuttaa maatalousyrittäjien eläkejärjestelmään

Leena Rantamäki-Lahtinen

Suomessa ensimmäiset ansiosidonnaiset työeläkejärjestelmät astuivat voimaan 1960-luvun alkupuolella. Työeläkejärjestelmä perustuu niin sanotulle elämänkaari-periaatteelle. Työn vastikkeena saadusta kokonaisansiosta vain osa maksetaan rahapalkkana ja osa siirtyy myöhemmin eläkkeen muodossa maksettavaksi. Eläkepolitiikka sinänsä on eräs hyvinvointivaltion keskeisimmistä instrumenteista: eläkejärjestelmien kautta tapahtuva tulojenjako on erittäin suuri ja niiden merkitys on ajan myötä lisääntynyt. Kun eläkemenojen osuus bruttokansantuotteesta oli vuonna 1950 vajaa 2 prosenttia, se oli vuonna 1994 noin 14 prosenttia.

Viljelijäperheen eläketurvaa on kehitetty muun eläketurvan kehittämisen rinnalla. Vuosisatoja vanhan syytinkijärjestelmän tilalle on muutamassa vuosikymmenessä kehitetty järjestelmä, jossa viljelijälläkin on mahdollisuus saada työeläkettä. Maatalousyrittäjien eläkelaiilla (MYEL) on pyritty saattamaan viljelijät tasa-arvoisiksi muiden työeläkettä nauttivien kanssa ja turvaamaan kohtuullinen tulotaso myös vanhuuden tai työkyvyttömyyden ajalle. MYEL-järjestelmää on parannettu vuosien mittaan ja tulokseksi onkin ollut viljelijöiden eläketurvan tuntuva koheneminen. Suomalaisilla viljelijöillä on varsin hyvä eläketurva muiden Länsi-Euroopan maiden viljelijöihin verrattuna.

Viljelijöiden vanhuuseläke rakentuu kuten muilla työeläkkeensaajilla: eläkkeen suuruus perustuu aktiiviaikana ansaittuihin tulojen ja aktiiviajan pituuden perusteella. Työeläkettä täydentää kansaneläke, joka pienenee työeläkkeen kasvaessa. Viljelijöiden ansiot arvioidaan laskennallisen MYEL-työtulon avulla. Tilan pinta-alaan sidotun ns. normaalityötulon ympärille on muodostettu työtuloputki, jonka sisältä viljelijä voi arvioida ansiotasoaan vastaavan työtulon. Koko tilan työtulo jaetaan tilalla työskentelevien viljelijäperheen jäsenten kesken. MYEL-työtulon perusteella määräytyvät niin aikanaan nautittava työeläke kuin aktiiviaikana maksettava eläkevakuutusmaksukin (MYEL-maksu). Viljelijöiden maksama eläkemaksu on sidottu yleiseen TEL-maksun tasoon. Suurin osa viljelijöistä maksaa alennetun maksuprosentin mukaista eläkemaksua, vuonna 1999 alennettu maksuprosentti on 10,26 ja perusprosentti 21 prosenttia henkilön työtulosta.

Lähes kaikki OECD-maissa käytössä olevat eläkejärjestelmät perustuvat sukupolvi- välisille tulonsiirroille. Tällaisella tulonsiirtojärjestelmällä tarkoitetaan tilannetta, jossa juoksevat eläkkeet maksetaan välittömästi nykyiseltä aktiivipolvelta kerättävillä varoilla. Koska vakuutusmaksut rahastoidaan vain osittain, kukin sukupolvi maksaa edellisen sukupolven eläkkeet ja saa omat eläkkeensä seuraavan sukupolven maksamina.

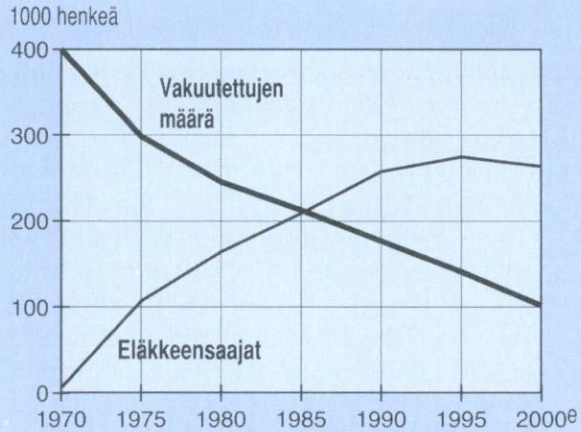
Väestörakenne on kaikissa länsimaissa muuttumassa syntyvyyden alenemisen ja eliniän pitenemisen seurauksena. Suomen väestörakenteessa sotien vaikutus näkyy yhä selkeänä. Vuosina 1945–50 syntyneiden ns. suurten ikäluokkien jälkeen syntyvyys on pikkuhiljaa laskenut. Suuret ikäluokat tulevat eläkeikään vuosina 2010–30. Aktiivikäisten (16–64-vuotiaiden) määrän vähentyessä suhteessa iäkkäisiin (yli 65-vuotiaisiin) eläkkeiden rahoittaminen sukupolvien välisillä tulonsiirroilla on käynyt yhä vaikeammaksi. Kun toisaalta vanhempien ikäluokkien osuus väestöstä kasvaa ja aktiivi-ikäisten

vähenee, on vakuutusmaksujen korottamiseen tullut paineita. Suomessa työeläkemaksut ovat nelikertaistuneet vuoden 1970 jälkeen.

Viljelijöiden kohdalla vakuutettujen ja eläkeläisten suhde on erityisen epäedullinen. Kun kaikkien työeläkeläisiin piiriin kuuluvien osalta eläkeläissuhde (työeläkkeensaajien lukumäärä/työssä olevien määrä) vuonna 1995 oli 0,46, niin maatalousyrittäjien eläkeläisiin piiriin kuuluvien osalta se oli 1,4. Heikkoon suhteeseen vaikuttaa paitsi väestön ikääntyminen, myös osaltaan maatalouden raken-

nemuutos. Yrittäjien määrä vähenee samassa tahdissa kuin tilalukumäärä laskee. Kun MYEL-järjestelmä vuonna 1970 perustettiin, järjestelmän piirissä oli noin 400 000 vakuutettua. Vakuutettujen määrä on 25 vuodessa laskenut noin kolmannekseen. Vanhuuseläkkeensaajien lukumäärä on kasvanut samanaikaisesti niin, että jo vuonna 1986 heitä oli yhtä paljon kuin vakuutettuja. Eläkkeensaajien määrän nousu taittui vuonna 1995 ja sen oletetaan tulevaisuudessa hieman laskevan. Melan ennusteiden mukaan vuonna 2000 on yhteensä noin 100 000 vakuutettua maatalousyrittäjää, eläkkeensaajia ennustetaan olevan noin 200 000.

Periaatteessa viljelijöiden eläkkeet rahoitetaan kolmesta eri lähteestä saatavilla tuloilla: Melan sijoitustoiminnan tuotoilla, valtion osuudella sekä vakuutetuilta saaduilla vakuutusmaksuilla. Vaikka eläkevakuutusmaksut ovat vuosien varrella suurentuneet tuntuvasti, sijoitustoiminnasta ja eläkevakuutusmaksuista saatavat tulot kattavat vain murto-osan maksetuista eläkkeistä. Viljelijäväestön ikärakenteesta johtuen valtion tuki on järjestelmälle välttämätöntä, mikä saattaa sen herkäksi esimerkiksi budjettileikkauksille. Viime vuosina tapahtuneet MYEL-maksujen korotukset ja eläketurvassa tapahtuneet heikennykset ovatkin johtuneet valtion talouden tiukasta tilanteesta. Tällä hetkellä valtio rahoittaa yli 70 % MYELin mukaisista korvauksista. Koska aktiivi-ikäisten maatalousyrittäjien eläkemaksuja ei voida korottaa kohtuuttomiksi, valtion osuus MYELin perusteella maksettavista eläkkeistä tulee tulevaisuudessa entisestäänkin kasvamaan.

MYEL-piiriin kuuluneiden vakuutettujen ja eläkkeensaajien lukumäärä vuosina 1970-2000. Lähde: Mela.

Lähteet

- Agenda 2000. The legislative proposals 1998. European Commission.
- C.A.P. Monitor 1996. A continuously up-dated information service on the CAP of the EU. Agra Europe.
- ETT. Elintarviketieto oy – Food Facts LTD:n tilastot.
- Eurostatin tilastot.
- European Commission. Situation and Outlook Dairy Sector. CAP 2000 Working Document. Directorate-General for Agriculture.
- Forsman, S. & Aro, J. 1998. Elintarvikealan yritysten keskeiset markkinointikanavat. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 226.
- Grönroos, J. & ym. 1998. Maatalouden ympäristötuki. SYKE. Suomen ympäristö nro. 239.
- Hedelmän- ja marjanviljelijäin liiton tilastot.
- Ilmatieteenlaitos. Ilmatieteenlaitoksen tilastot.
- Kasvistieto oy:n tilastot.
- Kauppapuutarhaliitto ry:n tilastot.
- Kemira Agron tilastot.
- Koikkalainen, K., Vehkasalo, V., Linjakumpu, H. & Aakkula, J. 1998. Luomutuotannon kehittämisvaihtoehdot – taustamuistio kansallisen luomustrategian suunnittelun pohjaksi. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen selvityksiä 6/98.
- KTTK. Kasvintuotannon tarkastuskeskuksen tilastot.
- Lehtimäki, S. 1998. Suomen puutarhatuotannon EU-sopeutumisen jatkoseuranta ja EU:n puutarhareformi. Puutarhaliiton julkaisuja 300.
- Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto.
- Maaseutumatkailun teemaryhmän tilastot.
- Mela. Maatalousyrittäjien eläkelaitos. MYEL-opas, Tilastovuosi 1995.
- Metla. Metsäntutkimuslaitos. Metsätilastollinen vuosikirja.
- MMM. Maa- ja metsätalousministeriö. Rakenne- ja luonnonvarayksikön tilastot, Tuki-rekisteri.
- MTTL. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tietokannat.
- Paliskuntien yhdistyksen tilastot.
- Pietola, K., Lempiö, P. & Heikkilä, A-M. 1998. Kotieläinrakennusinvestointien kannattavuus ja maksuvalmius. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 229.
- Rantamäki-Lahtinen, L. 1999. Viljelijöiden eläketurvan taloudellinen tarkastelu. Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 231.
- Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tilastot.
- Suomen mehiläishoitajain liiton tilastot.
- Suomen säädöskokoelma.
- Suomen turkiseläinten kasvattajain liiton tilastot.
- TIKE. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilarekisteri, Maatila-tilastollinen vuosikirja, Tietokappa, Viljavaaka.
- Tilastokeskus. Kuluttajahintatilasto, Maatilatalouden tulo- ja verotilasto, Suomen tilastollinen vuosikirja, Yritys- ja toimipaikkarekisteri.
- Tullihallitus. Ulkomaankauppatilasto.
- Valtiovarainministeriö. Taloudellinen katsaus, helmikuu 1999.

Maataloustuotteiden tuottajahintaindeksi ja maatalouden tuotantopanosten hintaindeksi alaindekseineen (1990=100).¹⁾

	Tuottaja-hinta-indeksi	Tuotantopanosten hintaindeksi		Investoinnit	Rakennukset
		Yhteensä	Tarvikkeet ja palvelut		
1998	59,9	88,6	85,4	95,6	95,7
1997	60,5	90,0	87,8	94,6	94,2
1996	61,3	88,0	85,5	93,4	90,4
1995	71,5	86,6	83,6	93,0	91,0
1994	96,0	107,6	107,1	108,8	101,0
1993	96,4	108,2	109,4	105,4	98,6
1992	96,5	105,5	107,8	99,8	98,8
1991	96,6	103,8	105,5	99,5	101,6
1990	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ Indeksit perustuvat EU:n indeksiluokituksiin.

Lähde: Tilastokeskus.

Eräitä lukuja maatalouden rakenteesta.

	Tilojen ¹⁾ määrä 1 000 kpl	Tilojen ¹⁾ keskikoko, ha	Maidon- lähettäjien lkm 1 000 kpl	Maatalouden työlliset 1 000 henkeä	% työllisistä
1998	26	120	5,4
1997	160	15,8	28	130	6,0
1996	155	15,8	30	122	5,8
1995	170	14,9	32	130	6,3
1994	190	13,7	34	142	7,0
1993	192	13,5	35	146	7,2
1992	198	13,1	36	157	7,2
1991	200	12,9	40	166	7,1
1990	199	12,8	45	170	6,9
1989	48	179	7,2
1988	189	12,8	53	197	8,1
1987	192	12,6	58	206	8,5
1986	195	12,4	63	218	9,0
1985	201	12,1	66	228	9,4
1984	204	11,9	70	242	10,0
1983	208	11,6	74	246	10,3
1982	213	11,4	78	255	10,7
1981	219	11,2	85	250	10,6
1980	225	11,0	91	251	10,8

¹⁾ yli 1 ha peltoa.

Lähteet: TIKE ja Tilastokeskus.

Eläinten lukumäärä kesäkuun laskennan mukaan sekä lehmien keskituotos.

	Lehmiä 1 000 kpl	Keskituotos l/lehmä	Sikoja 1 000 kpl	Kanoja 1 000 kpl
1997 ¹⁾	391	6 183	1 467	4 152
1996 ¹⁾	392	5 993	1 395	4 184
1995 ¹⁾	399	5 982	1 400	4 179
1994	417	5 869	1 298	4 090
1993	426	5 648	1 273	4 025
1992	428	5 613	1 298	3 969
1991	446	5 619	1 344	4 138
1990	490	5 547	1 394	4 845
1989	507	5 246	1 291	4 923
1988	551	4 990	1 305	5 238
1987	589	4 905	1 342	5 342
1986	607	4 935	1 323	5 532
1985	628	4 812	1 295	5 922
1984	660	4 799	1 382	6 025
1983	663	4 778	1 441	5 440
1982	689	4 493	1 475	5 292
1981	701	4 450	1 467	5 200
1980	720	4 478	1 410	6 041

¹⁾1.5.

Pääravinteiden myynti peltolannoitteissa lannoitusvuosittain, kg/ha ja hehtaarisato, ry/ha.

	Typpi kg/ha	Fosfori kg/ha	Kalium kg/ha	Ry-sato (ml. oljet) ry/ha
1997-98	86,4	11,6	33,1	..
1996-97	86,0	11,8	32,5	3 816 ¹⁾
1995-96	92,3	16,1	34,3	3 736 ¹⁾
1994-95	101,6	20,0	38,5	3 655 ¹⁾
1993-94	94,1	19,0	40,0	3 810 ¹⁾
1992-93	94,3	19,4	39,8	3 316 ¹⁾
1991-92	92,8	19,9	39,7	3 269 ¹⁾
1990-91	109,4	26,3	53,4	3 771 ¹⁾
1989-90	111,5	30,7	57,6	3 936
1988-89	100,3	29,7	56,1	3 554
1987-88	98,2	32,0	59,3	2 821
1986-87	94,4	31,0	56,5	2 100
1985-86	90,0	30,2	55,5	3 230
1984-85	88,9	30,8	56,5	3 235

¹⁾ Uusi ry-lasketatapa, keskimäärin 2 % edellistä korkeampi.
Lähde: Kemira.

Maatalouden (pl. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. mk.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ^e
KASVINILJELYTUOTTO							
- Ruis	121,5	89,8	98,1	10,7	51,5	39,1	26,9
- Vehnä	938,4	577,6	820,6	148,0	373,2	324,6	308,3
- Ohra	1730,6	1409,8	1779,9	457,2	610,5	710,1	549,8
- Kaura	865,5	887,3	935,8	169,4	276,8	327,2	230,9
- Ruokaperuna	489,7	331,2	496,0	392,7	260,0	294,6	248,3
- Teollisuusperuna	155,1	171,8	170,4	113,1	123,4	108,4	109,0
- Siemenperuna	7,9	6,9	5,7	5,8	6,7	6,1	6,2
- Sokerijuurikas	459,6	433,1	509,5	423,1	371,1	390,6	358,3
- Öljykasvit	326,3	416,5	336,7	71,0	126,3	122,6	104,6
- Herne	32,7	23,9	17,0	9,8	13,7	12,7	8,0
- Nurmikasvien siemenet	21,3	13,1	22,3	11,5	13,1	13,1	9,9
Yhteensä	5148,8	4361,0	5192,1	1812,2	2226,3	2349,2	1960,4
KOTIELÄINTUOTTO							
- Maito	6634,2	6833,1	6947,3	4674,1	4656,9	4834,3	4720,8
- Naudanliha	2912,9	2505,2	2635,6	1394,6	1288,2	1247,2	1256,7
- Pikkuvasikanliha	0,3	0,3	0,3	0,2	0,4	0,7	0,3
- Sianliha	2863,4	2744,4	2747,0	1330,7	1373,4	1502,2	1393,3
- Lampaanliha	28,2	28,5	31,9	16,0	12,1	11,2	11,1
- Hevosenniha	21,3	17,9	13,9	3,3	3,6	3,0	3,4
- Siipikarjanliha	449,9	423,1	476,1	259,1	316,0	343,8	410,2
- Kananmunat	606,4	619,9	622,4	211,4	295,9	241,5	241,9
- Villa	0,4	0,5	0,2	0,5	0,6	0,4	0,4
- Eläinten vienti	2,5	2,2	1,6	2,3	1,4	1,4	1,4
Yhteensä	13519,6	13175,0	13476,4	7892,1	7948,6	8185,7	8039,5
Markkinahintainen tuotto yhteensä	18668,4	17536,0	18668,4	9704,3	10174,9	10534,9	9999,8
VARASTOKORVAUKSET	0,0	0,0	0,0	2281,8	0,0	0,0	0,0
SATOVAHINKOKORVAUKSET	15,0	133,0	7,9	11,9	34,0	7,0	20,0
VUOKRATULOT							
- Tuotantovälineistä	460,4	345,4	255,2	204,5	210,3	195,5	192,6
- Rakennuksista ja maasta	180,7	169,8	163,9	160,8	161,8	164,3	161,8
Yhteensä	641,1	515,2	419,1	365,4	372,1	359,8	354,4
TUET							
- CAP-peltokasvituki	0,0	0,0	0,0	1153,7	1361,9	1364,7	1347,0
- CAP-kotieläintuki	0,0	0,0	0,0	98,3	280,3	235,6	234,7
- Luonnonhaittakorvaus	0,0	0,0	0,0	1614,8	1604,0	1604,6	1640,6
- Ympäristötuki	0,0	0,0	0,0	1365,3	1526,3	1580,0	1583,3
- Pohjoinen eläinyksikkötuki	0,0	0,0	0,0	80,1	87,6	193,7	313,0
- Siirtymäkauden eläintuki	0,0	0,0	0,0	282,5	256,8	227,6	177,1
- Siirtymäkauden teuraseläintuki	0,0	0,0	0,0	0,0	936,5	772,2	585,4
- Muut kansalliset eläintuet	0,0	0,0	0,0	259,9	219,5	183,9	168,6
- Siirtymäkauden hehtaarituki	0,0	0,0	0,0	0,0	299,6	213,2	145,7
- Muut kansalliset hehtaarituet	0,0	0,0	0,0	0,9	473,6	408,4	559,9
- Tuotantotuet							
- maito	737,6	763,6	758,3	1825,6	1579,1	1501,1	1321,9
- naudanliha	606,9	609,3	640,7	616,1	4,6	0,0	0,0
- sianliha	6,5	6,7	6,1	410,4	3,1	0,0	0,0
- lampaanliha	12,8	14,2	17,0	20,0	0,1	0,0	0,0
- siipikarjanliha	0,0	0,0	0,0	88,4	0,7	0,0	0,0
- kananmunat	200,5	187,5	177,1	162,1	7,5	0,0	0,0
- villa	2,7	3,1	4,2	0,0	0,0	0,0	0,0
- ruis	0,0	0,0	0,0	0,0	9,4	17,2	8,6
- vehnä	0,0	0,0	0,0	0,0	77,7	106,2	50,8

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ^e
- mallasohra	0,0	0,0	0,0	0,0	43,8	38,7	20,8
- sokerijuurikas	11,1	6,7	5,1	7,1	52,3	40,8	35,4
- tärkkelyperuna	8,0	8,6	8,1	0,0	7,5	7,7	4,7
- herne	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	0,0
- Ennen vuotta 1995 myönnetyt tuet	3202,9	2679,0	2479,2	18,2	0,0	0,0	0,0
EU-järjestelmän mukaiset tuet yhteensä	0,0	0,0	0,0	4232,1	4772,6	4784,8	4805,6
Kansalliset tuet yhteensä	4788,9	4278,7	4095,9	3771,2	4060,6	3710,6	3391,9
Tuet yhteensä	4788,9	4278,7	4095,9	8003,4	8833,2	8495,4	8197,5
KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	24113,4	22462,9	23191,3	20366,8	19414,1	19397,1	18571,7
KUSTANNUKSET							
- Väkilannoitteet	1495,9	1633,1	1483,0	1108,1	1115,9	993,6	1020,0
- Maatalouskalkki	156,6	264,0	275,7	215,4	251,6	260,0	233,6
- Väkirehut							
- seokset	2655,5	2584,0	2722,3	1927,7	1988,8	2092,0	2142,5
- muut	42,0	39,3	52,5	55,4	55,4	57,1	76,7
- Rehunsäilöntäaineet	137,6	115,2	161,9	117,3	119,8	121,2	136,3
- Kasvinsuojeluaineet	271,0	270,0	264,2	225,7	212,3	240,4	242,0
- Ostosiemenet	260,5	303,5	336,7	258,7	172,7	225,3	210,3
- Poltto- ja voiteluaineet	651,5	699,3	560,8	500,4	551,0	599,1	526,2
- Sähkö	434,3	462,9	454,0	377,0	418,0	432,5	434,7
- Maatalouden poltto- ja tarvepuu	67,7	60,9	61,1	60,3	58,8	59,5	60,0
- Eläinten välityskustannus	55,4	52,7	53,4	46,6	51,5	53,4	52,1
- Yleismenot	1564,2	1610,6	1673,9	1491,3	1459,2	1419,4	1401,9
- Palkkakustannus							
- palkat	389,0	350,6	352,0	347,8	434,4	441,9	462,6
- sosiaalikulut	246,9	247,4	239,2	228,7	276,5	285,4	327,3
- Koneet ja kalustokustannus							
- poistot	2630,1	2539,2	2345,5	2177,0	2073,1	2017,0	1973,8
- kunnossapito	927,7	863,0	703,9	714,4	749,5	783,0	791,4
- Työvälineet ja laitteet	157,1	167,3	167,7	137,8	201,0	200,8	203,1
- Rakennuskustannus							
- poistot	1236,1	1223,5	1241,9	1228,9	1223,5	1296,2	1317,3
- kunnossapito	295,2	235,9	201,4	197,0	207,0	224,8	227,5
- Salaojat, sillat, yms.							
- poistot	498,5	408,9	374,1	408,7	400,4	407,2	398,5
- kunnossapito	161,2	140,4	108,2	97,0	100,0	106,0	108,5
- Velkojen korot	1653,6	1586,3	1151,4	977,5	907,0	726,0	691,0
- Eläinten tuonti	5,7	3,1	4,2	1,6	2,2	2,2	2,2
- Vuokramenot							
- tuotantovälineistä	289,4	283,7	179,1	168,0	207,0	178,6	175,9
- rakennuksista ja maasta	324,8	336,2	340,3	399,2	413,1	419,5	413,0
- Maatalousyrittäjiltä peritty kustannus							
- tapaturmavakuutusmaksusta	42,9	40,0	61,3	55,7	63,0	63,0	63,3
- sijaisavusta	25,0	36,7	46,2	40,0	56,0	58,4	59,0
- viikkovapaasta	17,0	12,6	11,2	14,8	14,0	13,2	14,0
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	16692,2	16570,3	15627,1	13577,9	13782,7	13776,7	13764,5
MAATALOUSTULO	7421,1	5892,6	7564,2	6788,9	5631,5	5620,5	4807,2

Puutarhatalouden kokonaislaskelmat käyvin hinnoin, milj. mk.

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998 ^e
AVOMAATUOTANTO							
- Vihannekset	360,0	370,0	455,0	320,0	350,0	363,0	379,0
- Marjat ja hedelmät	267,0	191,0	238,0	217,0	246,0	178,0	157,0
- Muut	113,0	113,0	112,0	116,0	111,0	107,0	107,0
Yhteensä	740,0	674,0	805,0	653,0	707,0	648,0	643,0
KASVIHUONETUOTANTO							
- Koristekasvit	720,0	630,0	743,0	570,0	550,0	538,0	541,0
- Vihannekset	590,0	730,0	650,0	470,0	546,0	511,0	511,0
Yhteensä	1310,0	1360,0	1393,0	1040,0	1096,0	1049,0	1052,0
Markkinahintainen tuotto yhteensä	2050,0	2034,0	2198,0	1693,0	1803,0	1697,0	1695,0
TUET							
- Kasvihuonetuki	0,0	0,0	0,0	244,2	358,6	238,4	202,9
- Avomaan puutarhatuotteiden tuki	0,0	0,0	0,0	0,0	55,5	47,8	34,6
- Muut tuet	0,0	0,0	0,0	45,9	64,8	64,7	64,6
Yhteensä	0,0	0,0	0,0	290,1	478,9	350,9	302,1
KOKONAISTUOTTO YHTEENSÄ	2050,0	2034,0	2198,0	1983,1	2281,9	2047,9	1997,1

KUSTANNUKSET

- Lannoitteet ja kalkki	42,0	42,0	44,0	40,0	40,0	39,3	37,0
- Kasvinsuojelu	35,0	37,0	37,0	28,0	27,0	25,2	25,0
- Siemenet, sipulit, taimet	80,2	80,0	80,2	80,2	80,2	80,2	80,0
- Muut aineet ja tarvikkeet	180,0	180,0	180,0	180,0	184,6	189,3	189,0
- Palkkakustannus	271,0	296,0	309,0	324,0	346,0	359,7	381,0
- Poltto- ja voiteluaineet	84,0	102,0	93,0	68,0	78,0	85,2	75,0
- Sähkö	75,0	87,0	91,0	81,0	94,0	103,2	109,0
- Velkojen korot	111,0	108,0	106,0	104,0	101,0	88,0	85,0
- Koneiden ja kaluston poistot	89,9	93,0	100,4	107,8	113,0	116,0	115,0
- Rakennusten poistot	116,2	117,4	115,7	116,9	117,4	111,0	110,0
- Salaojien yms. poistot	7,2	8,7	9,5	8,7	8,9	9,0	9,0
- Muut kustannukset	292,2	294,6	296,9	299,3	301,7	304,0	304,0
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	1383,7	1445,7	1462,7	1437,9	1491,8	1510,1	1519,0

PUUTARHATULO

666,3	588,3	735,3	545,2	790,1	537,8	478,1
--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Maatalouden (ml. puutarhatalous) kokonaislaskelma käyvin hinnoin, milj. mk.

MAATALOUSTUOTTO	24113,4	22462,9	23191,3	20366,8	19414,1	19397,1	18571,7
PUUTARHATUOTTO	2050,0	2034,0	2198,0	1983,1	2281,9	2047,9	1997,1
TUOTTO YHTEENSÄ	26163,4	24496,9	25389,3	22349,9	21696,0	21445,0	20568,8
MAATALOUSKUSTANNUKSET	16692,2	16570,3	15627,1	13577,9	13782,7	13776,7	13764,5
PUUTARHAKUSTANNUKSET	1383,7	1445,7	1462,7	1437,9	1491,8	1510,1	1519,0
KUSTANNUKSET YHTEENSÄ	18075,9	18016,0	17089,8	15015,8	15274,5	15286,8	15283,5
MAATALOUSTULO	8087,5	6480,9	8299,5	7334,1	6421,5	6158,2	5285,3

Maatalouden tuet^{*)}.**EU:N KOKONAAN TAI OSITTAIN RAHOITTAMAT TUET VUONNA 1998**

mk/hehtaari tai mk/yksikkö

Tukialue	A	B	C1	C2	C2 pohj.	C3	C4
CAP-PELTOKASVITUKI							
Yleinen järjestelmä							
Viljat	1 114	917	917	753	753	753	753
Öljykasvit	1 637	1 637	1 637	1 637	1 637	1 637	1 637
Öljypellava	2 154	1 774	1 774	1 457	1 457	1 457	1 457
Valkuaiskasvit	1 609	1 325	1 325	1 088	1 088	1 088	1 088
Kesanto	1 411	1 162	1 162	954	954	954	954
Yksinkertaistettu järjestelmä							
Viljakasvit, öljykasvit, valkuaiskasvit ja öljypellava	1 114	917	917	753	753	753	753
Viitesadot, vilja, tn/ha	3,4	2,8	2,8	2,3	2,3	2,3	2,3
Viitesadot, öljykasvit, tn/ha	1,59	1,59	1,59	1,59	1,59	1,59	1,59
Kesantovelvoitteen alaraja, ha	27,1	32,9	32,9	40,0	40,0	40,0	40,0
CAP-ELÄINTUKI							
Sonnipalkkio	814	814	814	814	814	814	814
laajaperäisyyslisä							
- 1-1,4 eläinyksikköä/rehuha	217	217	217	217	217	217	217
- alle 1 eläinyksikköä/rehuha	313	313	313	313	313	313	313
Emolehmäpalkkio	1 054	1 054	1 054	1 054	1 054	1 054	1 054
laajaperäisyyslisä							
- 1-1,4 eläinyksikköä/rehuha	217	217	217	217	217	217	217
- alle 1 eläinyksikköä/rehuha	313	313	313	313	313	313	313
Uuhipalkkio	136	176	176	176	176	176	176
LFA-TUKI							
B- ja C-alueilla 967 mk/tukiyksikkö							
YMPÄRISTÖTUKI							
Vilja, öljykasvit, valkuaiskasvit, tärkkelysperuna	1 053	597	400	253	253	253	253
Nurmi ja muut peltoviljelykasvit	1 727	850	850	850	850	850	850
Monivuotiset puutarhakasvit	4 409	4 409	4 409	4 409	4 409	4 409	4 409
Yksivuotiset puutarhakasvit	1 727	1 727	1 727	1 727	1 727	1 727	1 727
Monivuotinen viherkesanto	597	400	0	0	0	0	0

*)Mukana ovat keskeisten tuotteiden tuet, eikä taulukko näin ollen kata kaikkia tukia.

	Yksikkö	1996 mk/yks	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks
KANSALLISET TUET					
A. SIIRTYMÄKAUDEN TUET					
Kotieläintalouden tuotantotuet					
A- ja B-alue pl. ulkosaaristo					
Maito	mk/kg	0,52	0,45	0,42	0,39
Sonnit, väh. 15 kk	mk/teur.eläin	1 787	1 609	1 447	1 304
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja risteytykset	mk/teur.eläin	2 184	1 966	1 768	1 593
Hiehot 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 024	922	830	746
Lehmät	mk/teur.eläin	138	124	112	101
Lampaat	mk/teur.eläin	226	203	183	164
Siat	mk/teur.eläin	210	192	169	158,50
Broilerit	mk/100 teur.eläintä	240	213	169	133
Kanat	mk/eläin	32	26	23	23
C-alue pl. ulkosaaristo					
Maito	mk/kg	0,52	0,33	0,21	0,10
Sonnit, väh. 15 kk	mk/teur.eläin	1 787	1 279	793	510
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja risteytykset	mk/teur.eläin	2 184	1 564	970	623
Hiehot 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 024	648	388	178
Lehmät	mk/teur.eläin	138	46	0	-
Lampaat	mk/teur.eläin	226	162	107	51
Siat	mk/teur.eläin	210	163	104	56
Broilerit	mk/100 teur.eläintä	240	179	125	56
Kanat	mk/eläin	32	21	14	8
Ulkosaaristo A- ja B-alueet					
Maito	mk/kg	0,62	0,55	0,52	0,47
Sonnit, 15 kk ja yli	mk/teur.eläin	2 864	2 578	2 319	2 087
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja rist.	mk/teur.eläin	3 501	3 151	2 834	2 550
Hiehot, 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 730	1 558	1 402	1 262
Lehmät	mk/teur.eläin	138	124	0	0
Lampaat	mk/teur.eläin	349	314	282	254
Siat	mk/teur.eläin	246	215	180	170
Kanat	mk/eläin	40	31	27	26
Ulkosaaristo C-alueet					
Maito	mk/kg	0,62	0,44	0,27	0,11
Sonnit, 15 kk ja yli	mk/teur.eläin	2 864	2 357	1 063	510
Sonnit, väh. 15 kk, liharodut ja rist.	mk/teur.eläin	3 501	2 880	1 300	623
Hiehot, 12 kk ja yli, sonnit 11-14 kk	mk/teur.eläin	1 730	1 354	700	178
Lehmät	mk/teur.eläin	138	46	0	0
Lampaat	mk/teur.eläin	349	278	169	90
Siat	mk/teur.eläin	246	200	124	56
Kanat	mk/eläin	40	26	18	8
Kasvinviljelyn tuotantotuet					
Tärkkelysperuna	mk/kg	0,027	0,018	0,013	0,005
Mallasohra	mk/kg	0,16	0,11	0,09	0,05
Vehnä	mk/kg	0,23	0,18	0,13	0,07
Ruis	mk/kg	0,25	0,19	0,13	0,07
Sokerijuurikas	mk/kg	0,046	0,032	0,024	0,012
Siirtymäkauden pinta-alatuet					
Ruokaherne	mk/ha	600	415	310	156
Hehtaarituki peltokasvien tukeen oikeutetuille kasveille pl. ruokaherne ja kesanto	mk/ha	190	125	80	0
Avomaan puutarhatuotteiden tuki (enintään)					
Omenantuotannon tuki	mk/ha	2 750	1 970	1 480	790

	Yksikkö	1996 mk/yks	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks
Vihannekset pl. sipuli, A	mk/ha	4 800	3 450	2 410	1 200
Vihannekset pl. sipuli, B	mk/ha	4 100	3 000	2 155	1 100
Vihannekset pl. sipuli, C	mk/ha	4 100	2 600	1 835	800
Marjat, A	mk/ha	2 750	1 950	1 480	790
Marjat, B ja C	mk/ha	1 900	1 350	1 000	500
Hehtaarituki nuorille vilj. A- ja B-alueilla	mk/ha	200	150	100	50
Puutarhatuotteiden varastointituki, AB-alue (enintään)					
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	mk/m ³	114	108	100	93
Muut varastot	mk/m ³	76	72	67	62
Kasvihuonetuki A ja B (enintään)					
yli 7 kk	mk/m ²	100	72	65	61
2-7 kk	mk/m ²	50	36	33	31
Kasvihuonetuki C (enintään)					
yli 7 kk	mk/m ²	100	72	43	20
2-7 kk	mk/m ²	50	36	22	10
Siirtymäkauden eläin-/eläinyksikkökohtaiset tuet					
A- ja B-alue					
Kotieläintuki emolehmistä	mk/eläin	570	540	486	437
Kotieläintuki emakoista	mk/eläin	1 540	1 380	1 214	1 140
Kotieläintuki broileriemoista	mk/eläin	58	52	45,8	41,80
Kotieläintuki kalkkuna- ja muista siipik. emoista (enint.)	mk/eläin	85	75	60,2	47,30
Kotieläintuki lypsyyuohesta ml. maidon tuki	mk/eläin	1 500	1 386	1 275	1 142
Lisätuet saaristoalue ja erät B-alueen kunnat					
Naudat ja uuhet, alueiden A ja B saaristo	mk/ey	1 615	1 530	1 377	1 239
Lypsylehmät, alue ¹⁾	mk/ey	380	360	324	292
Hartola, Mäntyharju	mk/ey	285	270	243	219
Lihanaudat, alue ¹⁾	mk/ey	315	297	267	241
alue ²⁾	mk/ey	95	90	81	73
Uuhet, Hartola, Mäntyharju, alue ¹⁾ ja alue ²⁾	mk/ey	650	585	527	474
Kotieläintuki myydyistä kananpojista	mk/eläin	2,46	1,50	1,0	-
Kotieläintuki hevosista	mk/ey	2 900	2 250	1 800	1 650
C-alueet					
Kotieläintuki emolehmistä	mk/eläin	570	450	350	200
Kotieläintuki emakoista	mk/eläin	1 540	1 132	625	207
Kotieläintuki broileremoista	mk/eläin	58	42	30,6	15,30
Kotieläintuki kalkkuna- ja muista siipik. emoista	mk/eläin	85	65	45	20,90
Kotieläintuki lypsyyuohesta ml. maidon tuki	mk/eläin	1 500	1 157	821	485
Kotieläintuki myydyistä kananpojista	mk/eläin	2,46	1,10	1,00	-
Kotieläintuki hevosista	mk/ey	2 900	2 250	1 800	1 000

B. POHJOINEN TUKI

Eläinyksikkökohtainen tuki

Kotieläintuki emolehmistä					
C1	mk/ey	100	495	680	850
C2	mk/ey	150	540	730	900
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	600	945	1 180	1 350
C3	mk/ey	1 050	1 395	1 630	1 800
C4	mk/ey	2 150	2 495	2 720	2 900

¹⁾ alue = Ikaalinen, Jämijärvi, Kankaanpää, Pomarkku.

²⁾ alue = Kiikoinen, Kullaa, Lavia, Mouhijärvi, Noormarkku, Pori, Suodenniemi, Juupajoki, Längelmäki, Kuhmalahti, Jämsä, Kuhmoinen, Hartola, Mäntyharju.

	Yksikkö	1996 mk/yks	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks
Kotieläintuki sonneista yli 6 kk					
C1	mk/ey	650	1 100	1 550	2 000
C2	mk/ey	700	1 150	1 600	2 050
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	1 150	1 600	2 050	2 500
C3	mk/ey	1 600	2 050	2 500	2 950
C4	mk/ey	2 700	3 150	3 600	4 050
Kotieläintuki uuhista ja vuohista					
C1	mk/ey	650	1 100	1 550	2 000
C2	mk/ey	700	1 150	1 600	2 050
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	1 150	1 600	2 050	2 500
C3P1-P2	mk/ey	3 100	3 350	4 000	4 450
C3P3-P4	mk/ey	3 700	4 150	4 600	5 050
C4P4	mk/ey	4 800	5 250	5 700	6 150
C4P5	mk/ey	6 400	6 850	7 300	7 750
Kotieläintuki siat					
C1	mk/ey	0	355	841	1 346
C2	mk/ey	0	370	862	1 366
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	590	920	1 382	1 886
C3	mk/ey	590	920	1 382	1 886
C4	mk/ey	900	1 240	1 812	2 316
Kotieläintuki siipikarja (enintään)					
C1	mk/ey	0	385	693	1 154
C2	mk/ey	0	397	720	1 180
C2pohj. ja saaristo	mk/ey	590	952	1 240	1 700
C3	mk/ey	900	1 272	1 650	2 110
C4	mk/ey	2 400	2 672	2 850	3 310
Pohjoiset teurastuet					
Teurastetut sonnit					
P1-P2	mk/teur.eläin	780	780	780	780
P3-P4	mk/teur.eläin	1 080	1 080	1 080	1 080
P5	mk/teur.eläin	1 980	1 980	1 980	1 980
Teurastetut hiehot					
C1	mk/teur.eläin	460	730	1 080	1 206
C2	mk/teur.eläin	470	740	1 100	1 226
C2pohj. ja saaristo	mk/teur.eläin	780	1 050	1 400	1 526
C3	mk/teur.eläin	1 060	1 310	1 650	1 776
C4	mk/teur.eläin	1 640	1 840	2 160	2 286
Maidon pohjoinen tuotantotuki					
C1	mk/kg	0,16	0,26	0,32	0,41
C2	mk/kg	0,17	0,28	0,35	0,44
C2pohj.	mk/kg	0,28	0,37	0,44	0,52
C3P1	mk/kg	0,46	0,54	0,61	0,69
C3P2	mk/kg	0,56	0,64	0,71	0,79
C3P3-P4	mk/kg	0,71	0,79	0,86	0,94
C4P4	mk/kg	0,98	1,06	1,13	1,21
C4P5	mk/kg	1,50	1,58	1,65	1,74
Pohjoiset pinta-alueet					
Pohjoinen hehtaarituki, C1-, C2- ja C2p ja saaristo-alueet					
Vehnä	mk/ha	0	200	400	550
Ruis	mk/ha	0	200	400	600
Mallasohra	mk/ha	0	70	210	275

	Yksikkö	1996 mk/yks	1997 mk/yks	1998 mk/yks	1999 mk/yks
Peltokasvien tukeen oikeuttavat kasvit pl.					
vehnä, ruis, mallasohra, rehuvilja ja kesanto	mk/ha	0	70	210	225
Sokerijuurikas	mk/ha	500	785	990	1 150
Tärkkelysperuna	mk/ha	400	495	550	600
Avomaanvihannekset (myös C3 ja C4)	mk/ha	0	845	1 110	1 800
Omenat	mk/ha	0	205	360	550
Yleinen hehtaarituki viljelyalalta C2...C4					
C2, C2p ja saaristo	mk/ha	200	200	160	160
C3	mk/ha	400	360	320	285
C4	mk/ha	800	720	630	595
Nuorten viljelijöiden hehtaarituki C1-C4	mk/ha	200	180	160	160
Kasvihuonetuki C (max.)					
yli 7 kk	mk/m ²	0	0	22	41
2-7 kk	mk/m ²	0	0	11	21
Puutarhatuotteiden pohjoinen varastointituki (max.)					
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	mk/m ³	120	108	100	93
Muut varastot	mk/m ³	80	72	67	62

C. KASVINVIJELYN KANSALLINEN TUKI

A-alue ml. A- ja B-alueen saaristo

Ruis	mk/ha	0	260	900	1 050
Vehnä	mk/ha	0	260	420	594
Mallasohra	mk/ha	0	110	200	340
Peltokasvien tukeen oikeutetut kasvit pl.					
vehnä, ruis, mallasohra ja kesanto	mk/ha	0	110	200	250
Tärkkelysperuna	mk/ha	0	135	240	400
Sokerijuurikas	mk/ha	0	270	475	750
Avomaanvihannekset (saaristossa B-alueen taso)	mk/ha	0	900	1 340	2 200
Omenat	mk/ha	0	205	360	550

B-alue

Ruis	mk/ha	0	200	800	850
Vehnä	mk/ha	0	200	340	514
Mallasohra	mk/ha	0	70	120	75
Peltokasvien tukeen oikeutetut kasvit pl.					
vehnä, ruis, mallasohra ja kesanto	mk/ha	0	70	120	75
Tärkkelysperuna	mk/ha	0	135	240	300
Sokerijuurikas	mk/ha	0	270	475	750
Avomaanvihannekset (ml. saaristo)	mk/ha	0	450	790	1 500
Omenat	mk/ha	0	205	360	550

Muu kansallinen kasvinviljelyn tuki

A-, B- ja C-alue, nurmi	mk/ha	0	330	460	550
A- ja B-alueiden saaristo, nurmi	mk/ha	0	330	460	900
C1-alue, rehuvilja	mk/ha	0	70	210	185
C2- ja C2p-alue, rehuvilja	mk/ha	0	70	290	300
C3-alue, rehuvilja	mk/ha	0	0	0	250
C1-, C2- ja C2p, ruis	mk/ha	0	0	400	400

Eläinyksiköiden muuntokertoimet siirtymäkauden tuissa

	ey		ey
Lypsylehmät	1	Hevoset yli 6 kk	
Emolehmät	1	siitostamma, -poni	1
Muut naudat yli 2 v	1	suomenhevonen	0,85
Muut naudat 6 kk-2v	0,6	1-3 v muut hevoset, ponit	0,6
Uuhet, vuohet	0,15		
Eläinyksiköiden muuntokertoimet pohjoisissa tuissa			
Lypsylehmät	1	Kanat	0,013
Emolehmät	1	Broilerit	0,0053
Sonnit, yli 2 v	1	Broileriemot, siipikarjaemot	0,026
Sonnit, muut naudat yli 6 kk-2 v	0,6	Hevoset yli 6 kk	
Uuhet, vuohet	0,15	siitostamma, -poni	1
Emakot, karjut	0,7	suomenhevonen	0,85
Lihasiat 3 kk tai yli	0,23	1-3 v muut hevoset, ponit	0,6
13 teurastettua lihasikaa ¹⁾	1		

ey = eläinyksikkö

¹⁾ vuodesta 1999 alkaen

- P1 = Oulun lääni: Haukipudas, Kiiminki, Oulu, Utajärvi, Ylikiiminki, Oulunsalon kunnasta ne osat, jotka ovat Ylikiimingin kunnan sisäpuolella.
- P2 = Lapin lääni: Kemi, Keminmaa, Simo, Tervola, Tornio. Oulun lääni: Hailuoto, Hyrynsalmi, Ii, Kuhmo, Kuivaniemi, Yli-Ii
- P3 = Lapin lääni: Kemijärvi, Pello, Ranua, Rovaniemen mlk, Rovaniemi, Ylitornio. Oulun lääni: Pudasjärvi, Puolanka, Suomussalmi, Taivalkoski
- P4 = C3: Lapin lääni: Posio. Oulun lääni: Kuusamo. C4: Lapin lääni: Kolari, Pelkosenniemi, Salla, Savukoski; Kittilä ja Sodankylä lukuunottamatta P5:een kuuluvia osia.
- P5 = Lapin lääni: Muonio, Enontekiö, Inari, Utsjoki; Sodankylästä ja Kittilästä MMM:n hyväksymät osat. Saaristo: Alueiden C1 ja C2 kunnista MMM:n hyväksymät saaristo-osat.

MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TUTKIMUSLAITOS
Agricultural Economics Research Institute

*Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tehtävänä on suorittaa maaseutu-
elinkeinoja ja elintarviketaloutta koskevaa taloustieteellistä tutkimusta maaseudun
yrittäjien, hallinnon ja muiden sidosryhmien tarpeisiin maa- ja metsätalousminis-
teriön ohjauksessa.*

(MTTL:n toiminta-ajatus)

Maatalouden taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimusalueet:

- *Maatalouspolitiikan tutkimusalue
- *Maatilayritysten tutkimusalue
- *Ympäristotalouden tutkimusalue
- *Maatilayritysten laskentatoimi

Tutkimustuloksia julkaistaan kolmessa julkaisusarjassa:

- *MTTL:n julkaisuja
- *MTTL:n tutkimuksia
- *MTTL:n selvityksiä

Käyntiosoite	Luutnantintie 13, Helsinki
Postiosoite	PL 3, 00411 Helsinki

Puhelin	(09) 504 471
Faksi	(09) 563 1164

E-mail	mttl@mmm.fi
Internet	http://www.mttl.fi

MTTL
MAATALOUDEN
TALOUDELLINEN
TUTKIMUSLAITOS

AGRICULTURAL
ECONOMICS
RESEARCH
INSTITUTE

Finland

LANTBRUKS-
EKONOMISKA
FORSKNINGS-
ANSTALTEN

Julkaisun hinta 80 mk

ISBN 951-687-039-2
ISSN 0788-5393

Vammalan Kirjapaino Oy 1999

